

Seria "Crestomații școlare"

**ISTORIA VECHE
A SPAȚIULUI
ROMÂNESC**

CRESTOMATIE

CARTDIDACT

CRESTOMATIE

Istoria veche a spațiului românesc. Crestomație. Sub redacția lui dr. A. Zanoci.
Chișinău, Cartdidact, 1999, 108 p.

CUVÂNT ÎNAINTE

Necesitatea studierii aprofundate a istoriei naționale implică de la sine o bună cunoaștere a bazei documentare a acesteia. Până în prezent rămân practic inaccesibile pentru elevi, studenți, profesori etc. principalele culegeri de documente ce se referă la istoria veche a teritoriului populat de români. Pornind de la acest imbold, am căutat să selectăm în crestomația de față cele mai importante surse narative care reflectă în mod direct sau indirect istoria acestui spațiu.

Ordinea adoptată la realizarea acestei culegeri este cea cronologică, după data apariției documentului. Ea începe cu primele știri venite de la Homer (secolul VIII a. Chr.), despre traci și sfârșește cu informațiile lui Kekaumenos (secolul XI) despre vlahi. Volumul include atât documente care se referă direct la strămoșii noștri: traci, geto-daci, romani, cât și la populațiile conlocuitoare și din imediata vecinătate, ca: sciți, bastarni, sarmați, goți, huni, slavi etc. Sunt selectate și unele surse ce țin de geografia teritoriului amintit și în special de localizarea râurilor, orașelor grecești, romane și altor localități. Crestomația cuprinde o scurtă biografie a autorilor, condițiile istorice ale apariției documentului și comentarii complementare, cât și un indice de teme, care îi va înlesni cititorului utilizarea lucrării. Unele texte sunt citate cu prescurtări, omițându-se amănuntele neesențiale, care nu schimbă conținutul documentului. Omisiunile sunt indicate de punctele de suspensie (...). În paranteze pătrate sunt date cuvintele adăugate de traducători, pentru a reda mai exact conținutul documentului. De exemplu: *După ce s-au făcut libații și [grecii] au cântat peanul...* La întocmirea volumului a fost respectată structura originală a documentului: cartea, pasajul etc. De exemplu: *Herodot, Istorii, IV, 93*. Astfel, textele selectate în crestomație pot fi folosite și pentru referințe bibliografice.

Sursele documentare ce au servit la elaborarea acestei culegeri reprezintă traduceri din autori greci și latini alese din volumele *IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNIEI (FONTES HISTORIAE DACO-ROMANAE)*, cât și unele opere publicate separat.

Crestomația de față se adresează tuturor celor interesați de istorie veche și în primul rând elevilor claselor de liceu, studenților și profesorilor de istorie.

HOMER (sec. VIII a. Chr. ?)

Poet epic grec. Cele mai vechi biografii ale părintelui literaturii eline și totodată al celei europene datează din epoca Romei imperiale, ele având însă la bază versiuni grecești mai vechi. Portretele care-l reprezintă pe Homer sunt creații idealizate ale artiștilor elenistici, lipsite de un arhetip istoric. Din secolul VI a. Chr., din momentul în care, în epoca lui Pisistrate, *Iliada* și *Odiseea* încep a fi recitate în serbările panateene de la Atena și înregistrate în scris, se nasc și primele întrebări legate de autor și perioada în care au fost create. Circulația și faima dobândite în întreaga lume elină fac din poemele homerice manual școlar până în epoca bizantină, izvor și model statornic al creației poetice.

Iliada

Cântul X.

420 Tracii, veniți de curând, se află la marginea oastei;

Resos li-i Domnul, odrasla lui Eioneu, și-i acolo.

Caii văzutu-i-am eu, n-au seamăn de mari și de mândri,

Albi ca zăpada sunt ei și la fugă sunt repezi ca vântul.

Și ferecat îi e carul cu aur și argint, și mai are

425 Arme grozave de aur ce par la vedere o minune.

Dânsul cu ele a venit. Parcă nici nu se cade pe lume

Oamenii arme de acestea să poarte, ci numai zeii.

Cântul XIII.

După ce duce pe Hector și oastea-i așa spre corăbii,

Zeus îi lasă pe ei să-și poarte necazul și greul

Luptei apoi, iar el caută cu ochi luminoși mai departe

Țări și noroade să vadă, pe traci care-nstrună sirepii,

5 Pe hipemolgii slăviți, băutori de lapte, pe mizii

Care de aproape se bat și pe abii cei plini de dreptate.

Nu mai vrea el nicidecum să-ntoarcă privirea la Troia;

(Homer, *Iliada*, București, 1959, p. 210, 249.)

SOFOCLE (496-405 a. Chr.)

Poet tragic grec, născut la Colonos. Cariera politică a îmbrățișat-o la Atena, unde a luat parte activă la viața statului, îndeplinind o serie de funcții publice și religioase (prim trezorier în 443 a. Chr., membru al colegiului de strategii, strateg în 427 a. Chr.). Contemporan al lui Pericle, Sofocle s-a remarcat ca autorul dramatic cel mai popular, câștigând 24 de victorii la concursurile dramatice. A scris peste 120 de piese, din care ne-au parvenit numai 7 tragedii ce poartă, în marea majoritate, numele eroului principal. În două din lucrările sale el se referă și la populația tragică, fiind primul autor antic care-i menționează pe geți.

Fr. 523. (din tragedia *Tereu*) O, Soare, luminează prea cinstită de tracii iubitori de cai!

Fr. 547. (din tragedia *Triptolem*) Și Charnabon, care în timpurile de față domnește peste geți.

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 19.)

HERODOT (484-425 a. Chr.)

Istoric grec, născut într-o familie aristocratică din orașul Halicarnas, în sud-vestul Asiei Mici. Obligat de luptele civile în care este implicată familia lui - să-și părăsească patria, Herodot trăiește o vreme în Samos, revine după căderea tiranului Lygdamis în orașul natal, apoi se stabilește la Atena. Aici se numără printre prietenii lui Sofocle și este apropiat al cercului lui Pericle. A luat parte în anul 444 a. Chr. la întemeierea coloniei Thurioi din sudul Italiei. Pentru opera sa de istorie, el s-a pregătit multă vreme, prin cercetări și călătorii îndepărtate. A străbătut Asia până la Ecbatana, în Persia, și Egiptul până la Elephantina; a cunoscut coasta răsăriteană a Mediteranei până la Gaza și Tir, iar cea de sud până la Cirene; în nord a ajuns până la Olbia și chiar până la Bosporul cimerian. Astfel Herodot a fost unul dintre primii istorici greci care au avut prilejul să se informeze direct și ne-a transmis știri foarte prețioase despre ținuturile locuite de traci și sciți, despre felul lor de luptă, precum și despre traiul și credințele lor. Opera sa, *Historiai* (*Istoriile*), redactată în dialect ionic și împărțită în epoca elenistică în 9 cărți, își propune programatic să abordeze prima mare confruntare dintre lumea orientală (Asia) și apuseană (Grecia), dintre despotismul oriental și democrația elenă, culminând cu Războaiele medice. Ample excursii geografico-etnografice completează desfășurarea evenimentelor istorice. *Pater historiae* (părintele istoriei), titlu pe care posteritatea i l-a acordat, este semnificativ pentru locul lui Herodot în

evoluția științei istorice. Făcând trecerea de la logografi la critica istorică a lui Tucidide, opera sa a marcat, în adevăratul sens al cuvântului, începuturile acestei discipline. Herodot s-a folosit la întocmirea operei sale de scrierile lui Hecateu din Milet, Charon din Lampsacos, Xanthos din Sardes, a cercetat inscripții, oracole, cronici locale, liste de magistrați etc.

Istorii

IV, 2. Sciții orbesc pe toți sclavii lor, pentru a-i folosi la mulsul laptelui pe care îl beau... După ce l-au muls, îl toarnă în ciubere adânci de lemn, așezându-i pe cei orbiți în jurul vaselor, ca să bată laptele și să scoată din el partea care se ridică deasupra și pe care o prețuiesc mai mult; iar ce rămâne dedesubt e socotit mai puțin bun. Ca să îndeplinească această slujbă, sciții îi orbesc pe toți prinșii în război. Într-adevăr ei nu sunt plugari, ci nomazi.

IV, 8. Așa povestesc sciții despre ei înșiși și despre ținuturile de la miază-noapte de ei. Iar grecii care locuiesc pe țărmurile Pontului Euxin iată ce spun...

IV, 10. Iar ea², când copiii pe care-i născuse au devenit bărbați, i-a numit pe unul din ei Agathyrsos, pe cel născut după acesta Gelonos, iar pe cel mai tânăr Scythes. Și aducându-și aminte de îndemnul lui Heracles, a îndeplinit cele cerute de el. Doi dintre tineri, Agathyrsos și Gelonos - neputând birui la întrecere - au plecat din țară alungați de mama lor. Fiul cel mic însă, Scythes, izbutind să îndeplinească ce i se poruncise, rămase în țară. Din Scythes, fiul lui Heracles, au coborât toți acei regi ai sciților care au urmat. Și de la acea cupă [a lui Heracles] s-a statornicit la sciți un obicei ce dăinuie încă și în zilele noastre: obiceiul de a se purta la cingătoare o cupă. Numai atât a săvârșit pentru Scythes mama sa. Așa spun grecii care locuiesc pe țărmurile Pontului.

IV, 11. Există și o altă tradiție pe care o voi înfățișa mai jos și eu mă alătur ei, întrucât este cea mai răspândită. Sciții nomazi, care locuiau în Asia, copleșiți de către masageți, au plecat trecând peste râul Araxes în Cimeria - țara în care trăiesc în zilele noastre sciții se zice că în vechime era a cimerienilor -; iar cimerienii, la sosirea sciților, dându-și seama că oștire multă îi atacă, ținură sfat. Părerile lor se împărțiră - erau două păreri susținute cu tărie - cea a regilor fiind mai bună. Mulțimea era de părere că ar fi fost mai potrivit ca ei să plece, decât să rămână în țară și să dea piept cu

¹ În legenda care urmează se vorbește despre formarea a trei neamuri: al sciților, al agatirșilor și al gelonilor, ca părinte al lor fiind înfățișat Heracles.

² Ființă legendară, jumătate femeie, jumătate șarpe, care a avut trei copii cu Heracles.

vrașmașii numeroși, pe câtă vreme regii cereau să se pornească o bătălie înverșunată cu năvălitorii, ca să fie apărată neatărnarea țării. Dar nici mulțimea nu dorea să asculte de regi și nici regii nu au dorit să dea ascultare mulțimii. Atunci mulțimea hotărî să plece, lăsând fără luptă țara în mâinile celor care năvăleau. Iar regii au luat hotărârea să moară în țara lor luptând, decât să fugă împreună cu mulțimea. Se gândeau de câte bunătați avuseseră parte până atunci și câte nenorociri îi așteaptă - fără doar și poate - dacă își vor părăsi patria. Cum s-au hotărât la acestea, ei [regii], s-au împărțit în două tabere, deopotrivă de mari și au început să se bată unii cu alții. Pe toți aceștia, care și-au dat moartea unul altuia, poporul cimerienilor i-a înmormântat lângă fluviul Tyras - se poate încă vedea mormântul lor; și după ce iau îngropat, cimerienii au ieșit din țară. Iar sciții, când au sosit, au pus stăpânire pe o țară pustie.

IV, 33. Despre [hiperboreeni]¹ spun delienii cu mult cele mai multe lucruri; ei povestesc cum că niște ofrande, înfășurate în paie de grâu, ajung de la hiperboreeni la sciți, iar de la sciți sunt duse mai departe - purtate din vecin în vecin - la toate neamurile, cât mai spre apus, până la Adriatică. De aici ofrandele sunt trecute spre miazăzi și le primesc mai întâi grecii din Dodona. De la aceștia coboară, apoi, până la Golful Maliac, de unde trec în Eubeeia, fiind trimise din oraș în oraș până la Carystos - fără să mai ajungă la Andros, căci locuitorii din Carystos le poartă la Tenos, iar tenienii la Delos... Dar cum delegații lor nu se mai întorceau la ei în țară, hiperboreenii au fost foarte necăjiți, gândindu-se că li s-ar putea întâmpla ca niciodată delegații lor să nu se întoarcă. De aceea au dus ofrandele - învelite în paie de grâu - până la hotare și le-au încredințat vecinilor cu rugămintea fierbinte să le trimită mai departe, la alt neam. Și aceste daruri, trimise astfel mai departe, ajungeau - după cum se spune - la Delos. În ce mă privește, știu următorul obicei, care seamănă foarte mult cu aceste ceremonii: femeile din Tracia și din Peonia, când jertfesc zeiței Artemis-Regina², îndeplinesc ritualul folosind totdeauna paie de grâu.

IV, 48. Istrul, care este cel mai mare dintre toate fluviile pe care le cunoaștem, curge mereu cu același debit, vara și iarna. E cel dintâi fluviu din Sciția venind dinspre apus; el ajunge fluviul cel mai mare, deoarece primește apele mai multor altor râuri. Printre acelea care îl fac să fie mare sunt cinci mari cursuri de apă care curg prin Sciția; unul numit de sciți Porata, iar de

¹ Populație legendară necunoscută. În acest pasaj autorul se referă la triburile care locuiau în valea cursului superior al fluviului Boristene (Nipru).

² Zeița tracă Bendis.

eleni Pyretos¹, apoi Tiarantos, Araros, Naparis² și Ordessos³. Cel dintâi amintit dintre aceste râuri e mare și curgând el spre răsărit, își unește apele cu ale Istrului. Al doilea, căruia i se spune Tiarantos, curge mai spre apus, fiind și mai mic. Araros, Naparis și Ordessos curg între aceste două râuri, vărsându-se și ele în Istru. Acestea sunt râurile care izvorăsc din Sciția și care îi sporesc apele. Râul Maris⁴ izvorăște în țara agatirșilor și se varsă în Istru.

IV, 67. Există la sciți numeroși proroci, care spun mai dinainte cele ce au să se întâmple. Pentru aceasta ei întrebuintează mai multe nuiele de salcie, în următorul fel. Aduc legături mari de nuiele, le așează jos și le dezleagă; rostesc cuvinte care ajută la ghicit și pun fiecare nuia una lângă alta. În vreme ce vorbesc, adună din nou nuielele, pentru ca iarăși să le depună una lângă una. Acest meșteșug al prezicerilor l-au moștenit din strămoși. Enareii androgini spun că lor Afrodita le-a dat harul prorocitului. Prezicerile, aceștia le fac cu ajutorul scoarței de tei. După ce despică în trei scoarța, (ghicitorul) și-o înfășoară pe degete, o desface și apoi proroceste.

IV, 68. Când s-a îmbolnăvit regele sciților, trimite după trei ghicitori care sunt cei mai renumiți. Aceștia prezic în felul arătat mai sus. Mai totdeauna spun despre cutare sau cutare că a jurat strâmb pe vatra regelui și rostesc numele aceluia dintre cetățeni care vor să vorbească. La sciți este obiceiul să se facă jurăminte mai ales pe vetrele regelui, dacă scitul vrea să facă jurământul cel mai mare. Fiind prins îndată, acela care – spun aceia – a jurat strâmb este adus în fața regelui, unde prezicatorii îl învinuiesc, susținând că li s-ar fi arătat, meșteșugului lor de proroc, cum că omul jurase strâmb pe vatra regelui – și din care pricină regele este suferind. Învinuitul tăgăduiește că ar fi jurat strâmb, protestează și se plânge zgomotos. Dacă el spune că n-a săvârșit această faptă, regele cheamă alți prezicatori – un număr îndoit. Când și aceștia, folosind mijloacele și meșteșugul lor de proroc, îl dovedesc sperjur, primii trei ghicitori îi taie imediat capul și îi împart averea. Iar dacă ghicitorii veniți în urmă spun că este nevinovat, vin alți prezicatori și din nou alții. Dacă cei mai mulți dintre ei îl găsesc pe om nevinovat, se ia hotărârea ca cei dintâi ghicitori să fie osândiți la moarte.

IV, 69. Iată acum în ce fel sunt omorâți. După ce umplu un car cu vreascuri, înjugă la el boi. Vrăjitorii având piedici, mâinile legate la spate, iar în gură un căluș, sunt așezați pe vreascuri. Dau apoi foc vreascurilor și în

¹ Prut.

² Ialomița.

³ Argeș.

⁴ Mureș.

felul acesta sperie boii, pe care-i pun astfel pe fugă. Adeseori boii ard împreună cu vrăjitorii, dar mulți alții scapă doar părliți, după ce flăcările au mistuit oiștea. În chipul arătat, sciții îi ard pe ghicitori și pentru alte pricini, numindu-i proroci mincinoși. Regele nu cruță nici pe copiii celor osândiți la moarte; eiucid pe toți băieții, dar fetelor nu le fac nici un rău.

IV, 70. Sciții se leagă astfel prin jurământ față de cei către care îl fac: varsă vin într-o cupă mare de lut, îl amestecă cu sângele celor ce fac jurământul – înțepându-se cu o sulă sau făcându-și cu un cuțit o mică tăietură. Apoi, moaie în vas o sabie, săgeți, o secure și o sulită. Îndeplinind toate acestea, rostesc o rugăciune lungă și, la urmă, beau din cupă, atât cei care s-au legat prin jurământ, cât și cei mai de vază dintre oamenii care îi însoțesc.

IV, 71. Mormintele regilor se află în țara gerilor unde Boristene¹ începe a fi navigabil. Acolo, când regele a murit, se sapă în pământ o mare groapă pătrată. După ce s-a isprăvit cu săpatul, oamenii transportă pe răposat, al cărui trup este acoperit cu un strat de ceară; iar pânțele leșului – desfăcut și curățat – e umplut cu căprișor tocat, cu tămâie, cu semințe de țelină sălbatică și anason, fiind apoi cusut la loc. Ei îl duc pe mort într-un car la un alt neam. Cei care primesc cadavrul ce li s-a adus fac același lucru ca și sciții regali: își taie o bucățică din ureche, își rad părul în jurul capului, își fac tăieturi pe brațe, își zgârie fruntea și nasul și își străpung mâna stângă cu săgeți. De aici, sciții transportă în car trupul regelui la un alt neam dintre cele care le dau ascultare, iar pe mort îl urmează cei din neamul pe unde a trecut mai întâi. Ducându-l pe acesta și trecând pe la toate popoarele, ajung în sfârșit la geri – cei din urmă asupra cărora își exercită ei autoritate – , precum și la mormintele amintite. Apoi, după ce așează leșul în groapă, pe un așternut de iarbă, înfig în jurul lui sulite, deasupra acestora întind lemne și le acoperă cu o împletitură de nuiele. În locul ce mai rămâne în mormânt ei îngroapă – după ce au sugrumat – pe una din concubinele lui, un paharnic, un bucătar, un rânđaș la cai, un slujnic, un crainic, cai, cum și câte ceva din tot ce avea regele, și, de asemenea, vase de aur. Nu folosesc nici argint și nici aramă. Îndeplinind acestea, aruncă cu toții țărână multă și, pe întrecute, se străduiesc să facă o movilă cât mai mare.

IV, 72. Când s-a împlinit un an, iată ce mai fac ei. Iau dintre sclavii rămași pe cei mai folositori, sciți localnici – fiindcă ei nu au robi cumpărați pe arginți, ci slujesc ca robi cei cărora le poruncește regele. Sugrumă cinzeci dintre ei și cinzeci de cai deosebit de frumoși, cărora le scot măruntaiele, le curăță pânțele, le umplu cu paie și le cos la loc. Apoi, așează pe doi pari o jumătate de roată cu partea rotundă în jos, iar cealaltă jumătate a roții pe alți

¹ Nipru

doi pari. După ce au înfipt – în felul acesta – un mare număr de pari, străpung caii cu pari în toată lungimea trupurilor, până la gât, și îi urcă pe aceste jumătăți de roți. Jumătățile de roți din față susțin partea de sus a picioarelor de dinainte ale cailor, iar cele din spate pânțele în dreptul coapselor. Și în felul acesta picioarele – atât cele dinainte cât și cele dinapoi – rămân atârinate în aer. După ce au pus, apoi, cailor frâu și zăbală, trag frăele înainte și, apoi, le leagă de niște pari. Cât despre cei cinzeci de tineri sugrumați – pe fiecare aceștia îi urcă pe calul său, făcând acesta după ce au străpuns vertical cadavrul cu o prăjină pe lângă șira spinării, până la gât. Partea de jos a parului, care rămâne afară, o vâra într-o gaură a parului ce străpunge calul. Ei așează astfel pe călăreții aceștia în cerc, în jurul mormântului. Apoi se îndepărtează.

IV, 73. Iată, prin urmare, cum fac scîiții înmormântările regilor. Pe scîiții ceilalți, după ce încetează din viață, rudele lor cele mai apropiate îi poartă culcați în care, pe la prieteni. Aceștia ospătează pe însoțitori și pun înaintea mortului toate mâncărurile oferite și celorlalți. Oamenii de rând sunt plimbați în chipul acesta vreme de patruzeci de zile. Urmează înmormântarea. După ce-i îngroapă, scîiții se purifică în felul următor: cu o alifie își freacă și își spală bine capul. Iar cu trupul procedează astfel: după ce înclină trei prăjini, sprijinindu-le una de alta, întind deasupra lor o pătură de lână și – acoperindu-le bine – așează o albie la mijloc, între prăjini și sub pătură, albie în care aruncă apoi pietre înroșite în foc.

IV, 93. Înainte de a ajunge la Istru, birui mai întâi pe geți, care se cred nemuritori. Căci tracii, locuitorii din Salmydessos și cei care ocupă ținutul așezat mai sus de orașele Apollonia¹ și Mesembria² – pe nume scirmiazi și nipsaeni – s-au predat lui Darius fără luptă. Geții însă, fiindcă s-au purtat nechibzuit, au fost îndată înrobiți, măcar că ei sunt cei mai viteji și mai drepți dintre tracii.

IV, 94. Iată cum se cred nemuritori geții: ei cred că nu mor și acel care dispare din lumea noastră se duce la zeul Zalmoxis. Unii din ei îi mai spun și Gebelezis. Tot la al cincilea an ei trimit la Zalmoxis un sol, tras la soți, cu poruncă să-i facă cunoscute lucrurile de care, de fiecare dată, au nevoie. Iată cum îl trimit pe sol. Unii din ei primesc poruncă să țină trei sulite [cu vârful în sus], iar alții, apucând de mâini și picioare pe cel ce urmează să fie trimis la Zalmoxis și ridicându-l în sus, îl azvârle în sulite. Dacă – străpuns de sulite – acesta moare, geții socot că zeul le este binevoitor. Iar dacă nu moare, aduc învinuiri solului, zicând că e un om ticălos și după învinuirile aduse, trimit

¹ Azi Sozopol (Bulgaria)

² Azi Nesămbăr (Bulgaria)

un altul, căruia îi dau însărcinări încă fiind în viață. Aceiași tracii, când tună și fulgeră, trag cu săgețile în sus, spre cer, și amenință divinitatea (care provoacă aceste fenomene), deoarece ei cred că nu există un alt zeu în afară de al lor.)

IV, 95. Așa cum am aflat eu de la elenii care locuiesc pe țărmurile Helespontului și ale Pontului Euxin, Zalmoxis despre care vorbesc – fiind doar un muritor – a fost rob în Samos, și anume al lui Pitagora, care era fiul lui Mnesarchos. După aceea, ajungând liber, strânse bogății mari și, după ce se îmbogăți, se întoarse în patria lui. Întrucât tracii erau foarte nevoiași și săraci cu duhul, Zalmoxis acesta – cunoscător al felului de viață ionian și al unor deprinderi mai cumpănite decât cele trace, întrucât avusese legături cu grecii și Pitagora, un însemnat gânditor al acestora – a clădit o casă pentru adunările bărbatilor, în care [se spune] îi primea și îi puneă să benchetuiască pe fruntașii țării, învățându-i că nici el, nici oaspeții săi și nici unul din urmașii acestora nu vor muri, ci vor merge într-un anume loc unde vor trăi pururi și vor avea parte de toate bunătățile. În vreme ce săvârșea cele amintite și spunea lucruri de felul acesta, el a poruncit să i se clădească o locuință subpământeană. Când a fost gata, [Zalmoxis] a dispărut din mijlocul tracilor săi și, coborând el în locuința lui de sub pământ, a trăit acolo vreme de trei ani. Tracii doreau mult să-l aibă jelindu-l ca pe un mort. În al patrulea an, el le-a apărut și, astfel, Zalmoxis făcu vrednice de crezare învățăturile lui. Iată ce se povestește despre înfăptuirile lui.

IV, 96. În privința lui Zalmoxis și al locuinței sale subpământene nici eu nu resping cele spuse, dar nici nu le dau crezare prea mult; mi se pare, însă, că el a trăit cu mulți ani înainte de Pitagora. Fie Zalmoxis om ori vreo divinitate de-a băștinașilor, să ne mulțumim cu cele înfățișate. Acești [geți], a căror fire era astfel, după ce au fost supuși de perși, urmară restul armatei.

IV, 104. Agatirșii sunt lipsiți de energie și foarte gingași. Ei poartă, cei mai mulți podoabe de aur. Au în devălmășie nevestele, ca să fie frați cu toții și, înrudindu-se, să nu mai existe la ei nici pizmuire, nici vrăjmășie. Cât privește celelalte obiceiuri, se apropie de tracii.

V, 3. Neamul tracilor este cel mai numeros din lume, după cel al inzilor. Dacă ar avea un singur cărmuitor sau dacă tracii s-ar înțelege între ei, el ar fi de nebiruit și cu mult mai puternic decât toate neamurile, după socotința mea. Dar acest lucru este cu neputință și niciodată nu se va înfăptui. De aceea sunt aceștia slabi. Tracii au mai multe nume, după regiuni, dar

obiceiurile sunt cam aceleași la toți, afară de geți, trausi¹ și de acei care locuiesc la nord de crestonai².

V, 4. Despre obiceiurile pe care le au geții, care își spun nemuritori, am vorbit. La trausi găsim aceleași datini ca la restul tracilor – în afara celor legate de naștere și moarte, când ei fac ce vom arăta. Rudele stau în jurul nou-născutului și plâng nenorocirile pe care va trebui să le îndure nou-născutul, o dată ce a venit pe lume. Sunt pomenite atunci toate suferințele omenești. Când moare cineva, trausii îi îngroapă glumind și bucurându-se. Cu acest prilej ei amintesc nenorocirile de care scapă omul și arată cât este el de fericit în toate privințele.

V, 5. Cei ce locuiesc mai sus de crestonai iată ce obiceiuri au. Fiecare ține în căsătorie mai multe femei. Când unul din ei a murit, se iscă între femeile [mortului] mari neînțelegeri, iar prietenii își dau toată osteneala și arată o nespusă râvnă ca să afle pe care din neveste a iubit-o mai mult cel decedat. Femeia socotită vrednică să primească cinstirea este lăudată de bărbați și de femei; apoi e înjunghiată de ruda ei cea mai apropiată. Și după aceea trupul acesteia este înmormântat împreună cu cel al bărbatului ei. Celelalte femei socot o mare nenorocire aceasta, căci li se aduce astfel o foarte mare ocară.

V, 6. Iată și datinile celorlalți traci. Își vând străinilor copiii, iar pe fete nu le păzesc, ci le dau voie să aibă legături trupești cu bărbații care le plac. Își păzesc însă nevestele cu strășnicie, cumpărându-le cu mulți bani de la părinți. Tatuajul este socotit semnul neamului ales, cel netatuat fiind considerat om de rând. În ochii lor trândăvia trece drept cea mai mare cinste. A munci pământul e lucru cel mai de rușine, iar când trăiești de pe urma războiului și a prădăciunilor – spun ei – faci un lucru cât se poate de bun. Acestea sunt obiceiurile lor cele mai vrednice de luare aminte.

V, 7. Singurii zei pe care îi slăvesc sunt Ares, Dionysos și Artemis³. Dar regii lor, fără ceilalți cetățeni, cinstesc dintre zei îndeosebi pe Hermes și jură numai pe el, susținând că se trag din acesta.

V, 8. Iată cum se fac înmormântările oamenilor bogați. Expun timp de trei zile cadavrul; apoi jertfesc tot felul de animale și după un mare ospăț, înainte de care îl jelesc [pe mort], îl înmormântează pe cel răposat, fie arzându-l, fie îngropându-l. Ei ridică apoi o movilă și statornicesc felurite încercări, la care răsplățile cele mai însemnate se dau luptelor în doi – cum este și firesc lucru. Așa se fac înmormântările tracilor.

V, 9. Cât privește partea dinspre miazănoapte a acestei țări, nimeni n-are putea spune cu exactitate ce oameni o locuiesc, căci ținutul de dincolo de

¹ Populație din munții Rodope.

² Populație din regiunea izvoarelor râului Echedor din Macedonia.

³ Zeița tracă Bendis.

Istru se arată a fi pustiu și de o întindere nesfârșită. Singurii oameni despre care am putut afla că trăiesc dincolo de Istru sunt un neam cu numele de sigini. Ei se folosesc de haine ca și ale mezilor. Caii lor – zice-se – au pe tot corpul un păr des și lung de cinci degete. Aceștia sunt mici și cu bot scurt, nefiind în stare să poarte oameni. Înhamăți însă la car, aleargă cât se poate de repede. De aceea băștinașii călătoresc în care. Acest neam e răspândit până în regiunea eneților, care locuiesc lângă Adriatica. Ei susțin că sunt coloniști mezi. Cum s-au așezat aici mezii nu pot să-mi dau seama, dar într-un răstimp foarte îndelungat totul este cu puțință. Ligurii, care locuiesc dincolo de Massalia, dau numele de sigini negustorilor cu amănuntul, iar ciprioții lăncilor.

V, 10. Tracii spun că ținutul de dincolo de Istru e ocupat de albine și din cauza lor nu se poate pătrunde mai departe. Cei care povestesc așa ceva, după părerea mea, spun lucruri de necrezut. Căci se știe că vietățile acestea îndură greu frigul; iar eu sunt de părere că ținuturile de sub constelația Ursei nu pot fi locuite din cauza frigului. Iată, prin urmare, ce se spune despre această țară, ale cărei coaste le-a spus perșilor Megabazos.

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 27-67.)

HELLANICOS (c. 480 - c. 400 a. Chr.)

Istoric grec, născut la Mitilene. Hellanicos a adunat mituri și legende, pe care le-a ordonat genealogic și cronologic. Latura etnografico-istorică a activității sale s-a materializat în monografiile ale regiunilor grecești sau a ținuturilor locuite de barbari. Un loc deosebit, pentru istoria noastră, îl are opera sa numită *Obiceiuri barbare*, în care a cules știri despre traiul populațiilor negrecești.

Obiceiuri barbare

[Zalmoxis] a fost un grec care a arătat geților din Tracia ritul inițierii religioase. El le spunea că nici el și nici cei din tovărășia lui nu vor muri, ce vor avea parte de toate bunurile. În vreme ce spunea acestea și-a construit o casă sub pământ, apoi - dispărând pe neașteptate din ochii tracilor - a trăit într-însa. Iar ei îi duceau dorul. În al patrulea an, a reapărut și tracii credeau tot ce spunea.

Povestesc unii că Zalmoxis a fost rob la Pitagora, fiul lui Mnesarchos, din Samos. Eliberat, a născocit aceste lucruri. Dar ni se pare că Zalmoxis a trăit cu mult înaintea lui Pitagora. Cred în nemurire și terizii și crobizii. Ei spun că cei morți pleacă la Zalmoxis și că se vor reîntoarce. Din totdeauna ei au

crezut că aceste lucruri sunt adevărate. Aduc jertfe și benchetuiesc ca și cum mortul se va întoarce.

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 21.)

TUCIDIDE (c. 460 - c. 396 a. Chr.)

Istoric grec, născut în Atica, descendent al unei familii aristocratice, moștenitor al unor bogate mine de pe litoralul Traciei. Tucidide a beneficiat de o educație alesă, numărând printre dascăli pe Antifon, Anaxaoras și fiind neîndoiește influențat de spiritul sofistilor. Strateg în timpul Războiului peloponesiac, comandant de escadră, nu poate împiedica cucerirea orașului Amfipolis de către forțele spartane conduse de generalul Brasidas (424 a. Chr.), ceea ce îi atrage exilul. Următorii 20 de ani și-i petrece departe de Atena, probabil că o parte din acest timp a găsit adăpost pe domeniile sale din Tracia, alți ani i-a petrecut călătorind pentru a strânge material în vederea redactării operei sale istorice. În opera sa *Războiul peloponesiac*, în 8 cărți, autorul face la început un scurt istoric al grecilor, apoi descrie luptele dintre atenieni și lacedemonieni din perioada 431-411 a. Chr. *Războiul peloponesiac* constituie prima monografie istorică, prima creație istoriografică consacrată istoriei contemporane, întemeind practic istoria pragmatică. Viziunea asupra istoriei (ca un complex de forțe economice, sociale, politice), spiritul critic și analiza evenimentelor fac din Tucidide fondatorul propriu-zis al istoriografiei ca știință.

Istorii

II, 96, 1. [Sitalces]¹ pornește așadar de la odriși, punând în mișcare întâi pe tracii ce locuiesc între munții Haemus și Rodope și care se aflau sub stăpânirea sa până la mare (la Pontul Euxin și Helespont²), după aceea pe geții peste care dai dacă treci munții Haemus, și toate celelalte populații stabilite dincoace de Istru, mai ales în vecinătatea Pontului Euxin. Geții și populațiile din acest ținut se învecinează cu sciții, au aceleași arme și sunt toți arcași călări...

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 75.)

XENOFON (c. 430 - c. 350 a. Chr.)

Scriitor și istoric grec, descendent al unei familii înstărite de cavaleri din Atena. Primește o tradițională educație ateniană, trăind câțiva ani în apropierea lui Socrate,

audiindu-i cursurile. A luat parte la expediția lui Cyrus împotriva fratelui său Artaxerxe, iar după lupta de la Cunaxa și moartea lui Cyrus, a condus trupele grecești (în număr de aproape zece mii de oameni) la întoarcerea spre Pontul Euxin. Puțin mai târziu, comandanții acestei armate au vizitat curtea regelui trac Seuthes, care se afla nu departe, spre nord-vest, de Bizanț. Xenofon descrie aceste peripeții în cunoscuta sa operă *Anabasis*, unde ne înfățișează și obiceiuri trace, care ne pot ajuta să cunoaștem prin analogie și moravurile geto-dacilor.

Anabasis

VI, 1, 5. După ce s-au făcut libații și [grecii] au cântat peanul, s-au ridicat mai întâi tracii și au dansat, înarmați, în sunete de flaut. Ei făceau sărituri mari, cu agilitate, și [totodată] se foloseau de cuțite. În cele din urmă, unul dintre dansatori se lovește de celălalt, în așa fel ca să li se pară tuttora ca omul a fost străpuns; iar acesta cade cu dibăcie.

VII, 3, 21. După ce intrară la ospăț fruntașii tracilor de față, strategii și ofițerii grecilor, precum și solii trimiși de la vreo cetate, oaspeții se așezară la masă în cerc. Apoi fură aduse tuturor mâsuțe cu trei picioare. Acestea, cam douăzeci la număr, erau încărcate cu bucăți de carne și pâini mari dospite erau înfipite cu o frigare în bucățile de carne. 22. Măsuțele erau rânduite de obicei în fața oaspeților. Există următoarea datină de care Seuthes s-a slujit cel dintâi: a luat pâinile ce se aflau în fața sa, le-a rupt în bucăți mici și le-a aruncat cui a socotit de cuviință. Același lucru l-a făcut și cu cămurile, oprindu-și numai atât cât să guste... 24. [Paharnicii] de jur împrejur aduceau cornuri umplute cu vin, pe care toți le luau... 26. În toiul băuturii, a intrat un trac cu un cal alb și, apucând un corn plin, a zis: "Beau în sănătatea ta, Seuthes, și îți dăruiesc acest cal. Călare pe el, vei prinde pe cine dorești, iar în caz de retragere, nu ai să te temi de dușmani". 27. Un altul aduse un sclav tânăr, pe care îl oferă în același fel, închinând în sănătatea lui Seuthes. În sfârșit, altcineva dăruia haine pentru soția lui. Și Timasion a băut în sănătatea lui Seuthes, aducându-i în dar o cupă de argint și un covor în valoare de zece mine¹. 28. Un anume Gnesippos din Atena s-a ridicat și a spus că există un minunat obicei străvechi, potrivit căruia cei avuți trebuie să facă daruri regelui pentru a-l cinsti, iar regele - la rândul său - să dăruiască lucruri celor ce nu au. "Îngăduie-mi, deci - spuse acesta - să-ți dăruiesc și eu ceva și să te cinstesc astfel"... 32. După ce s-a ridicat în picioare, Seuthes a băut cornul său în același timp [cu Xenofon] și a vărsat pe el [ceea ce mai rămăsese]. Apoi au intrat unii care suflau în cornuri asemănătoare celor care se dau semnale, muzicanții cu trompete din piele netăbăcită, mulțumită

¹ Rege trac.

² Strâmtoare care desparte Asia de Europa, azi Dardanele.

¹ Aproximativ 4,366 kg de argint.

cărora țineau măsura, ca și cum s-ar fi slujit de magadis¹. Seuthes însuși se ridică, scoase un strigăt de război și sări cu multă agilitate, ca și cum s-ar fi ferit de o săgeată. Au intrat și bufonii.

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 97-99.)

PLATON (c. 427 - 347 a. Chr.)

Filozof grec, născut la Atena, într-o familie aristocratică. Platon primește o educație aleasă în multe direcții, studiind temeinic operele filozofice și însușindu-și multe date ale științelor. În adolescență asistă la tulburările politice provocate de regimul oligarhic al Celor 30 de tirani, între care se află și doi membri ai familiei sale. La 20 de ani este prieten și discipol al lui Socrate, a cărui moarte îl determină să renunțe la cariera politică spre care se îndrepta. Călătorește la Megara, în Egipt, la Cirene, în sudul Italiei, la Tarent și Siracusa. A avut înclinații spre literatură și și-a exprimat ideile într-o formă foarte aleasă. Este întemeietorul școlii filozofice numită Academia. A scris 42 de dialoguri și 13 scrisori, în care și-a dezvoltat sistemul său filozofic idealist. În opera lui Platon găsim informații prețioase privitoare la societatea greacă și la raporturile ei cu populațiile negrecești.

Carmide

156d... Tot așa stau lucrurile, Carmide, și cu acest descântec. Eu [Socrate] l-am învățat acolo la oaste, de la un medic trac, unul din ucenicii lui Zalmoxis, despre care se zice că îi fac pe oameni nemuritori. Spunea tracul acesta că [medicii] greci aveau dreptate să cuvânteze așa cum v-am arătat adineauri. Dar Zalmoxis, adăugă el, regele nostru, care este un zeu, ne spune

156e că după cum nu trebuie să încercăm a îngriji ochii fără să ținem seama de cap, nici capul nu poate fi îngrijit neținându-se seama de corp, tot astfel trebuie să-i dăm îngrijire trupului dimpreună cu sufletul și iată pentru ce medicii greci nu se pricep la cele mai multe boli: [anume] pentru că ei nu cunosc întregul pe care-l au de îngrijit. Dacă acest întreg este bolnav, partea nu poate fi sănătoasă. Căci, zicea el, toate lucrurile bune și rele - pentru corp și pentru om în întregul său - vin de la suflet și de acolo curg [ca dintr-un izvor] ca de la cap la ochi;

157a. Trebuie deci - mai ales și în primul rând - să tămăduim izvorul răului, ca să se poată bucura de sănătate capul și tot restul trupului. Prietene,

¹ Un fel de harpă cu 20 de coarde.

zicea el, sufletul se vindecă cu descântece. Aceste descântece sunt vorbele frumoase, care fac să se nască în suflete înțelepciunea. Odată ivită aceasta și dacă stăruie, este ușor să se bucure de sănătate și capul și trupul.

157b. Când mă învăța leacul și descântecele, spunea: Să nu te înduplece nimeni să-i tămăduiești capul cu acest leac, dacă nu-ți încredințează mai întâi sufletul, ca să i-l tămăduiești cu ajutorul descântecului. Iar acum - zicea el - aceasta e cea mai mare greșală a oamenilor: ca unii medici să caute în chip deosebit o vindecare sau cealaltă [a sufletului și a trupului]. Și mă povățuia foarte stăruitor să nu mă las înduplecat de nimeni - oricât de bogat, dintr-un neam ales sau oricât de frumos ar fi - să fac altfel. Deci eu,

157c pentru că i-am jurat și sunt nevoit să-i dau ascultare, îi voi da într-adevăr ascultare. Și dacă vrei - potrivit poveștelor străinului - să-mi încredințezi mai întâi sufletul tău, pentru a-l vrăji cu descântecele tracului, îți voi da și leacul pentru cap. Dacă nu, nu-ți pot ajuta cu nimic, scumpe Carmide.

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 101-103.)

HERACLID DIN PONT (sec. IV a. Chr.)

Născut la Heracleia din Pont, elev al lui Platon și Aristotel, Heraclides a trăit pe la mijlocul secolului IV a. Chr. A scris lucrări filozofice, astăzi pierdute, și s-a remarcat ca astronom susținând sistemul heliocentric. Sub numele său s-a păstrat o colecție de excerpte, după *Constituția* lui Aristotel. În una din ele Heraclides se referă și la relațiile matrimoniale la traci.

Fr. XXVIII. Fiecare se căsătorește cu trei și patru femei. Sunt unii care au și treizeci de soții. Ei le folosesc ca pe niște sclave. Au legături [trupești] cu numeroase [femei] și se unesc cu ele pe rând. [Femeia] spală și servește (pe bărbatul cu care a trăit). Cele mai multe, după împreunare, se culcă la pământ. Dacă vre-una dintre femei este nemulțumită, părinții își pot lua fata înapoi, după ce restituie ceea ce au primit pentru ea. Căci oamenii își mărită fetele în schimbul unui preț. La moartea bărbatului, femeile sunt moștenite, întocmai ca și celelalte lucruri.

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 131.)

PSEUDO-SCYMNOS

Scymnos s-a născut în Chios și a trăit înainte de Apollonios din Rodos, aproximativ între anii 250-180 a. Chr. El a scris o *Periegesis* (Descriere) a celor trei

continente cunoscute pe atunci. Din această lucrare s-au păstrat doar câteva frânturi. În ultimul sfert al secolului II a. Chr. sau în primii ani ai secolului I a. Chr., un autor anonim a alcătuit o *Periegesis* în 980 de versuri iambice, închinată lui Nicomedes din Bitinia. Această operă, fiind greșit atribuită geografului Scymnos, este citată în prezent sub numele de Pseudo-Scymnos.

Descrierea pământului

664-665. Ținutul mai la nord până la Istrul pontic este locuit de tracii care se întind de-a lungul [fluviului]...

718-721. După acestea, vine Pontul a cărei așezare o descrie Demetrios din Callatis și se pare că el s-a informat cu foarte multă grijă. Noi vom înfățișa pe rând și în amănunțite locurile acelea...

728-796. Urmează promontoriul Thynias cu un port prielnic, locul cel mai de la margine al Traciei, ocupat de aști, iar după el se află orașul imediat vecin Apollonia. Cu cincizeci de ani înainte de domnia lui Cyrus¹, au fundat orașul acesta milesienii, venind [din patria lor] în aceste locuri; căci ei au trimis cele mai multe colonii din Ionia în Pont, pe care îl numeau mai înainte "neospitalier", din pricina atacurilor săvârșite de barbari. Iar apoi i-au dat numele de "ospitalier". La poalele muntelui cu numele de Haemus se află un oraș zis Mesembria, care vine în imediata vecinătate a ținutului getic și tracic. Acest oraș a fost colonizat de megarieni și chalcedoni, pe vremea când Darius a pornit cu război împotriva sciților. Deasupra orașului se ridică, foarte înalt, muntele Haemus, asemănător ca mărime, lungime și extindere a locurilor, cu [muntele] Tauros din Cilicia. Căci el se întinde din ținuturile crobizilor pontici până în regiunile adriatice. ... [Urmează] (orașul Odessos), întemeiat de milesieni pe vremea când domnea în Media Astiages².

¹ Cyrus a domnit între anii 559-529 a. Chr.

² Astiages a domnit probabil între anii 584-550 a. Chr.

Acest [oraș] are în jurul său crobizi tracii. Dionysopolis s-a numit la început Crunoi, din pricina izvoarelor din apropiere; dar mai târziu fu aruncată din mare pe țărm o statuie a lui Dionysos și [locuitorii] i-au spus apoi Dionysopolis. La hotarele crobizilor și sciților meleagurile [de acolo] au ca locuitori greci amestecați. (Orașul Byzone). Unii spun că a aparținut barbarilor, iar alții că a luat ființă ca o colonie a Mesembriei. Orașul Callatis a fost o colonie a heracleoților¹, ce apărură la porunca dată de un oracol. (Heracleoții) au întemeiat-o pe vremea când Amnitas² a preluat domnia peste macedoneni. Orașul Tomoi a fost o colonie a milesienilor. În jurul lui, din toate părțile, se află sciți. Orașul Istros și-a luat numele de la Istros de la fluviu. L-au întemeiat milesienii, pe vremea când armata sciților barbari a trecut în Asia, urmărindu-i pe cimerieni, care fugeau din Bosfor. Fluviul Istru vine din ținuturile care se află la apus și se varsă prin cinci guri. El se desparte în două și curge [cu un braț] spre Adriatică. Desigur este cunoscut până în țara celtilor. El rămâne același [ca debit] în tot cursul verii; într-adevăr, sporește iarna, umflându-se din pricina ploilor, iar vara din pricina zăpezii. Căci - precum se spune - [fluviul] crește datorită ghețurilor ce se topesc neîncetat, iar volumul apelor pe care le poartă rămâne mereu același. Se povestește că are în mijlocul lui multe insule mari. Dintre acestea, una așezată între mare și gurile lui nu este mai mică decât Rodos și se numește Peuce, din pricina unui însemnat număr de pini. Apoi după ea - în mare - e așezată insula lui Ahile

Locuitorii din Heracleia pontică (Bitinia)

Amnitas I, care a domnit probabil între anii 546-498 a. Chr.

[Insula] are o mulțime de păsări domestice și oferă celor ce vin acolo o priveliște vrednică de un loc sfânt. De pe ea nu poate fi văzut uscatul, deși se află - față de pământul ce-i stă în față - la o depărtare de numai patru sute de stadii, cum scrie Demetrios... [Acești] traci și bastarni sunt veniți aici din alte părți...

842-844. Primii [locuitori] de lângă Istru sunt carpizii, a spus Ephoros, apoi sciții plugari, iar mai încolo neurii, până în ținutul de asemenea pustiu din pricina ghețurilor...

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 169-173.)

CEZAR (100 - 44 a. Chr.)

Om politic, general și scriitor latin, născut în familia lui C. Iulius Caesar (praetor - 92 a. Chr.; guvernator al provinciei Asia - 85 a. Chr.). Cezar (Caesar) debutează ca orator în procesele împotriva lui Cn. Cornelius Dolabella (77 a. Chr.) și C. Antonius (76 a. Chr.). După anul 70 a. Chr. el se îndepărtează de pozițiile aristocrației senatoriale și se apropie de tabăra popularilor. Cezar ocupă posturile de quaestor (68 a. Chr.), pontifex maximus (63 a. Chr.), praetor (62 a. Chr.), guvernator al provinciei Hispania Ulterior (61-60 a. Chr.) și consul (59 a. Chr.). În calitate de proconsul, obține în 58 a. Chr. guvernarea, pe o perioadă de cinci ani, a Galliei Cisalpine, a Galliei Transalpine și a Illyricumului. În perioada 58-51 a. Chr. cucerit Gallia. Antrenat între anii 49-45 a. Chr. în războiul civil, Cezar devine învingător. După ocuparea Italiei în primăvara anului 49 a. Chr., Cezar este desemnat dictator, în anii 48, 46, 45, 44 este ales consul, în anul 48 a. Chr. dictator timp de un an, în 46 dictator pe 10 ani, pentru ca în februarie 44 să fie numit dictator pe viață. Paralel îi sunt acordate puteri excepționale și drepturi speciale. În pofida unei politici sociale lucide și abile, prin care încearcă să stabilească un echilibru între diferitele categorii sociale, Cezar subestimează rezistența instituțiilor republicane și animozitatea aristocrației senatoriale. La Idele lui Marte (15 martie 44 a. Chr.) Cezar este asasinat într-o întrunire a senatului. Remarcabilă rămâne și creația sa literară, el fiind autor de poezii, drame, cuvântări (considerat de Cicero drept cel mai bun retor al vremii), scrisori, studii literare, pamflete politice etc., astăzi pierdute. Cele 7 cărți din *Comentarii de bello Gallico*, în care se găsesc știri prețioase despre populațiile din Galia, Germania, ca și unele informații referitoare la neamuri mai îndepărtate și cele 3 cărți din *Comentarii de bello civili* (*Însemnări despre războiul civil*) se înscriu printre creațiile majore ale prozei latine.

Războiul din Galia

VI, 25, 1. Lățimea acestei păduri, numită Hercina, despre care am vorbit mai sus, este cale de nouă zile pentru un drumeț fără bagaje; astfel nu se poate preciza distanța, căci [germanii] nu cunosc unitățile de măsură pentru măsuratul drumurilor. 2. Pădurea începe de la hotarele helveților, nemetilor și rauracilor¹ și se întinde în linie dreaptă, paralel cu Dunărea, până la hotarele dacilor² și anarților. 3. De aici o ia la stânga, în direcția opusă fluviului, și, datorită mărimii ei, atinge ținuturile multor neamuri. 4. Nu există nimeni din această parte a Germaniei care să poată spune fie că a dat de capătul acestei păduri, chiar dacă ar fi mers cale de șase zeci de zile, fie că a aflat locul de unde începe. 5. Se știe că în această pădure trăiesc multe specii de animale sălbatice care n-au fost văzute prin alte locuri. Animale care se deosebesc foarte mult de cele cunoscute și care cred că trebuie să le menționez sunt următoarele.

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 179.)

DIODOR DIN SICILIA (c. 80-c.21 a. Chr.)

Istoric grec, născut la Agyrion în Sicilia. Diodor a călătorit vreme de trei decenii, pregătindu-se pentru lucrarea sa *Biblioteca istorică*, în 40 de cărți, care cuprind istoria lumii de la origini până la expediția lui Cezar în Britania (54 a. Chr.). Din vasta sa operă, care, pe lângă informații istorice, oferă și date geografice și etnografice, s-au păstrat cărțile I-V, fragmente din cărțile VI-X, cărțile XI-XX și frânturi sau scurte extrase din celelalte cărți. Pentru istoria Orientului, Diodor a folosit îndeosebi pe Hecateu și Ctesias, pentru istoria grecilor pe Ephoros, Teopomp, Cleitarchos și Timmaios, pentru istoria romanilor pe Fabius Pictor și Polibiu, iar pentru istoria Galiei pe Posidoniu. Deși a valorificat inegal aceste izvoare, și chiar superficial, Diodor rămâne pentru noi o sursă importantă, fiindcă s-au pierdut cele mai multe din izvoarele folosite de el. Cărțile XI-XX, care ni s-au păstrat în întregime, reflectă evenimentele dintre anii 480-301 a. Chr. Lucrarea cuprinde și informații referitoare la istoria cetăților grecești din Dobrogea, precum și la trecutul geto-dacilor.

¹ Helveții, un neam celtic care a locuit aproximativ pe teritoriul Elveției de astăzi; nemetii, neam germanic de pe malul stâng al Rinului; rauracii, neam de origine celtică care au trăit cam prin Alsacia de astăzi.

² Este prima mențiune a dacilor la un autor antic, dacă facem abstracție de numele de sclavi Daos și Davus de la Menandru și Terențiu.

I, 94, 2. Într-adevăr, se povestește că la ariani Zathraustes¹ a făcut să se creadă că o zeitate bună i-a dat legile întocmite de el. La așa-numiții geți, care se cred nemuritori, Zalmoxis susținea și el că a intrat în legătură cu zeița Hestia², iar - la iudei - Moise, cu divinitatea căreia i se spune Iahve...

XXI, 11. Tracii care îl făcuseră³ prizonier pe fiul regelui, pe Agatocles, l-au trimis cu daruri înapoi la tatăl său, pregătindu-și astfel o scăpare împotriva întâmplărilor neprevăzute ale soartei. În același timp ei nădăjduiau să-și recapete prin această binefacere pământul pe care îl ocupase Lisimah. Ei nu sperau de loc să poată câștiga războiul, de vreme ce aproape toți regii cei mai puternici s-au înțeles între ei și se ajutau unul pe celălalt.

XXI, 12, 1. Armata lui Lisimah⁴ era chinuită de foamete. Prietenii îl sfătuiau pe rege să scape cum va putea și să-și mute gândul că oastea lui l-ar putea salva. Lisimah le răspunse însă că nu era drept să-și părăsească ostașii și prietenii, asigurându-și lui o scăpare rușinoasă.

2. Dromichaïtes, regele tracilor, după ce primi cu multă prietenie pe regele Lisimah, numindu-l și tată, îl conduse împreună cu copiii săi într-o cetate numită Helis.

3. Ajungând oștirea lui Lisimah în puterea tracilor, aceștia se strânsă la un loc - alergând în număr mare - și strigară să le fie dat pe mână regele prizonier ca să-l pedepsească. Căci - spuneau ei - poporul, care luase parte la primejdiile [războiului], trebuie să aibă dreptul de a chibzui asupra felului cum să fie tratați cei prinși. Dromichaïtes fu împotriva pedepsirii regelui și-i lămuri pe oșteni că este bine să-l cruțe pe bărbatul acesta. Dacă l-ar omori pe Lisimah, - spunea el - alți regi au să-i ia domnia și se prea poate ca regii aceștia să fie mult mai de temut decât înaintașul lor. Dar cruțându-l pe Lisimah, acesta - cum se și cuvine - are să arate recunoscător tracilor, care i-au dăruit viața. Iar locurile întărite, aflate mai înainte vreme în stăpânirea tracilor, ei le vor dobândi înapoi fără nici o primejdie.

4. Cu încuviințarea mulțimii, Dromichaïtes căută printre prizonieri pe prietenii lui Lisimah și tot odată și pe sclavii care obișnuiau ca să-l slujească și-i aduse în fața regelui prizonier. Săvârși apoi jertfa și îl pofți pe Lisimah la ospăț - împreună cu prietenii săi și pe tracii cei mai de văză. [Dromichaïtes]

¹ Zeu la arieni.

² Zeița vetrei și a focului, la geți.

³ În timpul primei campanii a lui Lisimah împotriva lui Dromichaïtes, după lupta de la Ipsos (aproximativ 300 a. Chr.).

⁴ Probabil în anul 291 a. Chr. Lisimah îl atacase din nou pe Dromichaïtes.

pregăti mese [deosebite]. Pentru cei din jurul lui Lisimah, întinse un covor regal, luat în luptă, iar pentru sine și prietenii săi așternu doar paie.

5. De asemenea fură pregătite două ospete: pentru acei macedoneni, Dromichaïtes rândui tot felul de mâncăruri alese, servite pe o masă de argint, iar tracilor le dădu să mănânce zarzavaturi și carne, dar pregătite cu măsură, așezându-le pe niște tăblițe din lemn, care țineau loc de masă. În cele din urmă, puse să le toarne macedonenilor vin în cupe de argint și de aur, pe câtă vreme el și tracii lui beau vinul în pahare de corn și lemn, așa cum obișnuiesc geții. Pe când băutura era în toi, Dromichaïtes umplu [cu vin] cornul cel mare, îi spuse lui Lisimah "tată" și îl întrebă care din cele două ospete i se pare mai vrednic de un rege: al macedonenilor sau al tracilor. Lisimah îi răspunse că al macedonenilor...

6. ... "Atunci - zise Dromichaïtes - de ce ai lăsat acasă atâtea deprinderi, un trai cât se poate de ademenitor și o domnie plină de străluciri, și te-ai cuprins dorința să vii la niște barbari, care au o viață de sălbatici, locuiesc într-o țară bântuită de geruri și n-au parte de roade îngrijite? De ce te-ai silit, împotriva firii, să-ți duci oștenii pe niște meleaguri în care orice oaste străină nu poate să afle scăpare sub cerul liber?" Luând din nou cuvântul, Lisimah spuse regelui că nu știa ce război poartă, dar că pe viitor va fi prietenul și aliatul tracilor; iar - cât despre recunoștința datorată - nu va rămâne vreodată mai prejos decât binefăcătorii săi. Dromichaïtes primi cu un simțământ de prietenie spusele lui Lisimah. El căpătă înapoi de la acesta toate întăriturile ocupate de oamenii lui Lisimah. Apoi îi puse pe cap o diademă și îi îngădui să se întoarcă acasă.

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 195-199.)

HORAȚIU (65 a. Chr. - 8 p. Chr.)

Poet latin, născut la Venusia în familia unui libert. Studiază gramatica și filozofia la Roma, apoi în Grecia. În anul 34 a. Chr. capătă o proprietate în apropiere de Tibur (Tivoli), unde își va petrece mult timp, atras de frumusețea locului. Se bucură de aprecierea lui Augustus, la solicitarea căruia va scrie *Carmen saeculare*, imnul oficial pentru jocurile seculare organizate de împărat în anul 17 a. Chr. Opera sa este diversă și bogată, printre care pot fi menționate 2 cărți de *Satire*, 2 cărți de *Epistole* și 4 cărți de *Ode*. Odele sunt consacrate în principal Romei, istoriei și mitologiei sale. În ele sunt întâlnite și unele informații despre geto-dacii timpului.

III, 6, 13-16. Puțin a lipsit ca Roma, sfâșiata de lupte interne,
să fie nimicită de către daci¹ și etiopeni:
aceștia sunt de temut prin flota lor, iar aceia
se pricep mai bine decât toți la aruncarea săgeților.

III, 8, 17-24. Lasă grijile obștești despre cetatea noastră.
Armata dacului Cotiso a pierit²;
mezii dușmănoși se sfășie între ei
cu arme care le pricinuesc nenorociri lor înșiși;
cantabrii, vechii dușmani de pe țărmul Spaniei,
au fost în sfârșit înălțuiți și ne slujesc pe noi,
iar sciții stau cu arcul destins și se gândesc
să se retragă de pe câmpiile lor.

III, 24, 9-24. O viață mai bună duc sciții de stepă,
care au obiceiul să transporte pe care casele lor rătăcitoare,
la fel și geții cei aspri,
cărora pământul nehotărnicit
le dă roade și cereale libere.
Nu le place să cultive același ogor mai mult de un an,
iar după ce au îndeplinit toate muncile, alții care le urmează
în aceleași condiții, le iau locul.

Acolo femeia nu se face vinovată față de
copiii vitregi, ci poartă de grijă celor lipsiți de mamă,
iar soția cu zestre nu ajunge stăpâna bărbatului
și nici nu se încrede într-un amant chipeș.
Zestrea cea mai de seamă este cinstea părinților
și virtutea femeii pentru care legământul căsătoriei rămâne
trainic;
ea se teme de alt bărbat.
Păcatul este un sacrilegiu pe care îl plătește cu moartea.

(*Izvoare privind istoria României*, I, București, 1964, p. 209-211.)

¹ Aluzie la zvonurile care circulau în iarna anului 31 a. Chr. că dacii, aliații lui Antoniu, intenționau să invadeze Italia.

² Armata lui Cotiso a fost înfrântă în timpul campaniei lui Crassus. Oda datează din anul 29 a. Chr.

Geograf și istoric grec, originar dintr-o familie ilustră din orașul Amaseia din Pont. Strabon studiază la Nyssa și Roma, având ca profesori pe Aristodemos din Nyssa, Xenarchos și Tyrannion din Amisos, întreprinde apoi o serie de călătorii în Asia Mică, Grecia, Italia și Egipt, în timpul cărora strânge material pentru viitoarele lucrări. A scris o lucrare istorică (*Comentarii istorice*) în 43 de cărți, în care, continuând pe Polibiu, descrie evenimentele din secolele II-I a. Chr. Din această operă s-au păstrat numai fragmente. Principala lucrare a lui Strabon, intitulată *Geografia*, în 17 cărți, terminată în anul 18 p. Chr. și păstrată în cea mai mare parte, folosește izvoare literare de primă mână - Eratostene, Artemidor, Apolodor, Megastene, Nearh, Posidoniu, pe care autorul le pune în valoare în chip inteligent. Fiind adept al stoicismului, el consideră geografia ca o parte a filozofiei; nu se mărginește numai să descrie locurile, ci și arată importanța factorului uman și valoarea trecutului istoric. Astfel *Geografia* lui Strabon apare astăzi cea mai completă și mai competentă scriere de acest gen asupra lumii vechi, cuprinzând și informații importante referitoare la regiunile locuite de strămoșii noștri.

Geografia

VII, 3, 1 (C. 294). Partea de miazăzi a Germaniei, de dincolo de Elba, este - cel puțin acolo unde se învecinează cu fluviul - în stăpânirea suebilor. (C. 295) Apoi, îndată urmează teritoriul geților, la început îngust - mărginit la sud cu Istrul, în partea opusă cu munții Pădurii Hercinice și cuprinzând și o parte din munți. Apoi se lărgeste și se întinde spre nord până la tirageți - fruntarii pe care nu le putem descrie precis...

VII, 3, 2 (C. 295). Astfel elenii i-au socotit pe geți de neam tracic. Acești geți locuiau și pe un mal și pe celălalt al Istrului, ca și misii, care sunt și ei traci - acum ei se numesc moesi; și de la ei au pornit și misii statorniciți în zilele noastre printre lidieni, frigieni și troieni. Frigienii nu sunt altceva decât brigii, popor tracic, ca și migdonii și bebricii, medobitinii, bitinii, tinii și - socot eu - mariandinii¹. Aceia au părăsit cu toții Europa. Misii însă au rămas pe loc. Pe bună dreptate crede Posidoniu că acești misii din Europa (vreau să spun cei din Tracia) i-a pomenit Homer în versurile sale: "El și-a întors privirea îndărăt, uitându-se la țara tracilor îmblânzitori de cai și a misilor războinici, pricepuți în lupta de aproape". Dacă cineva ar înțelege aceasta că privindu-i pe misii din Asia, pasajul nu s-ar lega de context. A susține că

¹ Populații originare din Tracia, care au trecut în Asia Mică.

[Zeus] nu și-a întors ochii de la Troia spre pământul Traciei și că nu a îmbrățișat dintr-o privire - o dată cu Tracia - și Misia, care este aproape, ci s-a uitat spre ținuturile vecine de Troada, așezate în spatele ei și pe ambele ei laturi, despărțite fiind, însă, de traci prin toată lățimea Helespontului, înseamnă a confunda continentele și a nu pricepe ce vrea să spună Homer. Căci aci expresia "și-a întors" înseamnă, fără îndoială, spre partea dinapoi. Oricine și-ar întoarce privirea de la troieni spre cei ce nu sunt în spatele lor sau la dreapta și la stânga, înseamnă că ar privi, nu îndărăt. (C. 296) Cele ce spune - mai departe - Homer confirmă părerea noastră, căci acestor misi el adaugă pe hipemolgi, galactofagi, abii, care sunt sciți, și pe sarmații ce-și duc traiul în care. Aceste neamuri ca și bastarnii, sunt chiar astăzi amestecate cu tracii - mai ales cu cei de dincolo de Istru, dar și cu acei de dincoace, care sunt amestecați și cu neamurile celtice, boii, scordiscii, tauriscii. Totuși pe scordisci unii îi numesc "scordişti", pe taurisci "teuriști" și "tauriști".

VII, 3, 3 (C. 296). Posidoniu afirmă că misii se feresc, din cucernicie, de a mânca vietăți; și iată deci motivul pentru care nu se ating de carnea turmelor lor. Se hrănesc însă cu miere, lapte și brânză, ducând un trai liniștit - pentru care pricină au fost numiți "theosebi"¹ și "capnobați"². Unii traci - spune acesta - își petrec viața fără să aibă legături cu femeile, numindu-se "ctiști"³; ei sunt onorați și socotiți sacri trăind, așadar, feriți de orice primejdie. Pe toți aceștia poetul i-a numit "străluciți mulgători de iepe", "cei care se hrănesc cu lapte", "cei care duc viață săracăcioasă" și oamenii cei mai drepti". Îi numește "abii"⁴ mai ales că trăiesc departe de femei, fiind încredințați că o viață singuratică, de om necăsătorit, e o viață numai pe jumătate, ca și casa lui Protesilaus, numai pe jumătate casă, pentru că [acesta murind] este văduvită de el. Iar epitetul de "luptători din apropiere" dat misilor se datorește faptului că nu pot fi biruiți - ca niște buni războinici ce sunt. De aceea, în cartea a XIII-a (a Iliadei) trebuie scris "moesii care luptă din apropiere" în loc de "misii care luptă din apropiere".

VII, 3, 4 (C. 296). Ar fi de prisos, poate, să schimbăm un text acceptat de atâția ani. Mult mai probabil e că, în vechime, aceștia au purtat numele de misi și că - [cu timpul] - s-a schimbat în acel de astăzi, iar cuvântul "abii" nu ar trebui înțeles în legătură cu abținerea de la plăcerile trupului, ci, mai degrabă, ar trebui luat în sensul că aceia n-au vetre și trăiesc în care. Deoarece de cele mai multe ori neînțelegerile izvorăsc din învoieli și

¹ Adoratori ai zeilor.

² "Cei care umblă în fum", termen folosit în comedia greacă cu înțelesul "cei care se hrănesc numai cu aer".

³ Întemeietori.

⁴ Străini de plăcerile vieții.

stăpânirea bunurilor, e drept ca pe aceștia, care duc o viață atât de modestă și folosesc atât de puține lucruri, lumea să-i numească "cei mai drepti". Căci înțelepții, nefăcând aproape nici o deosebire între dreptate și cumpănire, au urmărit în primul rând mulțumirea cu puțin și simplitatea. Iată pentru ce au mers uneori cu exagerarea până la cinism. Dar împrejurarea de a trăi "lipsiți de femei" nu arată o concepție de felul acesta, îndeosebi la traci și - între aceștia - mai ales la geți. Iată ce spune despre ei Menandru, desigur fără a plăsmui ceva, ci respectând realitatea istorică: "Așa suntem noi, tracii toți, și mai ales geții (mă mândresc că mă trag din neamul acestora din urmă): nu suntem din cale afară de cumpătați", și puțin mai departe dă exemple de necumpătare în privința femeilor: "Nici unul din noi nu ia o singură femeie, ci zece, unsprezece sau douăsprezece, dacă nu mai multe. Când se întâmplă să moară cineva care a avut doar patru sau cinci neveste, cei din partea locului spun despre el: bietul om, n-a fost înșurat, n-a cunoscut iubirea". Susținerile acestea sunt întărite și de alții. Nu este lucru firesc - prin urmare - ca oamenii ce socot nefericită viața fără multe femei să creadă în același timp că ar fi un om destoinic și drept acel căruia îi lipsesc femeile. Socotindu-i "adoratori ai zeilor" și "oameni care umblă în fum" pe cei fără femei, [geții] s-ar ridica împotriva părerii obștești. De bună seamă, întotdeauna s-a pus pe seama femeilor îndemnurile în cele ale cucerniciei, căci ele împing pe bărbați la o prea mare slăvire a zeilor, la serbări în cinstea lor și la acte de adorație... Iată ce mai spune același poet, aducând pe scenă un soț supărat de cheltuielile pe care le fac femeile cu jertfele. Cuvintele [soțului] sunt: "Ne prăpădesc zeii, nu altceva, mai ales pe noi cei căsătoriți. Căci mereu e nevoie să se facă o serbare". Pe Misogin îl pune să aducă aceleași învinuiri: "Jertfim de câte cinci ori pe zi. Cinci sclave loveau chimvalele, stând în cerc, iar altele scoteau urlate". Ar fi, așadar, o absurditate să se creadă că la geți sunt socotiți evlavioși îndeosebi cei necăsătoriți. Nu ne putem îndoi - din cele spuse de Posidoniu, și [de asemenea] bizuindu-ne pe întreaga istorie a geților - că în neamul lor râvna pentru cele divine a fost un lucru de căpitenie.

VII, 3, 5 (C. 297). Se spune că un get cu numele Zamolxis ar fi fost sclavul lui Pitagora și că ar fi deprins de la acesta unele cunoștințe astronomice, iar o altă parte ar fi deprins-o de la egipteni, căci cutreierările sale l-ar fi dus până acolo. Întorcându-se la el în țară, s-ar fi bucurat de o mare trecere la conducători și la popor - întrucât, întemeiat pe semnele cerești, el făcea prorociri. În cele din urmă l-a convins pe rege să-l facă părtaș la domnie, spunându-i că este în stare să-i vestească voința zeilor. Mai întâi, [Zamolxis] s-ar fi făcut preot al zeului cel mai slăvit la ei, iar după aceea a primit și numele de zeu, (C. 298) petrecându-și viața într-o peșteră,

pe care a ocupat-o el, și unde ceilalți nu puteau intra. Se întâlnea rar cu cei din afară, cu excepția regelui și a slujitorilor acestuia. Regele lucra în înțelegere cu el, fiindcă vedea că oamenii ajunseseră [datorită lui] mult mai ascultători decât înainte. Căci supușii lui credeau că [regele] dă poruncile sfătuit de zei. Obiceiul acesta a continuat până în zilele noastre, pentru că mereu se găsea cineva gata să-l sfătuiască pe rege - și acelui om geții îi spuneau /zeu. Muntele [unde se afla peștera] a fost socotit sfânt și s-a numit așa. I se zicea Cogaionon și la fel a fost și numele râului care curgea pe lângă el. Pe când domnea asupra geților Burebista - împotriva căruia s-a pregătit să pornească divinul Cezar -, cinstirea mai sus amintită o avea Decaineos¹. A dăinuit la geți obiceiul pitagoreic, adus lor de Zamolxis, de a nu se atinge de carnea animalelor.

VII, 3, 8 (C. 301). ... Se zice că Alexandru, fiul lui Filip, cu prilejul expediției sale împotriva tracilor de dincolo de Haemus, după ce a năvălit în țara tribalilor - despre care știa că se întindeau până la Istru și insula Peuce, din Istru -, cunoscând de asemenea și că ținutul de dincolo de fluviu se află în puterea geților, ar fi înaintat până acolo și nu ar fi putut să debarce în insulă, din lipsa corăbiilor. (Acolo se refugiase Syrmos, regele tribalilor, și se împotriva încercării lui [Alexandru] de a debarca). Atunci acesta, după ce intră în ținutul geților, cuceri o cetate și se întoarse - cât putu mai repede - la el în țară. A primit daruri de la semințiile de acolo și de la Syrmos... Pe timpul urmașilor lui Alexandru, rege al geților era Dromichaetes. Acesta - după ce l-a prins pe Lisimah, care pornise cu război împotriva lui - i-a arătat mai întâi sărăcia lui și a neamului său, precum și traiul lor cumpătat. I-a îndemnat apoi să nu mai poarte război împotriva unor oameni de soiul lor, ci [mai degrabă] să caute a se împrieteni cu dâșșii. Iar după ce l-a cinstit ca pe un oaspe, a legat prietenie cu el și l-a lăsat să plece.

VII, 3, 10 (C. 303). ...chiar în zilele noastre Aelius Catus a strămutat din teritoriul de dincolo de Istru în Tracia cincizeci de mii de oameni luați de la geți, neam vorbind aceeași limbă cu tracii.

VII, 3, 11 (C. 303). Lăsând la o parte trecutul îndepărtat al geților, întâmplările din vremea noastră sunt următoarele: Ajungând în fruntea neamului său, care era istovit de războaie dese, getul Burebista l-a înălțat atât de mult prin exerciții, abținere de la vin și ascultare față de porunci, (C. 304) încât, în câțiva ani, a făurit un stat puternic și a supus geților cea mai mare parte din populațiile vecine. Ba încă a ajuns să fie temut și de romani. Căci trecând plin de îndrăzneală Dunărea și jefuind Tracia - până în Macedonia și

Iliria - a pustiit pe celtii care erau amestecați cu tracii și cu ilirii și a nimicit pe de-a întregul pe boii aflați sub conducerea lui Critasiros și pe taurisci¹. Spre a ține în ascultare poporul, el și-a luat ajutor pe Deceneu, un șarlatan care rătăcise multă vreme prin Egipt, învățând acolo unele semne de prorocie, mulțumită cărora susținea că tălmăcește voința zeilor. Ba încă de un timp fusese socotit și zeu, așa cum am arătat când am vorbit despre Zamolxis. Ca o dovadă pentru ascultarea ce i-o dădeau [geții], este și faptul că ei s-au lăsat înduplecați să taie vița de vie și să trăiască fără vin. Cât despre Burebista, acesta a pierit din pricina unei răscoale, mai întâi ca romanii să apuce a trimite o armată împotriva lui. Urmășii acestuia la domnie s-au dezbinat, fărâmițând puterea în mai multe părți. De curând, când împăratul August a trimis o armată împotriva lor, puterea era împărțită în cinci state. Atunci², însă, stăpânirea se împărțise în patru. Astfel de împărțiri sunt vremelnice și se schimbă când într-un fel, când într-altul.

VII, 3, 12 (C. 304). A existat și o altă împărțire a teritoriului chiar din cele mai vechi timpuri: căci pe unii îi denumesc [autorii] daci, iar pe alții geți. Geții sunt cei care se întind spre Pont și spre răsărit, iar dacii cei care locuiesc în partea opusă, spre Germania și spre izvoarele Istrului. Socot că ei se numeau în vechime davi. De aici și numele de sclavi, Geta și Davos, obișnuite la atici. Această presupunere merită mai multă crezare decât cea potrivit căreia numele ar veni de la "scitii dai", care locuiesc prea departe, lângă Hyrcania; și nu pare de crezut să se fi adus de acolo sclavi în Atica. Într-adevăr, atenienii îi numeau pe sclavii lor după numele neamurilor de unde îi aduceau - cum ar fi Lydos și Syros -, sau îi numeau cu acele nume care erau mai obișnuite în țara lor de baștină, bunăoară: Manes ori Midas, pe cei din Frigia, și Tibos, pe cei din Paflagonia. Neamul geților, care se înălțase atât de mult sub Burebista, a decăzut [apoi] cu totul din pricina dezbinărilor launtrice și din pricina romanilor. Totuși, ei sunt încă în stare și astăzi să trimită la luptă patruzeci de mii de oameni.

VII, 3, 13 (C. 304). Prin țara lor curge râul Marisos, care se varsă în Dunăre. Pe acesta își făceau romanii aprovizionările pentru război. Ei numeau Danubius partea superioară a fluviului și cea dinspre izvoare până la cataracte. Ținuturile de aici se află, în cea mai mare parte, în stăpânirea dacilor. (C. 305) Partea inferioară a fluviului, până la Pont - de-a lungul căreia trăiesc geții -, ei o numesc Istru. Dacii au aceeași limbă ca și geții. Aceștia sunt mai bine cunoscuți de eleni, deoarece se mută des de pe o parte pe alta a Istrului și totodată mulțumită faptului că s-au amestecat cu tracii și misii. Același lucru s-a petrecut și cu tribalii, ei fiind de neam trac. Căci și ei

¹ Deceneu.

¹ Triburi celtice.

² La moartea lui Burebista.

au primit imigrări, întrucât vecinii lor îi cotopeau, fiind mai slabi. Ba chiar, acei de dincolo de Istru - și anume sciții, bastarnii și sarmații -, după ce îi învingeau, treceau și fluviul o dată cu cei alungați de ei, statornicindu-se chiar, unii dintre aceștia, fie în insule, fie în Tracia. Cei care locuiau de cealaltă parte a fluviului erau biruiți mai ales de iliri. Cât despre geți și daci după ce numărul lor crescuse neînchipuit de mult, într-atât încât puteau să trimită la luptă până la două sute de mii de oameni, ei s-au împușinat și au ajuns în zilele noastre cam vreo patruzeci de mii și sunt acum pe cale de a se supune romanilor. Nu se află încă de tot sub stăpânirea lor, pentru că își mai pun nădejdea în germani, dușmanii romanilor.

VII, 3, 14 (C. 305). Între [geți și] Marea Pontică, de la Istru până la Tyras, se întinde pustiul geților, care e în întregime șes și fără ape. Când Darius, fiul lui Histape, a trecut Istrul împotriva sciților, a fost în primejdie să piară de sete împreună cu toată oștirea sa. Într-un târziu, a înțeles cum stau lucrurile și s-a retras. Mai târziu, pornind la război împotriva geților și a regelui lor Dromichaites, Lisimah a trecut prin mari primejdii și, mai mult încă, a fost luat în captivitate. Dar a scăpat deoarece a întâlnit un barbar bun la suflet după cum am arătat mai sus.

VII, 3, 15 (C. 305) La gurile [Istrului] se află o insulă mare, Peuce. Pe aceasta au ocupat-o bastarnii, motiv pentru care au fost numiți peucini. Mai sunt și alte insule, mult mai mici, unele mai sus de ea, altele lângă mare. [Istrul] are șapte guri. Cea mai mare este aceea numită "gura sacră"¹, de la care sunt o sută douăzeci de stadii² de plutire în susul fluviului până la insula Peuce. În partea inferioară a acestei insule, a durat Darius podul său, cu toate că s-ar putea face lucrul acesta și în partea de sus. Aceasta e prima gură [a Istrului] când întri în Pont; ținând malul stâng. Gurile care urmează se întâlnesc călătorind cu corabia de-a lungul coastei spre Tyras. Gura a șaptea se află la o depărtare de trei sute de stadii de acel fluviu. Între gurile de mai sus ale Istrului întâlnești niște insule mărunte. Trei guri, după "gura sacră", au puțină însemnătate. Celelalte [trei] sunt cu mult mai mici decât "gura sacră", dar mai mari decât cele [dintâi]. Ephoros a pretins că Istrul are numai cinci guri. De la Istru la Tyras, care e navigabil, sunt nouă sute de stadii. (C. 306) Pe acest interval se află două lacuri mari dintre care unul se deschide în mare, în așa fel că oferă și un port. Celălalt este fără ieșire.

VII, 3, 17 (C. 306). ... Prima parte a întregii regiuni ce se întinde la nord între Istru și Boristene este pustiul geților. Apoi vin tirageții, iar după ei sarmații iazigi și cei care se numesc regali, apoi ugrii. Cei mai mulți dintre

¹ Brațul Sf. Gheorghe.

² Veche unitate de măsură pentru lungime la greci, care varia între 147 și 192 de metri.

ei sunt nomazi, doar puțin îndeletnicindu-se cu agricultura. Se spune că aceștia locuiesc lângă Istru, adeseori pe un mal și pe celălalt. Înăuntrul țării se aflau bastarnii, care se învecinează cu tirageții și cu germanii. Și ei sunt un fel de neam germanic și se împart în mai multe triburi. Unii poartă numele de atmoni și sidoni; alții, acela de peucini și locuiesc în insula Peuce din Istru.

VII, 5, 2 (C. 313). O parte din teritoriul amintit dacii l-au prefăcut într-un pustiul, în urma războiului în care i-au biruit pe boi și taurisci - seminții celtice de sub stăpânirea lui Critasiros. Dacii pretind că acest ținut ar fi al lor, cu toate că este despărțit de ei prin râul Parisos - care vine din munți și se varsă în Istru, prin părțile galilor numiți scordisci. Într-adevăr, aceștia locuiau amestecați cu ilirii și tracii. Dar pe cei dintâi i-au nimicit dacii, pe câtă vreme cu aceștia din urmă adeseori ei au făcut alianță. Restul ținutului, spre miazănoapte și răsărit, îl ocupă panonii, până la Segestica și Istru. Spre celelalte părți, se întind mai mult. Orașul Segestica aparține panonilor, fiind așezat la confluența mai multor râuri, toate navigabile. El alcătuiește o întăritură foarte potrivită pentru războiul împotriva dacilor, căci se află la poalele Alpilor, care se întind până la iapodi - aceștia fiind un amestec de celți și iliri.

VII, 6, 1 (C. 319) La o depărtare de cinci sute de stadii de "gura sacră" a Istrului, mergând neîncetat de-a lungul țărmului mării - în așa fel ca să-l ai pe dreapta - , se află orașul Istros, colonie a milesienilor. Vine apoi Tomis, altă cetate - tot mică - , la o depărtare de două sute cincizeci de stadii de la Tomis, ni se înfățișează orașul Callatis, care este o colonie a Heracleiei. Apoi, la o mie trei sute de stadii, găsim Apollonia, colonie a milesienilor, cea mai mare parte a ei fiind clădită într-o insulă, [unde] găsim un templu închinat lui Apollo; de aici Marcus Lucullus a luat statuia uriașă a zeului - operă a lui Calamis¹ - pentru a o așeza în Capitoliu. Între Callatis și Apollonia întâlnim Bizone - din care o mare parte s-a scufundat în urma cutremurelor - , Grunoi, Odessos, colonie a milesienilor, Naulochos, un orașel al mesembrienilor. Vin la rând munții Haemus, care se întind până la țărmul mării de acolo; apoi Mesembria, colonie a megarienilor, [numită] mai înainte Menebria - cum ar fi orașul lui Mena, deoarece întemeietorul său purta numele de Mena, iar cetate se zice în limba tracă bria, tot așa precum orașului lui Selys i se zice Selymbria și cum odinioară Ainos se numea Polymbria. Ni se înfățișează, apoi, Anchiale, cetatea apoloniaților și Apollonia însăși. Pe țărmul de aici găsim promontoriul Tirizis, loc întărit,

¹ Sculptor din secolul V a. Chr.

folosit odinioară de Lisimah pentru păstrarea tezaurului. Apoi de la Apollonia până la Cianee sunt cam o mie cinci sute de stadii și, pe intervalul acesta, se află Tynias, ținut al apoloniaților, Phinopolis și Andriace, care se învecinează cu Salmydessos...

XVI, 2, 39. ... Și profeții erau cinstiți, încât erau socotiți vrednici de domnie... astfel... Orfeu, Musaios și zeul la geți, în vechime Zamolxis, un pitagoreu, iar în vremea noastră Decaineos care proorocește lui Burebista...

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 225-251.)

OVIDIU (43 a. Chr. - 17 p. Chr.)

Poet latin, născut la Sulmo, în Samnium, într-o familie înstărită de cavaleri. Ovidiu studiază retorica la Roma, desăvârșindu-și educația în cursul unei călătorii de studii la Atena, Sicilia și Asia Mică. Irezistibil atras de poezie, renunță la cariera de magistrat și se consacră în întregime creației. Este unul dintre poeții foarte apreciați de lumea modernă a Romei, se bucură de favorurile lui Augustus, la curtea căruia pătrunsese prin intermediul Fabiei, cea de a treia soție a sa. În anul 8 p. Chr. poetul a fost exilat la Tomis. Cauzele acestei pedepse au rămas până astăzi neelucidate. Exilarea este atribuită de către unii cercetători poemului licențios *Ars amandi* (*Arta iubirii*), iar de alții unei legături cu Iulia, nepoata împăratului, exilată în același an. La Tomis, Ovidiu a compus două cicluri de scrisori în versuri - *Tristia* (*Tristele*, 5 cărți) și *Epistulae ex Ponto* (*Scrisori din Pont*), expediate soției și prietenilor săi. Versurile descriu clima neprielnică și "barbarii" în mijlocul cărora e nevoit să locuiască, dar față de care are resurse de caldă simpatie. Scrisorile sale din Pont menționează și un poem scris în limba getică care nu s-a păstrat.

Tristele

III, 9, 1-10. Și aici așadar există orașe grecești - cine ar crede-o ? - între populații necivilizate, cu nume barbare.
Și aici au venit coloni trimiși din Milet
și au construit locuințe grecești printre geți.
Însă se știe că numele acestui loc, mai vechi decât așezarea cetății,
a venit de la uciderea lui Absirt¹.

¹ După legendă, Absirt a fost ucis de sora sa Medeea, tăiat în bucăți și aruncat în mare.

Căci pe o corabie făcută prin grija războinicei Minerva, cea dintâi a străbătut ape neumblate
nelegiuită Medeea, fugind de tatăl ei părăsit
și se zice că a vâslit pe aceste valuri.

III, 9, 33-34. De aceea acest loc a fost numit Tomis, fiindcă, spune povestea, în acest loc sora și-ar fi tăiat în bucăți fratele.

III, 10, 1-20. Dacă cineva își amintește încă de Naso, care a fost smuls de acolo,
și dacă numele meu mai este pomenit la Roma în lipsa mea,
să știe acela că eu trăiesc în mijlocul unei lumi barbare,
așezat sub niște stele care nu ating niciodată marea.
Mă înconjoară sarmații, neam de oameni sălbatici, besii și geții,
nume atât de nedemne de a fi pomenite de talentul meu.
Câtă vreme suflă un vânt mai cald, Istrul care ne desparte, ne apără de ei;
când curge, respinge cu apa lui năvala aceloră.
Când însă trista iarnă își arată hâda ei față
și pământul s-a făcut alb de gerul ca marmura,
când se dezlănțuie și Boreas¹ și se așterne zăpada sub Ursă,
populațiile acestea par strivite de axa polului care tremură.
Peste tot e zăpadă; nici soarele, nici ploile nu o pot topi pe cea care a căzut;
Boreas o întărește și o face să dăinuiască veșnic.
Încă nu s-a topit una, cade alta
și de obicei, în multe locuri, zăpada rămâne de la an la an.
Și puterea crivățului, când e dezlănțuit, este atât de mare,
încât face una cu pământul turnurile și duce departe acoperișurile pe care le smulge
Oamenii se feresc de gerurile grele îmbrăcând piei de animale și pantaloni cusuți;
numai fața li se vede din tot trupul.

III, 10, 51-78. Ca urmare, când puterea sălbatică a lui Boreas fixează pe loc apa mării sau pe cea care curge în fluvii,
pe dată - tocmai pentru că vânturile uscate au făcut Istrul la fel cu pământul -
dușmanii barbari năvălesc pe caii lor iuți;
dușmanii sunt călăreți destoinici, trag bine cu săgeata

¹ Crivățul.

și pustiesc până departe tot ținutul vecin.
Localnicii fug în toate părțile; nimeni nu mai păzește ogoarele
și avutul lor nepăzit cade pradă jafului;
bogății mici, ca la țară: vite și care ce scârțâie,
și avutul ce-l are un locuitor sărman.
Unii sunt duși ca prizonieri cu mâinile legate la spate
și zadarnic mai privesc înapoi la țărinile și casele lor.
Alții cad, nenorociții, străpunși de săgeți cu cârlig la vârf,
căci și fierul zburător e uns cu otravă.
Ceea ce [năvălitorii] nu pot lua și duce cu ei, distrug;
și flacăra dușmană mistuie nevinovatele colibe.
Chiar când e pace, lumea tremură de groaza războiului
și nimeni nu mai brăzdează pământul, cu mâna pe plug.
Aici, fie că îl vezi, fie că nu-l vezi, tot te temi de dușman.
Țarina părăsită și neprelucrată ajunge pârloagă.
Aici nu stă ascuns la umbra viței de vie strugurile dulce,
iar mustul ce fierbe nu se adună în căzi înalte.
Nu sunt fructe în acest ținut. Acontius¹ nu ar fi avut
pe ce să scrie cuvintele pe care să le citească stăpâna inimii lui.
Cât poți vedea cu ochii, numai câmpii goale fără frunziș, fără
arbori;
locuri pe unde nu trebuie să vină un om fericit.
Deci din tot pământul, cât se întinde el de mult,
un astfel de loc a fost găsit ca pedeapsă pentru mine.

- V, 7, 9-20. Ești curios să știi ce populație se află pe țărmul tomitan
și ce obiceiuri au oamenii printre care locuiesc?
Deși în acest loc sunt amestecați greci și geți,
țărmul ține mai mult de geții nedomoliți.
Sarmații și geții sunt mai numeroși.
Îi vezi călări, venind și ducându-se prin mijlocul drumurilor.
Între ei nu-i nici unul care să nu poarte tolbă, arc
și săgeți îngălbenite de veninul viperei.
Au glas aspru, chip sălbatic și sunt cea mai adevărată
întruchipare a lui Marte.
Părul și barba lor n-au fost tunse nîciodată.
Mâna lor dreaptă e totdeauna gata să înfigă cuțitul,
pe care îl are legat la șold orice barbar.

¹ Eroul unei celebre poezii mitologice a lui Calimah, care a trimis un măr pe care era
scrisă o declarație de dragoste către o preoteasă a zeiței Hera.

- V, 7, 45-55. Dacă privesc oamenii, căci abia sunt vrednici de acest nume,
văd la ei mult mai cumplită sălbătăcie decât la lupi.
Nu se tem de legi, ci dreptatea cedează în fața forței
și zace la pământ învinsă de sabia cu care se duc luptele.
Se apără împotriva frigului năpraznic cu piei de animale și cu
pantaloni largi,
iar fețele lor aspre sunt acoperite cu păr lung.
La puțini dintre ei se mai păstrează urme ale limbii grecești,
iar aceasta a devenit și ea barbară din pricina accentului ei
getic.
În această mulțime nu-i nimeni care întâmplător să știe
latinește și care să poată rosti măcar câteva cuvinte.
- V, 10, 35-38. Ei vorbesc între ei o limbă pe care o înțeleg;
dar eu trebuie să mă înțeleg prin semne.
Eu sunt aici barbarul, căci nu sunt înțeles de nimeni:
când aud cuvinte latinești, geții răd prostește;

Scrisori din Pont

- I, 2, 73-88. Căci împăratul nu știe, deși un zeu le știe pe toate,
care este situația de aici, în acest loc de la capătul pământului.
Persoana lui divină se ocupă de lucruri mai mari,
iar aceasta este o grijă prea mică pentru sufletul lui ceresc.
El n-are răgaz să întrebe în ce ținut se află tomitanii,
un loc abia cunoscut getului din vecinătate;
nici să știe ce fac sarmații, ce fac cruzii iazigi
și pământul tauritic închinat zeiței lui Oreste
și celelalte neamuri care, îndată ce Istrul a încremenit de ger,
aleargă cu caii lor iuți pe spinarea tare a apei.
Cei mai mulți oameni de pe aici nu se sinchiesc de tine,
prea frumoasă Roma, și nu se tem de armele soldatului ausonic.
Le dau inimă arcurile și tolbele lor pline cu săgeți
și caii lor în stare să suporte curse oricât de lungi,
deprinderea de a îndura îndelung setea și foamea
și faptul că dușmanul care i-ar urmări nu va găsi apă.
- I, 8, 5-20. Trăim lipsiți de pace, în mijlocul armelor,
căci getul cel cu tolba stârnește neconținut războaie grele.
Dintre atâția surghiuniți, eu singur sunt un soldat și un exilat;

Mulțimea celorlalți se află în siguranță, totuși nu-i invidiez.
 Și ca să fii mai îngăduitor față de cărțile mele,
 află că poeziile pe care le citești le-am scris încins de luptă.
 Aproape de țărmul Istrului cu două nume¹ stă o cetate bătrână,
 de care cu greu se poate apropia cineva, din cauza întăriturilor și
 a așezării locului.
 Caspianul Aegisos - dacă credem ce spun locuitorii despre ei
 înșiși - a întemeiat acea cetate și a dat propriul său nume operei
 sale.
 Sălbaticul get, după ce a nimicit pe odrisi într-un război la care
 aceștia nu se așteptau,
 a cucerit-o și a ridicat armele împotriva regelui.
 Amintindu-și de marea sa obârșie, pe care o sporise prin
 vitejie,
 acesta sosi pe dată înconjurat de nenumeroși soldați,
 nu s-a retras până ce n-a omorât pe vinovați
 și, răzbunându-se crunt, s-a făcut el însuși vinovat.

IV, 13, 17-22. Nu trebuie să te miri, dacă versurile mele sunt cumva rele:
 eu care le scriu am devenit aproape un poet get.
 Ah! Mi-e rușine: am scris o cântărie în limba getică,
 în care cuvintele barbare au fost așezate după ritmul versurilor
 noastre.
 Le-au plăcut - feliicită-mă - și am început să am
 faimă de poet printre neomenoșii geți barbari...

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 281-337.)

TROGUS POMPEIUS (sec. I p. Chr.)

Istoric roman, originar din Gallia Narbonensis, a trăit în timpul lui Augustus.
 Principala sa operă, *Historiae Philippicae* (Istoria lui Filip) în 44 cărți, concepută ca
 o istorie universală a lumii extraromane (în completarea lui Titus Livius), urmărește
 succesiunea marilor imperii ale antichității. Lucrarea, având drept sursă principală
 pe Timagene din Alexandria, este prima istorie universală romană, care cuprinde și
 numeroase informații geografice, bucurându-se de o largă circulație în antichitate.
 Din ea s-au păstrat numai excerptele realizate de Iustinus, care reproduc a șasea
 parte din textul original, cuprinzând o serie de informații prețioase referitoare la
 istoria geto-dacilor.

¹ Istros și Danubius.

Istoria lui Filip

XII, 1, 4. În timp ce se întâmplau acestea, îi sosiră [lui Alexandru cel
 Mare] scrisori din Macedonia, de la Antipater, prin care acesta îl anunța
 despre războiul din Grecia, al lui Agis, regele spartanilor, despre cel din
 Italia, al lui Alexandru, regele Epirului, și despre cel din Scitia, al lui
 Zopyrion¹, locțiitorul său, 5. [Alexandru cel Mare] a fost impresionat în chip
 diferit de aceste vești; astfel bucuria pe care a simțit-o aflând de moartea
 celor doi regi, rivali ai săi, a fost mai mare decât durerea pentru armata
 pierdută odată cu Zopyrion.

XII, 2, 16. În timp ce acestea aveau loc în Italia, Zopyrion, pe care
 Alșexandru cel Mare îl lăsase guvernator al Pontului, a socotit că e rușinos
 să stea degeaba și să nu întreprindă ceva; de aceea adună treizeci de mii de
 soldați și porni cu război împotriva sciților. 17. A fost însă omorât cu
 întreaga lui armată, ispășind astfel vina de a fi pornit necugetat împotriva
 unui neam care nu-i făcuse nici un rău.

XVI, 1, 19. Și Lisimah, deoarece era strâmtorat de războiul cu
 Dromichaetes, regele tracilor, ca să nu fie nevoit să lupte în același timp și
 contra acestuia, i-a cedat partea din Macedonia care revenise lui Antipatros
 ginerele său și a făcut pace cu el.

✓ XXXII, 3, 16. Și dacii sunt o mlădiță a geților. În vremea regelui Oroles,
 se luptară fără succes împotriva bastarnilor și de acea, ca pedeapsă pentru
 slăbiciunea arătată, au fost siliți, din porunca regelui, că atunci când voiau să
 doarmă, să pună capul în locul picioarelor și să facă soțiilor serviciile pe care
 mai înainte acestea obișnuiau să le facă lor. Această pedeapsă a fost
 înlăturată numai după ce prin vitejia lor au șters rușinea pe care și-au atras-o
 în războiul de mai înainte.]

Prologul cărții a XXXII-a. ... S-a mai vorbit despre... creșterea puterii
 dacilor sub regele Rubobostes.

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 355-361.)

CURTIUS RUFUS (sec. I p. Chr.)

Retor și istoric latin, a trăit la Roma în timpul împăratului Claudiu (41-54 p.
 Chr.). Curtius Rufus a scris o istorie a lui Alexandru cel Mare, în 10 cărți (păstrată

¹ General al lui Alexandru Macedon.

parțial), care reprezintă unica biografie în limba latină a cuceritorului macedonean, cunoscută astăzi. Influențat de sursele elenistice, dar mai ales de punctul de vedere peripatetic, autorul conturează prin Alexandru imaginea unui tiran favorizat de noroc. Lucrarea conține și unele informații despre geto-daci.

Istoria lui Alexandru cel Mare Macedoneanul

X, 1, 43. Cam în același timp a primit o scrisoare de la Coenus, cu privire la cele petrecute în Europa și Asia, în vreme ce [Alexandru] supusese India. 44. În timpul unei expediții împotriva geților, Zopyrion, guvernatorul Traciei, fusese zdrobit cu toată oastea din pricina unor furtuni mari și puternice, iscate pe neașteptate. 45. Când a aflat de aceste nenorociri, Seuthes i-a ațâțat la răscoală pe odrisi, concetățenii săi. Tracia era aproape pierdută...

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 365)

POMPONIIUS MELA (sec. I p. Chr.)

Geograf roman, născut la Tingentera, în Spania. Pomponius Mela a alcătuit o *Descriere a Pământului*, pe ținuturi, în 3 cărți, cea mai veche scriere de acest gen din lumea antică. Lucrarea prezintă, sub forma unui periplus, lumea cunoscută la acea vreme. Pornind de la descrierea coastelor Africii, Europei și Asiei, Pomponius oferă și unele informații asupra teritoriilor din interiorul acestor continente, împletind datele geografice cu cele de ordin mitologic, istoric, etnografic etc. Autorul n-a făcut cercetări personale și nici călătorii, ci și-a adunat materialul din lucrările predecesorilor săi (Cornelius Nepos, Eudoxos din Cnidos, Sallustius etc.).

Descrierea pământului

I, 3, 18. Primul dintre aceste neamuri¹ este cel scitic, altul decât cel de lângă Tanais despre care am vorbit mai sus. Sciția ține cam până la mijlocul țărmului pontic; de aici se întinde Tracia, care ocupă și o parte a țărmului Egeei și care se leagă de Macedonia...

II, 2, 16. Lângă aceștia² se găsește Tracia. Ea se întinde de la țărmul pontic și departe de iliri, mărginindu-se dintr-o parte cu Istrul și din alta cu marea. Ținutul nu are nici climă plăcută și nici sol bogat și, cu excepția țărmurilor din apropierea mării, este neroditor, friguros și suportă destul de greu semănăturile; rareori îngăduie pământul să crească pe alocuri pomi

¹ Din Europa.

² Sciți.

fructiferi; mai deasă e vița de vie, însă nici rodul ei nu se coace și nu se îndulcește, dacă cultivatorii nu-l ascund de frig sub frunze. Ținutul acesta are mai multă grijă pentru bărbați; totuși, nu în ceea ce privește aspectul lor, căci ei au înfățișarea aspră și urâtă, ci doar în privința cruzimii și a numărului [ținutul fiind plin de bărbați], pe cât de mulți pe atât de sălbatici. 17. [Tracia] are puține ape care se varsă în mare, însă ele sunt foarte cunoscute ca Hebrul, Nestos și Strimon. În interior se înalță munții Haemus, Rodope și Orbelos, vestiți datorită sărbătorilor lui Bachus și cortegiilor de menade, pe care le-a instituit pentru prima oară Orfeu. Dintre acești [munți], Haemus urcă atât de sus, încât din vârful lor se poate zări Pontul Euxin și Marea Adriatică. 18. Tracia este locuită de un singur neam de oameni, tracii, având însă fiecare alt nume și alte obiceiuri. Unii sunt sălbatici și cu totul gata să înfrunte moartea, mai ales geții. Acest lucru se datorește credințelor lor deosebite; unii cred că sufletele celor care mor se vor întoarce pe pământ, iar alții socotesc că, deși nu se vor mai întoarce, ele totuși nu se sting, ci merg în locuri mai fericite; alții cred că sufletele mor negreșit, însă că e mai bine așa decât să trăiască. De aceea, la unii sunt deplânse nașterile și jeliți noi-născuții; dar dimpotrivă, înmormântările sunt prilej de sărbătoare și le cinstesc ca pe niște lucruri sfinte, prin cânt și joc. 19. Nici femeile nu au o fire slabă. Ele doresc din cale afară de mult să fie omorâte deasupra cadavrelor bărbaților morți și să fie îngropate împreună. Deoarece un bărbat are mai multe soții, pentru a dobândi această cinste, ele dau mare luptă în fața celor care trebuie să hotărască aceasta. Ea se acordă aceleia care are moravurile și conduita cea mai bună, iar cea care învinge în această întrecere este în culmea bucuriei. 20. Celelalte jelesc cu glas tare și își arată deznădejdea prin plânsete foarte puternice. Iar cei care vor să se liniștească aduc lângă rug arme și daruri, spunând că sunt gata să trateze sau să se lupte cu sufletul celui mort, [spre a ști] dacă acela permite căsătoria. Dacă nu se dă o luptă și nici nu are loc o plată... le așteaptă pe femei peștorii. 21. Fetele de măritat nu sunt date bărbaților de către părinți, ci în mod public, sunt cumpărate spre a fi luate în căsătorie sau vândute [cu zestre]. Se face într-un fel sau în altul, după cât sunt de frumoase și cinstite. Cele cinstite și frumoase au un preț bun. Pentru celelalte se caută cu bani cineva care să le ia de soție. La unii traci folosirea vinului este necunoscută; dar [la ospețe] se aruncă în focurile în jurul cărora se șade semințe, al căror miros provoacă comesenilor o veselie asemănătoare cu beția. 22. Pe țărm, aproape de Istru, se află Histropolis, apoi Callatis¹, întemeiată de milesieni, apoi Tomi, portul

¹ Geograful roman face o confuzie între Callatis și Tomis, după cum se vede din ordinea enumerării lor și din originea milesiană greșit atribuită orașului Callatis. Acesta a fost întemeiat de coloniștii din Heracleia Pontică.

Caria și promontoriul Tiristis. Dincolo de acesta este celălalt unghi al Pontului, în partea opusă unghiului dinspre Phasis, cu care ar fi asemănător, dacă nu ar fi mare. Aici a fost cetatea Bizone, dărâmată de un cutremur de pământ. Acum există portul Crunos și orașele Dionysopolis, Odessos, Mesembria și Anchialos, iar în fundul golfului, chiar acolo unde Pontul își încheie cea de a doua curbă a sa printr-un unghi, se află Apollonia, oraș mare.

(*Izvoare privind istoria României*, I, București, 1964, p. 287-391.)

FRONTINUS (c. 40 - c. 103 p. Chr.)

Om politic și scriitor roman ce a îndeplinit mai multe funcții în Imperiul Roman. A fost pretor în anul 70 p. Chr., apoi de mai multe ori consul și guvernator în Britania până în anul 78. În anul 97, Frontinus se află în fruntea administrației apeductelor din Roma. Ca bun organizator și administrator, Frontinus își fructifică experiența în reușite lucrări cu caracter tehnic, valoroase prin bogata informație cuprinsă. A scris o lucrare despre agrimensură, astăzi pierdută, alta despre apele orașului Roma, în 2 cărți, și o operă cu subiect militar (*Stratagemata*), în 4 cărți, repertoriu al stratagemelor militare din lumea greco-romană, care cuprinde și o serie de informații referitoare la geto-daci.

Stratagemele

I, 10, 4. Scorylo, conducătorul dacilor, știind că poporul roman era dezbinat din pricina războaielor civile și socotind că nu-i nimerit să-i atace, deoarece datorită unui război cu un dușman din afară s-ar putea restabili înțelegerea între cetățeni, a pus în fața concetățenilor săi doi câni și pe când se luptau între ei cu îndârjire, le-a arătat un lup. Imediat câinii s-au aruncat asupra acestuia, uitând de cearta lor. Prin această pildă i-a oprit pe barbari de la un atac care ar fi adus faloase romanilor.

II, 4, 3. Fiind strâmtorat de scordisci și daci, care erau mai mulți la număr, generalul Minucius Rufus l-a trimis înainte pe fratele său, și în același timp câțiva călăreți cu trâmbițași, și i-a poruncit ca, în clipa când va vedea angajată lupta, să apară pe neașteptate din direcția opusă și să ordone ca trâmbițașii să sune din trâmbițe. Deoarece răsunau culmile munților, s-a răspândit între dușmani impresia că au de-a face cu o mulțime imensă: îngroziți de aceasta, au luat-o la fugă.

(*Izvoare privind istoria României*, I, București, 1964, p. 431.)

DION CHRYSOSTOMOS (c. 40-c. 120 p. Chr)

Orator și filozof grec, născut într-o familie bogată din Prusa (Bitinia). Dion este elev al stoicului Musonius Rufus, apoi retor la Roma, în anturajul împăraților Vespasian și Titus. Exilat de împăratul Domițian, el călătorește în Asia Mică, Egipt, Grecia, Peninsula Balcanică, Dacia, ajungând, în peregrinările sale, până la estuarul Niprului. S-a întors apoi la Roma unde a fost în relații bune cu Traian. Din creația sa ne-au parvenit 78 de discursuri, unele tratând subiecte specific sofiste, celelalte cu caracter moral, politic, filozofic. A scris, la fel, o *Istorie a geților*, pe care i-a cunoscut direct. Această operă, astăzi pierdută, a fost folosită de Iordanes.

Discursuri

XII, 16. Se întâmplă¹ că am făcut o călătorie lungă, drept la Istru și în țara geților² sau a misilor, așa cum îi numește Homer și cum e numită astăzi populația. 17. Am mers acolo nu ca neguțator de mărfuri, nici să adun purtători de bagaje în serviciul unei tabere militare sau îngrijitori de boi, nici nu am vreo solie pentru aliați sau vreo alta cu nume frumos, din acelea care făgăduiesc numai cu gura. "Dezbrăcat, fără coif și scut, neavând lance și nici vreo altă armă". 18. Așa încât m-am mirat cum de mă răbdară, când m-au văzut, căci nu eram un om care să știe să călărească, nici arcaș priceput, [nici ostaș cu arme grele], nici aruncător de lănci sau pietre, dintre soldații ușor înarmați și fără scut. Nu puteam nici să tai lemne din pădure sau să sap un șanț, nici să cosesc fân dintr-o poiană dușmană, deoarece mereu m-aș fi întors speriat. [Nu puteam nici] să construiesc un cort sau lucrări de întăritură, așa cum desigur [fac] unii oameni de serviciu ai armatei, care urmează lagărele. 19. Fiind nefolositor la toate acestea, am ajuns la niște oameni întreprinzători, care nu aveau răgazul să asculte cuvântul, ci erau agitați și tulburați ca niște cai de curse la potou, înainte de plecare, nerăbdători să treacă vremea, cai pe care râvna și înfocarea îi fac să lovească pământul cu copitele. Acolo la ei puteai să vezi peste tot săbii, platoșe, lănci, toate locurile fiind pline de cai, arme și oameni înarmați³. 20. În mijlocul atâtor oameni [deosebiți], eu singur mă înfățișam grozav de nepăsător, un spectator foarte pașnic al războiului, neputincios la trup, înaintat în vârstă, om care venise pe drumul unde-l mâna nevoia, în tabără ostășească - pentru a cere slobozirea fiicei [sale], ci [veneam] doritor de a vedea oameni luptând

¹ Discursul a fost ținut la Olimpia în anul 97 p. Chr.

² Autorul fusese în Dacia în anul 96 p. Chr.

³ Deși domnea pacea, dacii se pregăteau intens pentru război cu romanii (101-102 p. Chr.), folosind în acest scop și pe tehnicienii oferiți de Domițian după pacea din 89 p. Chr.

[unii] pentru stăpânire și putere, iar alții pentru libertate și patrie. Pe urmă nu primejdia m-a făcut să șovăi - nimeni să nu creadă aceasta! -, ci mi-am amintit de o veche dorință și m-am întors iar la noi, socotind mereu că cele zeiești sunt mai presus și mai de folos decât cele omenești, oricât de însemnate ar fi acestea...

XXXVI, 1. S-a întâmplat să petrec o vară¹ la Boristene, atunci când am navigat într-acolo după exilul meu, având de gând să merg - dacă voi putea prin ținuturile scitice, la geți, ca să cercetez cum stau lucrurile acolo. Mă plimbam, pe la ora când se umple piața, pe malul [râului] Hypanis. Orașul și-a luat numele de la Boristene, datorită frumuseții și mărimii fluviului... 4. Orașul boristenilor nu mai are o mărime potrivită cu vechea sa glorie, din pricina deselor cuceriri și a războaielor. Deoarece este așezat de atâta vreme în mijlocul barbarilor, și chiar în mijlocul celor mai războinici, [orașul] este mereu hărțuit de războaie și a fost adeseori cucerit [de dușmani]. Ultima și cea mai îndelungată cucerire [se spune că a avut loc] nu mai departe de acum o sută cincizeci de ani. Geții au luat orașul Boristene, cât și alte cetăți așezate pe țărmurile Pontului Stâng, până la Apollonia²...

LXXII, 3... Căci aici uneori se pot vedea oameni având pe cap un fel de căciulii, așa cum poartă astăzi unii traci numiți geți și cum purtau înainte vreme lacedemonienii și macedonenii, iar alții au tiară și [un fel de] șalavari - pare-mi-se, la fel ca perșii, bactrienii, parții și mulți alți barbari. În fine, unii și mai ciudați decât aceștia obișnuiesc a călători purtând pe cap pene așezate drept, ca nasamonii, și din această pricină nu îndrăznesc nici să le facă vreo încurcătură sau să-i supere cei ce se apropie de ei. Dar fie geți, fie perși sau nasamoni, pe unii îi vezi puțini la număr, iar alții merg rar printre străini.

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 449-451.)

PLUTARH (c. 46 - c. 127 p. Chr.)

Scriitor grec, născut într-o familie înstărită la Cheronea. A călătorit în Asia Mică, în Egipt și Italia, fiind trimis la Roma cu diferite misiuni diplomatice. S-a bucurat de un mare prestigiu între contemporani, grație vestitei sale erudiții (are întrevederi cu împărații Traian și Hadrian). În patria sa a ocupat funcții înalte și a scris numeroase lucrări din care cunoaștem circa 154 de titluri. Autorul a consultat o

¹ În anul 95 p. Chr.

² Campania lui Burebista împotriva coloniilor grecești.

literatură diversă și ne-a transmis o mulțime de informații privitoare la lumea veche. Dintre operele păstrate, cea mai cunoscută este culegerea celor 46 de *Vieți paralele*, care prezintă biografiile a 23 de personalități grecești, alături de alte 23 romane (plus 4 biografii izolate). În această operă mai găsim și informații despre populațiile care au locuit în spațiul vechi românesc. Astfel de informații sunt prezente și în lucrările *Precepte despre sănătate* și *Sentințe ale regilor și comandanților de oști*.

Viețile paralele

Aemilius Paulus¹

... În prima linie de luptă mergeau tracii², despre care se zice că îngrozeau numai cu înfățișarea lor - niște bărbați înalți având drept arme scuturi albe și strălucitoare și cnemide bine închise, și fiind îmbrăcați cu tunici negre. Ei agitău pe umărul drept săbii de fier [cu două tășuri], lungi și grele, ținându-le ridicate în sus. După traci, se rânduiau mercenari, ale căror armuri erau foarte diferite, printre dâșii amestecându-se și peoni...

Demetrios

... Nu după multă vreme Lisimah a fost prins de Dromichaites. Trăgând foloase de pe urma unei asemenea situații, Demetrios năvăli repede în Tracia, ca și cum avea să cucerească un ținut pustiu. În acest timp beoțienii se răzvrătiră din nou. Dar vestită îndată eliberarea lui Lisimah...

... Iar Seleucos fu vorbit de rău și el însuși se căi foarte mult că-l bănuise pe Demetrios și că nu-l luase ca model pe Dromichaites, un barbar din Tracia, în privința chipului omenos și regesc în care se purtase cu Lisimah, când acesta fusese luat prizonier.

Antoniu

... Îi dădea sfatul să trimită de la el pe Cleopatra, atunci când urma să se îndrepte spre Tracia sau Macedonia, pentru a se măsura într-o luptă hotărâtoare de infanterie. Într-adevăr, Dicomes, regele geților, îi făgăduise că-l va ajuta cu armata numeroasă...

Precepte despre sănătate

... Întocmai ca Lisimah care fu silit de sete, în ținutul geților, și care se lăsă să fie prins împreună cu [toată] oștirea sa, după ce bău apă rece, el

¹ Lucius Aemilius Paulus Macedonicus, învingătorul lui Perseu în bătălia de la Pidna.

² Cu ocazia descrierii luptei de la Pidna din 168 a. Chr., sunt enumerate trupele lui Perseu.

spuse: "O zeilor, pentru o atât de mică plăcere mi-am pierdut eu o mare fericire!"

Sentințe ale regilor și comandanților de oști

Lisimah

Învins în Tracia de către Dromichaites și silit să se predea împreună cu oștirea din pricina setei, după ce bău apă și ajunsse sclav, Lisimah spuse: "O zeilor, pentru cât de mică desfătare m-am făcut rob, din rege ce eram!"

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 457-461.)

TACIT (c. 55 - c. 120 p. Chr.)

Istoric latin ce provine, probabil, dintr-o familie senatorială provincială din Gallia Narbonensis sau Gallia Cisalpina. A studiat retorica la Roma cu M. Aper și Iulius Secundus, dobândind de tânăr faima unui orator de talent. Din timpul domniei lui Vespasian și până pe vremea lui Traian, Tacit a ocupat demnități foarte înalte. A scris în tinerețe câteva lucrări mai mici, dar totuși de mare valoare literară și documentară: *Dialogus de oratoribus*, o monografie despre viața și faptele socrului său Agricola și o prețioasă lucrare despre Germania. Mai târziu au apărut două opere istorice monumentale *Istorii (Historiae)*, în 12 cărți și *Anale (Annales)*, în 18 cărți, în care se înfățișează istoria Imperiului roman de la moartea lui August (14 d. Chr.) și până la asasinarea lui Domițian (96 d. Chr.).

Istorii

I, 2, 1. Încep o operă bogată în dezastre, plină de bătălii cumplite, de discordii și de răcoale, și înspăimântătoare chiar în timp de pace: ... Iliricul tulburat... neamurile sarmaților și ale suebilor ridicate împotriva noastră, dacii ajunși vestiți prin înfrângerile noastre și ale lor, chiar și părții fiind aproape impuși să ia armele prin impostura unui fals Nero.

III, 46, 2. S-au mișcat și dacii, un neam care nu era niciodată de bună credință, iar atunci și fără frică, deoarece fusese luată armata din Moesia. Ei observară liniștiți primele evenimente; dar aflară că Italia arde în focul războiului și că toți se dușmănesc între ei, luată cu asalt taberele de iarnă ale cohortelor și cavaleriei auxiliare și se făcură stăpâni pe ambele maluri ale

Dunării. Tocmai se pregăteau să distrugă tabăra legiunilor, când Mucianus¹ le-a opus legiunea VI-a; el aflase de victoria de la Cremona și se temea că mulțimea barbarilor din afară să nu apese din două părți, dacă dacii și germanii ar fi năvălit din laturi deosebite. 3. A venit în ajutor, ca în atâtea rânduri, norocul poporului roman, care a adus într-acolo pe Mucianus cu forțele sale din Orient, și faptul că între timp noi terminasem lupta la Cremona. Fonteius Agrippa din Asia (condusese această provincie un an ca proconsul) fu pus în fruntea Moesiei, dându-i-se trupe din armata lui Vitellius: căci împrăștierea acestor trupe prin provincii și atragerea lor într-un război extern era o măsură de înțelepciune și pace.

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 493.)

CRITON (sec. I - II p. Chr.)

Născut în Pieria (Macedonia), Criton a fost medic militar și l-a însoțit pe împăratul Traian în campaniile din Dacia, între anii 101-106. A descris aceste războaie într-o operă, din nefericire, astăzi pierdută. S-au păstrat întâmplător numai câteva fragmente, a căror importanță dovedește valoarea acestei scrieri. Autorul, care a înfățișat lucruri văzute și evenimente trăite, a dispus de informație bogată, care s-a pierdut odată cu opera.

Geticile

1 ...După ce a cucerit-o (Sciția) pentru prima oară, și [l-a învins] pe Decebal, conducătorul geților, puternicul Traian a adus romanilor cinci milioane de livre de aur, o cantitate dublă de argint, în afară de cupe și lucruri [scumpe], depășind orice prețuire, apoi turme și arme și peste cinci sute de mii de bărbați cât se poate de potriviți pentru luptă, împreună cu armele lor...

2 ...Geții un neam barbar și puternic - care s-a ridicat împotriva romanilor și i-a umilit până la plățirea tributului², mai târziu, când aveau rege pe Decebal - a fost până într-atâta zdrobit de către Traian, încât tot neamul ajunsese la vreo patruzeci de bărbați...

7 (2) ...Prin înșelăciune și magie, regii geților impun supușilor lor teama de zei și buna înțelegere și dobândesc lucruri mari...

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 507-509.)

¹ Comandant de legiune.

² Aluzie la tratatul de pace încheiat cu Domițian în anul 89 p. Chr.

SUETONIU (c. 70 - c. 140 p. Chr.)

Scriitor latin, originar dintr-o familie ilustră de rang equestru din Hippo Regius (Numidia), primește o solidă educație în domeniul retoricii, practică avocatura la Roma și, grație sprijinului prietenului său Pliniu cel Tânăr, este admis ca funcționar imperial în cancelaria lui Traian. A scris lucrări de erudiție, astăzi pierdute în cea mai mare parte, dar și-a făcut un nume îndeosebi cu *Viețile Cezarilor* (*De vita Caesarum*), culegere de 12 biografii de împărați, începând cu Cezar și sfârșind cu Domițian (în 8 cărți). Lucrarea s-a păstrat integral, fiecare biografie fiind abordată separat. Unele din acestea conțin și informații despre populația geto-dacică, care s-a aflat în contact cu unii din împărații romani.

Viețile Cezarilor

Divinul Iulius

XLIV, 6. Dorea să țină în frâu pe daci, care se răspândiseră în Tracia și în Pont... 7. Moartea l-a surprins pe când săvârșea astfel de lucruri și se gândea la ele.

Divinul August

VIII, 4. După ce a luat în stăpânire provinciile spaniole, Cezar se gândea să facă o expediție împotriva dacilor și apoi a parților. De aceea [August] a fost trimis la Apollonia, unde își petrecea timpul liber studiind.

XXI, 2. A reprimat și incursiunile dacilor, fiind omorâți trei șefi de ai lor cu multă armată...

LXIII, 4. M. Antonius scrie că [August] a făgăduit-o pe Iulia mai întâi fiului său Antonius, apoi lui Cotiso, regele geților, și că tot atunci a cerut, în schimb, în căsătorie, chiar pentru el pe fiica regelui.

Domițian

VI, 1. A întreprins expediții, fie de voie, fie de nevoie; de voie, împotriva chatilor; de nevoie, una împotriva sarmaților, deoarece au măcelărit o legiune împreună cu comandantul ei, și două împotriva dacilor: prima, după ce a fost înfrânt consularul Oppius Sabinus¹, iar a doua după înfrângerea lui Cornelius Fuscus², comandantul cohortelor pretoriene, căruia îi încredinșase comanda supremă a războiului. Asupra chatilor și dacilor a obținut un triumf, după un șir de lupte cu rezultat schimbător, iar împotriva sarmaților n-a adus decât o cunună de lauri lui Iupiter de pe Capitoliu.

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 515-519.)

¹ Guvernatorul Moesiei din anul 85 p. Chr.

² Omorât în cursul luptelor din anul 87 p. Chr.

FLORUS (sec. II p. Chr.)

Retor și istoric latin, a trăit un timp la Tarraco, pe vremea împăratului Traian (98-117 p. Chr.), apoi la Roma, sub împăratul Hadrian (117-138 p. Chr.). Principala sa operă *Rezumat al tuturor războaielor petrecute în curs de 700 de ani*, elaborată probabil în vremea lui Hadrian, reprezintă o sinteză în 2 cărți a războaielor purtate de poporul roman de la fondarea Cetății Eterne până în vremea lui Augustus. Cartea întâi cuprinde războaiele externe până la Cezar și Pompei (anul 51 p. Chr.), iar a doua războaiele civile de la frații Gracchi până la August. Autorul compară istoria poporului roman cu viața unui om care a trecut prin fazele copilăriei, tinereții, maturității și a ajuns la vârsta bătrâneții. Deși lucrarea este o epitomă a lui Titus Livius, Florus a folosit și alte izvoare precum Sallustius, Cezar sau Seneca. Lucrarea sa include și o serie de informații referitoare la istoria geto-dacilor.

Rezumat al tuturor războaielor petrecute în curs de 700 de ani

Războiul cu dacia

II, 28 [IV, 12], 18. Dacia trăiesc nedezlipiți de munți. De acolo, sub conducerea regelui Cotiso, obișnuiau să coboare și să pustiească ținuturile vecine, ori de câte ori Dunărea, înghețată de ger, își unea malurile. 19. Împăratul August a hotărât să îndepărteze această populație, de care era foarte greu să te apropie. Astfel a trimis pe Lentulus¹, și i-a alungat pe malul de dincolo [al Dunării]; dincoace au fost așezate garnizoane. Astfel, atunci dacii n-au fost înfrânți, ci doar respinși și împrăștiați.

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 525.)

PTOLEMEU (c. 83 - c. 161 p. Chr.)

Astronom, matematician și geograf grec, originar din Ptolemais (Egipt), ce și-a petrecut cea mai mare parte a vieții la Alexandria. Opera sa capitală, elaborată la c. 150, o prelucrare sistematică, în 13 cărți, a cunoștințelor astronomice ale antichității, cu numeroase contribuții personale, intitulată *Marea Compunere*, a reprezentat principalul manual de astronomie al evului mediu. Ptolemeu a pus de asemenea bazele geografiei matematice într-un *Îndreptar geografic*, în care sunt calculate longitudinea și latitudinea a 8000 de localități, printre care sunt enumerate și unele puncte din spațiul vechi românesc.

¹ Guvernatorul Panoniei.

Îndreptar geografic

Așezarea Daciei

III, 8, 1. Dacia se mărginește la miazănoapte cu aceea parte a Sarmatiei europene care se întinde de la muntele Carpatos până la cotitura pomenită a fluviului Tyras, care - cum s-a spus - se află la gradele

53° 48°30'

la apus cu iazigii, pe lângă râul Tibiscos, iar la miazăzi cu acea parte a fluviului Dunărea care merge de la vărsarea râului Tibiscos până la Axiopolis, de unde, până la Pont și la gurile sale, Dunărea se numește Istru. Iată poziția acestei părți.

2. După vărsarea râului Tibiscos, prima cotitură spre sud-vest [are gradele]

47°20' 44°45'

cotitura spre vărsarea râului Rabon, care curge spre Dacia [are gradele]

49° 43°30'

cotitura spre vărsarea râului Ciabrus [are gradele]

49°30' 43°45'

cotitura spre vărsarea râului Aluta, care pornește de la miazănoapte și curge prin Dacia [are gradele]

50°15' 44°

cotitura din apropiere de Oescus [are gradele]

51° 44°

cotitura din apropierea lui Axiopolis [are gradele]

54°20' 45°45'

De aici fluviul Istru, după cum am spus, se numește Danubius, până la gurile sale. La răsărit [Dacia] se mărginește cu fluviul Istru, de aici și până la cotitura de lângă cetatea Dinogetia, având poziția

53° 46°40'

și mai departe cu râul Hierasus, care, depărtându-se de Istru la Dinogetia, merge dinspre miazănoapte și răsărit, până la cotitura pomenită a fluviului Tyras.

3. Locuiesc Dacia în partea cea mai de miazănoapte, dacă începem de la apus: anarții și teuriscii¹ și costobocii², iar dedesubtul lor [vin] predavensii și ratacensii și caucoensii, tot așa, mai jos de aceștia [sunt] bieffii, buridavensii și cotensii și mai jos de ei albocensii, potulatensii și sensii, după care [sunt], în partea cea mai de miazăzi, saldensii, ceiagisii și piefigii³.

¹ Triburi celtice.

² Trib tracic.

³ Din cele 12 nume citate, 9 par să derive de la nume de localități sau râuri.

4. Cele mai însemnate orașe din Dacia sunt următoarele:

Ruconium	46°30'	48°10'
Docidava	47°20'	48°
Porolissum	49°	48°
Arcobadara	50°40'	48°
Triphulum	52°15'	48°15'
Patridava	53°	48°10'
Carsidava	53°20'	48°15'
Petrodava	53°45'	47°40'
Ulpianum	47°30'	47°30'
Napoca	49°	47°40'
Potaisa	49°	47°20'
Salinae	49°15'	47°10'
Praetoria Augusta	50°30'	47°
Sangidava	51°30'	47°30'
Angustia	52°15'	47°15'
Utidava	53°10'	47°40'
Marcodava	49°30'	47°
Ziridava	45°30'	46°20'
Singidava	48°	46°20'
Apulum	49°15'	46°40'
Germizera	49°30'	46°15'
Cumidava	51°30'	46°40'
Ramidava	51°50'	46°30'
Pirum	51°15'	46°
Zusidava	52°40'	46°15'
Polonda	53°	47°
Zurobara	45°40'	45°40'
Aizisis	46°15'	45°20'
Argidava	46°30'	45°15'
Tibiscum	48°30'	45°15'
Sarmizegethusa regia	47°50'	45°15'
Aquae	49°30'	45°20'
Netindava	52°45'	45°30'
Tiasum	52°	45°30'
Zeugma	46°40'	44°40'
Tibiscum	46°40'	44°50'
Dierna	47°15'	44°30'
Acmonia	48°	45°
Drubetis	47°45'	44°30'

Frateria	49°30′	44°30′
Arcinna	49°	44°45′
Pinum	50°30′	44°40′
Amutrium	50°	44°45′
Sorum	51°30′	45°

Așezarea Moesiei Inferioare

III, 10, 1. Moesia Inferioară se mărginește la apus cu acea parte a râului Ciabrus despre care am vorbit; la miazăzi, cu partea Traciei de peste muntele Haemus de la [râul] Ciabrus până la Pont, care are diviziunile

55° 44°40′

la miazănoapte cu acea parte a fluviului Dunărea ce merge de la pomenitul râu Ciabrus până la Axiopolis și cu Dunărea, care de aici încolo poartă numele de Istru, până la vărsarea ei în Pont, cotitura fluviului având – precum s-a spus – la orașul Dinogetia gradele

53° 46°40′

2. Ordinea gurilor de aici este aceasta:

Prima despărțire a gurilor de la cetatea Noviodunum are gradele

54°50′ 46°30′

iar de acolo partea cea mai de miazăzi, care cuprinde insula numită Peuce și are poziția:

55°20′ 46°30′

se varsă în Pont prin gura numită Sacră¹ sau Peuce cu poziția

56° 46°15′

Partea cea mai de miazănoapte se desparte și ea în două având poziția

55° 46°45′

Partea de mai la miazănoapte a acestei despărțituri se desparte și ea în două la poziția

55°30′ 47°

Apoi partea de miazăzi a acestei diviziuni își întrerupe cursul cu puțin înainte de vărsarea în Pont. Partea mai de miazănoapte, care formează o baltă numită Thiagola², a cărei așezare este

55°40′ 47°15′

se varsă în Pont prin gura numită tot Thiagola sau Pilon³, a cărei așezare este

56°15′ 47°

Partea mai de miazănoapte a acestei despărțituri se varsă în Pont prin gura numită Boreică, a cărei așezare are gradele

56°20′ 46°50′

iar partea mai de miazăzi se desparte și ea în două la poziția

55°40′ 46°30′

Partea cea mai de miazăzi din această despărțitură se varsă în Pont prin gura numită Naracion, a cărei așezare este

56°10′ 46°20′

Partea mai de miazănoapte se desparte și ea în două la poziția

56° 46°40′

Partea mai de miazănoapte a acestei despărțituri se varsă prin gura Pseudostomos¹, a cărei așezare este

56°15′ 46°40′

Partea mai din spre miazăzi se varsă prin gura numită Calon², a cărei așezare este

56°15′ 46°30′

3. Coasta de miazănoapte a Moesiei se mărginește cu țărmul Pontului ce vine după acele guri, până la punctul terminal pomenit de lângă Tracia, [aceasta din urmă] având gradele

55° 44°40′

Așezarea acestei coaste se prezintă astfel. După gura Sacră a fluviului Istru

Promontoriul Pteron 56°20′ 46°

Cetatea Istros 55°40′ 46°

Tomi 55° 46°50′

Callatis 54°40′ 45°30′

Dionysopolis 54°20′ 45°15′

Promontoriul Tiristis 55° 45°10′

Odessos 54°50′ 45°

Gurile fluviului Panyosos 54°45′ 44°50′

Mesembria 55° 44°40′

4. Ținuturile din partea de apus a Moesiei Inferioare sunt locuite de tribali, iar cele răsăritene – mai jos de gura Peuce – troglodiți; iar gurile, de peucini. Ținuturile de pe lângă Pont le ocupă crobisii. Mai sus de aceștia se află oinensii și obulensii. Ținuturile așezate însă la mijloc sunt locuite de dimensi și piarensi.

5. Iată orașele de lângă fluviul Dunărea:

Reganum 50° 43°40′

Oescus al tribalilor 51° 44°

¹ Astăzi brațul Sf. Gheorghe.

² "Nordică". Probabil Delta Dunării lângă Vâlcov.

³ "Subțire". Probabil unul din canalele brațului Chilia.

¹ "Cea falsă". Probabil un canal de sud al brațului Chilia.

² "Cea frumoasă". Astăzi brațul Sulina.

Diacum	51°20'	44°20'
Novae	52°	44°40'
Trimammium	52°20'	44°50'
Orașul Prista	52°40'	45°10'
Durostorum, legiune	53°15'	45°15'
Legiunea I Italică		
Transmarisca	53°30'	45°30'
Sucidava	54°	45°40'
Axiopolis	54°20'	45°45'
Carsum	54°10'	45°50'
Troesmis	54°	46°20'
Legiunea a V-a Macedonică		
Dinogetia	53°10'	46°40'
Noviodunum	54°40'	46°30'
Sitioenta	55°	46°30'

6. Între fluviu [și muntele Haemus] se află orașele:

Dausdata	53°	44°40'
Tibisca	55°	46°20'

7. Țărmlul începând de la gura cea mai de miazănoapte a Istrului și până la gurile fluviului Boristene și ținutul din interior, până la fluviul Hierasos¹, este locuit – mai jos de tirageții sarmați – de harpii², iar mai sus de peucini, de către britolagi. Țărmlul prezintă următoarea înfățișare după gurile fluviului Boristene, care au, după cum s-a spus, gradele

Gurile râului Axiaces	57°30'	48°30'
Orașul Fisca	57°	48°
Gurile râului Tyras	57°40'	47°40'
Satul lui Hermonact	56°20'	47°40'
Orașul Harpis	56°15'	47°30'
	56°	47°15'

8. Orașe în interiorul țării sunt în această parte, pe lângă râul Hierasus:

Zargidava ³	54°40'	47°45'
Tamasidava ⁴	54°20'	47°30'
Piroboridava ⁵	54°	47°

¹ Moldova până la Siret și Bugeacul împreună cu țărmul Mării Negre până la Nipru au depins de provincia romană Moesia Inferior începând din secolul al II p. Chr.

² Carpi.

³ Este identificată cu cetatea din localitatea Brad (jud. Bacău).

⁴ Este identificată cu fortificația de la Răcățeau (jud. Bacău).

⁵ Cetatea de la Poiana (jud. Galați)

Între râurile Hierasos și Tyras:

Niconium	56°20'	48°10'
Ophiussa	56°	48°
Orașul Tyras	56°	47°40'

9. Insulele situate în vecinătatea Moesiei Inferioare în acea parte a Pontului pe care am pomenit-o sunt:

Insula numită Boristene	57°15'	47°40'
și insula lui Ahile sau Leuce	57°30'	47°40'

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 541-555.)

APIAN (c. 100 - c. 170 p. Chr.)

Istoric grec, născut la Alexandria, stabilit mai târziu la Roma. A făcut parte din ordinul cavalerilor și a ocupat funcția de procurator Augusti. Opera sa *Istoria Romană* în 24 de cărți, începută în jurul anului 160 și păstrată fragmentar (circa jumătate din volumul inițial), reface istoria Romei de la începuturile mitice până în secolul II p. Chr., tratând și istoria popoarelor cucerite în ordinea subjugării lor (samniții, galii, cartaginezii, macedonenii etc.). Cartea 23, din păcate pierdută, relatează războaiele cu dacii. La alcătuirea lucrării sale, autorul s-a sprijinit pe vechea analitică, a urmat de aproape pe Dionisiu din Halicarnas și l-a consultat pe Posidoniu. Bazată pe un vast material documentar, lucrarea se remarcă prin atenția acordată evoluției economice și sociale, cât și descrierii epocii războaielor civile (33-31 a. Chr.).

Istoria Romană

Prefață

1, 1. Pornind să scriu Istoria Romană am socotit necesar să înfățișez la început hotarele provinciilor aflate sub stăpânirea romană. Acestea sunt următoarele¹...

4, 15. Iar în Europa, mai cu seamă două fluvii - Rinul și Istrul - mărginesc Imperiul roman. Dintre aceștia, Rinul se varsă în Oceanul de Nord, iar Istrul în Pontul Euxin. Înaintând în anumite locuri și dincolo de aceste fluvii, romanii stăpânesc pe unii dintre celții de dincolo de Rin și pe unii dintre geții de dincolo de Istru, pe care îi numesc daci.

Războaiele civile

II, 110. Dar el [Cezar] - fie descurajat, fie obosit și renunțând la această încercare sau calomnie, fie voind să se găsească cât mai departe de dușmanii

¹ Urmează enumerarea provinciilor și populațiilor cucerite de romani, de la răsărit spre apus.

săi de la Roma, fie dorind să-și îngrijească sănătatea trupului, care cădea câte odată pradă epilepsiei și convulsiilor, cel apucau pe neașteptate, mai ales atunci când era neocupat - se gândi să facă o mare expediție împotriva geților și a parților. Dorea mai întâi să-i atace pe geți, un neam vecin cu statul roman, neam oțelit în lupte și iubitor de război. Împotriva parților mergea să-i pedepsească pentru călcarea jurământului față de Crassus.

III, 25. Deodată se răspândi vestea că geții, care aflaseră de moartea lui Cezar, pustiesc prin incursiuni Macedonia. Antoniu ceru atunci armată de la Senat pentru a pedepsi pe geți, susținând că ea a fost pregătită de Cezar contra geților și în al doilea rând împotriva parților și că ținuturile parților sunt deocamdată liniștite. Privind cu bănuială zvonul acesta, Senatul trimise observatori la fața locului... Cei trimiși pentru a cerceta cum stau într-adevăr lucrurile în privința geților, s-au întors și au comunicat că nu văzuseră geți în Macedonia, adăugând însă - fie că era adevărat, fie că-i învățase astfel Antoniu - că ar fi unele motive de teamă ca nu cumva geții să năvălească în Macedonia, dacă armata merge în altă parte.

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1964, p. 561, 575.)

ARIAN (c. 95 - c. 175 p. Chr.)

Om politic și istoric grec, originar dintr-o bogată familie aristocratică din Bitinia. Devenit cetățean roman în vremea împăratului Hadrian (124), este ofițer în armată, consul, apoi guvernator al Cappadociei, calitate în care respinge în anul 134 o mare invazie alană în Asia Mică. Opera sa, foarte variată, cuprinde numeroase lucrări istorice, militare și filozofice, din care o parte s-au pierdut. Cea mai cunoscută dintre toate este *Expediția lui Alexandru cel Mare*, în 7 cărți, în care, după modelul lui Xenofon (*Anabasis*), descrie campaniile regelui macedonean. Aici Arian ne oferă informații prețioase asupra expediției lui Alexandru din 335 a. Chr. împotriva geto-dacilor de pe malul stâng al Dunării. O altă lucrare importantă a lui Arian este *Periplul Pontului Euxin*.

Expediția lui Alexandru cel Mare

I, 3, 1. A treia zi după luptă, Alexandru ajunsese la fluviul Istru - cel mai mare dintre fluviile Europei și care străbate cea mai mare întindere de pământ, despărțind triburi dintre cele mai războinice, în majoritate celtice. În ținutul acestor celți se află și izvoarele lui. 2. Cei mai îndepărtați dintre aceștia sunt cvazii și marcomanii. După aceea o ramură a sarmaților - iazigii -, apoi geții care cred în nemurire. Urmează majoritatea sarmaților și sciții

până la vărsare, unde dă prin cinci guri în Pontul Euxin. 3. Acolo Alexandru găsi corăbii mari sosite de la Bizanț prin Pontul Euxin și pe fluviu. Pe acestea le umplu cu arcași și hopliți și porni cu ele împotriva insulei unde se adăpostiseră tribalii și tracii. Încercă o debarcare forțată. 4. Dar barbarii atacau în acele părți ale fluviului unde corăbiile căutau să tragă la mal. Acestea erau puține la număr și nu se aflau pe ele mulți soldați. Cea mai mare parte a insulei avea maluri abrupte, iar curentul din jur - fiind acolo strâmtoare - era iute și de netrecut.

5. Atunci Alexandru își retrase corăbiile și hotărî să treacă Istrul împotriva geților care locuiau dincolo de Istru, deoarece îi vedea că sunt adunați acolo în mare număr pe malul Istrului. Ei voiau să-l împiedice, dacă ar fi încercat să treacă la dânsii. (Erau acolo vreo patru mii de călăreți, iar pedestrași peste zece mii). În același timp pe Alexandru îl cuprinse dorința de a trece pe malul celălalt al Istrului. 6. Pe una din corăbii se urcă și el. Apoi puse să se umple cu paie burdufuri din pielea corturilor sub care se adăposteau ai săi; adună din regiune cât putu mai multe luntre dintr-un singur trunchi (căci acestea se aflau din belșug, deoarece locuitorii de pe malurile Istrului le folosesc pentru pescuit în Istru sau când merg unii la alții pe fluviu, iar mulți fac cu ele piraterie). După ce adună foarte multe din acestea, trecu pe ele cât mai mulți soldați. Cei care trecură împreună cu Alexandru erau la vreo mie și cinci sute de călăreți și vreo patru mii de pedestrași.

I, 4, 1. În cursul nopții meraseră prin locuri unde holdele de grâu erau îmbelugate. În felul acesta rămaseră mai neobservați în înaintarea lor pe mal. Cu ivirea zorilor, Alexandru porni prin holde. El porunci pedestrașilor să înainteze, culcând grâul cu lăncile înclinate, până au ajuns la pământul necultivat. Câtă vreme călăreții înaintară prin holde, falanga îi urma. 2. Dar când abia ieșiră de pe ogoare, Alexandru însuși duse cavaleria la aripa stângă, iar lui Nicanor îi porunci să ducă falanga în formație pătrată. 3. Dar geții nu ținură piept nici măcar primului atac al cavaleriei. Ei rămaseră uimiți de îndrăzneala cu care într-o singură noapte trecuse atât de ușor cel mai mare dintre fluvii, Istrul, fără să facă pod la locul de trecere. Îi mai înspăimântă și desimea de nestrăbătut a falangei și puternicul atac de călăreți. 4. Mai întâi, ei fugiră spre un oraș, care se afla la o depărtare de o parasangă¹ de Istru. Când văzură că, lăsând în frunte pe călăreți, Alexandru duce în grabă falanga de-a lungul fluviului, pentru ca nu cumva pedestrașii să fie încercuiți de geții care stăteau de pândă, geții părăsiră și orașul, care nu era bine întărit. Își luară copiii și femeile pe cai, cât puteau duce caii. Ei se retraseră cât putură mai departe de fluviu prin locuri singuratice. Alexandru cuceri orașul și luă toată prada pe care o lăsasera geții. 5. El însărcină pe Meleagru și Filip cu

¹ O parasangă avea 30 de stadii, ceea ce ar corespunde la aproximativ 5500 m.

transportarea prăzii. Dărmând orașul până la temelie, jertfi pe malul Istrului lui Zeus Mântuitorul, lui Heracles și Istrului însuși, deoarece nu le-a fost de netrecut. În aceeași zi aduse teferi pe toți soldații săi în tabără.

(*Izvoare privind istoria României*, I, București, 1964, p. 585-587.)

POLYAINOS (sec. II p. Chr.)

Originar din Macedonia, Polyainos a activat la Roma ca avocat și a alcătuit o lucrare intitulată *Stratagemata*, în 8 cărți, în anul 162 p. Chr. Opera sa cuprinde aproape 900 de stratageme din viața militară și civilă, adunate din diferiți autori.

Stratageme

VII, 25. Dromichaïtes era regele tracilor, iar Lisimah al macedonenilor. Macedoneanul făcu o expediție în Tracia. Regele trac folosi un vicleșug împotriva acestuia. Generalul său Seuthes se prefăcu că fuge la Lisimah și după ce izbuti să fie vrednic de încredere, îi aduse pe macedoneni în locuri neprielnice, unde avură de suferit de foame și de sete. Dromichaïtes căzu asupra lor și nimici pe Lisimah și pe toți cei care se aflau cu el. Cei care au căzut împreună cu Lisimah au fost în număr de o sută de mii.

(*Izvoare privind istoria României*, I, București, 1964, p. 605.)

PAUSANIA (c. 115 - c. 180 p. Chr.)

Călător și scriitor grec, de origine orientală, probabil din Lidia. A întreprins călătorii în Egipt, Asia Mică, Grecia și Italia. A scris o *Descriere a Greciei*, în 10 cărți, compusă între anii 162-178. Cartea este mai mult decât o simplă periegeză, căci cuprinde informații prețioase despre geografia și istoria cetăților grecești, a lăcașelor de cult, a monumentelor artistice etc. Opera lui Pausania rămâne un izvor de neînlocuit pentru istoria culturală a Eladei antice, furnizând știri și despre istoria altor popoare antice, printre care și geții.

Descrierea Greciei

I, 9, 5. Lisimah acesta era macedonean și făcea parte din garda personală a lui Alexandru. [Odată] regele, cuprins de mânie, l-a închis într-o încăpere împreună cu un leu, dar Alexandru găsi animalul răpus. De atunci Alexandru l-a admirat fără încetare – și pentru alte motive. Și l-a prețuit ca pe unul dintre cei mai de seamă bărbați din Macedonia. După moartea lui Alexandru,

Lisimah ajunge rege¹ peste tracii vecini cu macedonenii, asupra cărora stăpânise Alexandru și, mai înainte de el, Filip. 6. Pământul lor ar fi o mică parte a Traciei. Dintre toți oamenii nici un neam nu-i mai numeros decât tracii, afară doar de celți, pentru cine compară un neam cu altul. De aceea, nimeni mai înainte de romani nu a putut să-i înfrângă pe toți tracii împreună. Toată Tracia este supusă romanilor, iar din țara celților cât socotesc nefolositor, din pricina frigului cumplit și a nerodniciei pământului, a fost trecut de ei cu vederea, cu bună știință, dar dețin cele vrednice de stăpânire [din țara] acestora. 7. Atunci Lisimah, dintre vecini, s-a războit mai întâi cu odrisii și apoi a pornit cu armata împotriva lui Dromichaïtes și a geților. Dar avu de înfruntat niște bărbați foarte pricepuți în războaie și care îl întreceau cu mult prin numărul lor. El însuși ajunse într-o primejdie cât se poate de mare și scăpă cu fuga. Fiul său, Agatocle, care-l sprijinea atunci în luptă pentru prima oară, fu luat prizonier de către geți. Lisimah a fost biruit și în alte lupte. Și deoarece socotea că nu este puțin lucru să-și aibă fiul prins în război, încheie o pace cu Dromichaïtes și din stăpânirea sa cedă getului ținuturile de dincolo de Istru. Mai mult de nevoie îi dădu în căsătorie pe fiica sa. Unii spun că nu Agatocle a fost prins, ci însuși Lisimah; că l-a salvat Agatocle, care ar fi căutat să cadă la o înțelegere cu Dromichaïtes, pentru răscumpărarea lui...

(*Izvoare privind istoria României*, I, București, 1964, p. 619-621.)

DIO CASSIUS (c. 150 - c. 235)

Om politic și istoric grec, născut la Niceea din Bitinia, în familia senatorului Cassius Apronianus. La Roma, Dio Cassius a ocupat demnități foarte înalte, fiind senator, edil, consul în două rânduri, apoi proconsul în Africa și guvernator în Panonia Superioară. Sub împăratul Septimius Severus, se retrage din viața publică la Niceea, unde își începe activitatea literară cu o scriere despre vise și preziceri, o continuă cu o istorie a războiului civil care a urmat morții lui Commodus și cu o biografie a lui Arian din Nicomedia. Opera capitală este *Istoria romană* în 80 de cărți, care cuprindea istoria Romei de la origini până în timpul său. Din această scriere monumentală s-au păstrat integral cărțile 36-60 și 78-79, acoperind perioada 69 a. Chr. - 46 p. Chr. Unele știri din cărțile pierdute au ajuns la noi prin mijlocirea istoricilor bizantini Xiphilinos (sfârșitul secolului al XI-lea) și Zonaras (mijlocul secolului al XII-lea). Dio și-a adunat materialul timp de mai mulți ani, folosind vechea analistică, pe Polibiu și Titus Livius. Prin informațiile referitoare la războaiele daco-romane, opera lui Dio Cassius reprezintă un izvor de neînlocuit pentru istoria Daciei în epoca lui Decebal.

¹ În anul 306 a. Chr., când toți diadohii își iau titlul de rege, și-l asumă și el.

LI, 22. Deci aceste [animale] au fost aduse [la jocuri]¹, iar dacii și suebii - în grupuri - au luptat între dânsii. Aceștia din urmă sunt celți, iar ceilalți sciți, într-o oarecare măsură. Acești suebi, ca să vorbim mai precis, locuiesc dincolo de Rin, (căci și mulți alții își atribuie numele de suebi). Ceilalți [adică dacii] locuiesc pe ambele maluri ale Istrului. Dar cei care sunt dincoace de fluviu - lângă țara tribalilor - țin cu plata birurilor de Moesia și se numesc moesi, afară de cei așezați foarte aproape de tribali. Cei dincolo poartă numele de daci, fie că sunt geți, fie că sunt traci de neamul dacilor, care locuiau odinioară în Rodope. Dacii aceștia trimiseră mai înainte vreme soli la Cezar², dar nu căpătă nimic din câte ceruseră și trecură de partea lui Antoniu, fără a-i fi însă de mult folos, căci erau dezbrăcați. În această împrejurare, unii au ajuns prizonieri și au fost puși apoi să lupte cu suebii.

LI, 23. Chiar în vremea când aveau loc aceste evenimente, Marcus Crassus fu trimis în Macedonia și Grecia și porni un război împotriva dacilor și bastarnilor. Am arătat mai sus cine sunt primii și din ce pricină s-au războit cu ei romanii. Cât despre bastarni, pe bună dreptate sunt socotiți sciți. Trecând atunci Istrul, ei au supus Moesia, care se afla în fața lor; apoi i-au supus pe tribali, vecinii Moesiei, și pe dardani, care locuiesc în regiunea tribalilor. În vreme ce săvârșeau ei acestea, nu s-au lovit de romani. Dar, după ce trecură munții Haemus și năvăliră în Tracia denteleților, aliați ai Romei, Crassus porni împotriva lor, întrucâtva pentru a-i veni în ajutor lui Sitas, regele denteleților, care era orb, dar, mai ales, fiindcă se temea pentru Macedonia. Îngrozindu-i doar cu sosirea sa, el îi alungă din țară fără luptă. După aceasta, pe când se retrăgeau în țara lor, i-a urmărit. Și astfel aduse sub stăpânirea romanilor ținutul numit Segetica. El se năpusti și asupra Moesiei, pe care o devastă. La atacul unei poziții întărite, avangarda lui a suferit o înfrângere. Moesii crezură că oamenii aceia sunt singurii și porniră la atac. Dar Crassus veni în ajutorul avangărzii cu restul armatei și-l zdrobi pe vrăjmaș; iar [cetatea] o impresură și o cuceră.

LI, 24. În vreme ce săvârșea acestea, bastarnii s-au oprit din fugă și au rămas pe malurile râului Cedros, așteptând să vadă ce se va petrece. Și fiindcă biruindu-i pe moesi, Crassus merge și împotriva lor, bastarnii îi trimiseră soli și-i cerură să nu-i urmărească, deoarece ei nu făcuseră nici un rău romanilor. Crassus îi ținu pe loc sub cuvânt că le va da răspunsul a doua

zi. De altfel i-a primit și i-a îmbătat, încât le-a aflat toate planurile. Într-adevăr, tot neamul sciților se lasă dus fără măsură de vin, dar repede se satură. Între timp, Crassus merse în timpul nopții lângă o pădure și așază în fața ei iscoade. Lăsase armata lui să se odihnească. Apoi bastarnii crezură că iscoadele sunt singure și se năpustiră asupra lor. I-au urmărit pe aceia în retragerea lor până în desişul pădurii. Pe mulți Crassus i-a ucis acolo, iar pe mulți i-a omorât pe când fugeau. Căci ei se împiedicaseră de propriile lor căruțe din spate. În afară de asta, vrând să-și scape copiii și femeile, au fost zdrobiți. Crassus însuși ucise pe regele lor Deldon. El ar fi așezat prada luată de la acesta în templul lui Iuppiter Feretrius ca *spolia opima*¹, dacă ar fi comandat cu depline puteri². Aceste întâmplări s-au petrecut în chipul arătat. Dintre ceilalți barbari, unii fugiră într-o pădurice sacră și fură învăluiți de focul pus de jur-împrejur, iar alții se adăpostiră într-un anume loc întărit și fură luați prizonieri. Unii se aruncară în Istru, iar alții se împrăstiară prin țară și pieriră. O parte din ei au rămas în viață, luând în stăpânire un loc întărit. Crassus îi impresură fără succes, câteva zile. Apoi, ajutat de Rholes³, regele unor geți, îi nimici. Rholes a mers la împărat și pentru această faptă a fost numit prieten și aliat al acestuia, iar prizonierii au fost împărțiți între soldați.

LI, 26. Pe când înfăptuia acestea, îl chemă în ajutor Rholes, care se afla în luptă cu Dapyx⁴, regele unor geți. Crassus porni să-l ajute. El aruncă cavaleria vrăjmașilor peste pedestreimea lor. Însăpământându-i și pe călăreți în felul acesta, nu mai dădu nici o luptă, ci făcu un mare măcel în rândurile unora și ale altora, care fugeau. Apoi îl impresură și pe Dapyx - refugiat într-o fortăreață. Unul din cei aflați în fortăreață îl salută de pe zid în limba geacă, intră în vorbă cu el și hotărî să-i predea fortăreața. Prinși în felul acesta, barbarii porniră unii împotriva altora. Dapyx și mulți alții își găsiră moartea. Crassus prinse de viu pe fratele acestuia, însă nu numai că nu i-a făcut nici un rău, ba chiar i-a dat drumul. După ce a săvârșit acestea, Crassus s-a îndepărtat apoi spre peștera numită Ceiris. Aceasta era atât de încăpătoare și totodată atât de trainică încât se povestește că titanii când au fost biruiți de zei, s-au refugiat acolo. În locul acesta băștinașii - veniți în mare număr - aduseseră cu ei printre altele lucrurile cele mai de preț și toate turmele lor. Crassus căută și astupă toate intrările întortochiate și greu de aflat [ale peșterii]; de aceea îi înfrânse pe aceștia de foame. Biruitor, el nu cruță nici pe ceilalți geți, deși între Dapyx și ei nu era nici o legătură.

¹ Jocurile au avut loc cu prilejul consacării sanctuarului lui Iulius Caesar de către Octavian, în anul 29 a. Chr., după sfârșitul războiului civil.

² Înainte de lupta de la Actium (31 a. Chr.), dacii au trimis o solie la Octavian August.

¹ "Spolia opima" erau prăzile cucerite personal de un comandant roman de la o căpetenie dușmană.

² El conducea însă trupele în numele împăratului August.

³ Dinast get din sud-vestul Dobrogei.

⁴ Conducător local din centrul Dobrogei.

[Crassus] a pornit apoi împotriva Genuclei, cea mai puternică întăritură a statului lui Zyraxes¹, căci auzise că se află acolo steagurile luate de bastarni de la Caius Antonius, lângă cetatea istrienilor. Asediind Genucla - în același timp pe uscat și de pe Istru, deoarece era durată lângă apă - în scurtă vreme o cuceră, dar cu multă osteneală, deși Zyraxes nu era de față. Căci el, îndată ce aflase de atacul lui Crassus, s-a îmbrăcat și a pornit la scîiți cu mulți bani, pentru a le cere ajutor, dar nu a mai apucat să se întoarcă. Iată cele săvârșite de Crassus la geți. Prin locotenenții săi, supuse din nou o parte a moesilor, care, biruiți înainte de vreme, se răsculasera.

LXVII, 6. Cel mai însemnat război de atunci al romanilor a fost cel împotriva dacilor, asupra cărora, în vremea aceea, domnea Decebal [Duras, care domnise mai înainte, lăsase lui Decebal de bună voie² domnia pentru că era...] foarte priceput la planurile de război și iscusit în înfăptuirea lor, știind să alegă prilejul pentru a-l ataca pe dușman și a se retrage la timp. Dibaci în a înainta curse, era un bun luptător și se pricepea să folosească izbânda, dar și să iasă cu bine dintr-o înfrângere. Din această pricină, multă vreme a fost un dușman de temut pentru romani. Ei îi numesc daci pe oamenii pomeniți mai sus, cum își spun ei înșiși și cum le zic romanii, măcar că știu prea bine că unii dintre greci îi numesc geți, fie pe drept, fie pe nedrept. Căci eu îmi dau bine seama că geții locuiesc dincolo de Haemus, de-a lungul Istrului.

Decebal, regele dacilor, a trimis soli lui Domițian și-i făgăduia pacea. Drept care, Domițian îl porni pe Fuscus³ cu armată multă. Când a aflat de aceasta Decebal, i-a trimis din nou solie, în bătaie de joc, spunând că va încheia pace dacă Domițian are să vrea ca fiecare roman să-i dea lui Decebal, anual câte doi oboli. Iar dacă nu va primi această propunere, Decebal spunea că va duce mai departe războiul și că romanii vor avea de îndurat mari nenorociri.

LXVII, 7. Domițian vru să se răzbune pe cvazi și marcomani, fiindcă nu-l ajutasera împotriva dacilor. Veni în Panonia, ca să se lupte cu ei și ucise solii de pace, pe care ei îi trimiseseră pentru a doua oară. Înving și pus pe fugă de marcomani, Domițian a pornit grabnic o solie la Decebal, regele dacilor, îndemnându-l să încheie un tratat, pe care el [Domițian] îl refuzase mai înainte, deși [regele] i-l ceruse adesea. Decebal primi propunerea de pace (căci era la mare strâmtoare) dar nu a vrut să vină el însuși să stea de vorbă cu Domițian, ci l-a trimis pe Diegis, împreună cu câțiva bărbați, ca să-i predea armele și câțiva prizonieri, sub cuvânt că i-ar avea numai pe aceștia.

¹ Conducător get din nordul Dobrogei.

² În urma înscuselor din Moesia, de unde în cursul anului 86 p. Chr., dacii fuseseră respinși peste Dunăre.

³ Cornelius Fuscus era comandantul cohortelor pretoriene.

După sosirea acestuia, Domițian puse lui Diegis o diademă pe cap - ca și cum ar fi fost un adevărat învingător și omul în stare să dea un rege dacilor -, iar soldaților lui le împărți onoruri și bani. Ca un biruitoare, trimise la Roma, între altele, niște așa-ziși soli ai lui Decebal și o pretinsă scrisoare de-a acestuia, despre care se spune că ar fi plăsmuit-o el. Domițian își împodobi triumful¹ cu multe lucruri ce nu fuseseră luate ca pradă. (Dimpotrivă, el cheltuise foarte mulți bani pentru încheierea păcii, căci fără întârziere dădu lui Decebal nu numai însemnate sume de bani, dar și meșteri pricepuți la felurite lucrări folositoare în timp de pace și de război și făgădui să-i dea mereu multe).

LXVII, 10. În vremea războiului dacic s-au întâmplat următoarele evenimente vrednice de a fi pomenite. Iulianus², rânduit de împărat cu conducerea războiului, printre alte măsuri bune, luă și pe aceea de a-i obliga pe soldați să scrie pe scuturi numele lor și ale centurionilor, pentru a se deosebi mai lesne cei ce se vor arăta viteji de cei cu purtare mișelească. Și dând lupta cu dușmanii la Tapae³, măcelări pe cei mai mulți dintre ei. Între dușmani se afla și Vezinas, care venea, ca demnitate, îndată după Decebal; pentru că nu putea scăpa cu fuga, el se trânti la pământ, și cum ar fi murit; și astfel rămase nebăgat în seamă, iar în timpul nopții a fugit. Decebal se temu ca romanii victorioși să nu pornească spre capitala lui. De aceea tăie copacii din preajma lor [la o oarecare înălțime] și puse arme pe trunchiuri, pentru ca dușmanii să creadă că sunt soldați și să se retragă înspăimântați. Ceea ce s-a și întâmplat.

(Izvoare privind istoria României, I, București, 1965, p. 671-677.)

LXVIII, 6. După ce petrecu câțva timp la Roma, Traian începu o expediție împotriva dacilor, cântărind cu seriozitate acțiunile lor, profund mahnit de avantajele ce le veneau în fiecare an și văzând cum odată cu întărirea forțelor militare sporea și trufia lor⁴. Decebal, înștiințat de apropierea legiunilor lui Traian, se înfricoșă, căci știa prea bine că înainte vreme el îl avuse pe Domițian, și nu pe romani, și că de astă dată avea să lupte împotriva romanilor și împotriva împăratului Traian. Acesta se distingea în cel mai înalt grad prin firea sa dreaptă, prin vitejia sa și prin modestia felului său de viață. Avea un corp plin de vigoare (căci era în vârstă de numai patruzeci și doi de ani când a ajuns la domnie), așa încât putea

¹ Triumful pe care la sărbătorit Domițian probabil la sfârșitul anului 89 p. Chr.

² Tettius Iulianus.

³ În anul 88 p. Chr., în regiunea Porților de Fier ale Transilvaniei.

⁴ Aluzie la tratatul încheiat de Domițian cu Decebal.

îndura ca oricare altul orice trudă s-ar fi ivit; avea un suflet minunat, ferit de pornirile vijelioase ale tinereții, cât și de încetineala bătrâneții...

LXVIII, 8. În expediția lui Traian împotriva dacilor, când s-a apropiat de Tapae, unde se afla tabăra de război a barbarilor, i se aduse o ciupercă uriașă pe care se afla scris cu litere latine că ceilalți aliați și burii îl sfătuiesc pe Traian să facă cale întoarsă și să înceapă tratative de pace. Traian însă îi atacă, bălăie în care avu prilejul să vadă un număr mare de răniți printre oamenii săi și ucise mulți dușmani. Cum feșele de legat rănile nu mai ajungeau, se spune că împăratul nu și-a cruțat nici propriile-i haine, pe care le tăie în bucăți. În cinstea soldaților căzuți pe câmpul de bălăie ridică un altar și porunci să li se aducă în fiecare an jertfele cuvenite morților. [Cum își croise cu greu drum spre înălțimi, cucerind cu mari primejdii colină după colină, ajunsese în preajma reședinței regale a dacilor. Lusius care ataca de partea cealaltă, ucise un mare număr de daci și luă mulți prizonieri. Decebal, trimițând atunci o solie alcătuită din cei mai de frunte pileați ai lor și rugându-l prin mijlocirea acestora pe împărat să fie ascultat, se arătă gata să accepte până la ultima condiție care i se impunea].

LXVIII, 9. Chiar înainte de a fi învins, Decebal nu mai trimise la romani reprezentanți ai comaiilor ca soli, ci fruntași dintre pileați. Aceștia, după ce-și aruncară armele și se prosternară cu fețele la pământ, îl implorară pe Traian să binevoiască, mai presus de orice, să-l primească de îndată la o întrevedere pe Decebal, ca unul care să arată gata să îndeplinească tot ce i se va cere; iar de nu, să trimită cel puțin pe cineva împuternicit să ducă tratative. Au fost trimiși Sura și prefectul pretorului Claudius Livianus. Dar nu s-a ajuns nici la un rezultat. Decebal n-a îndrăznit să vină la întrevedere, nici măcar să se întâlnească cu cei delegați de Traian. El trimise atunci¹... Traian cucerii înălțimile fortificate, unde găsi armele, mașinile de război, prizonierii și steagul capturat de daci de la Fuscus. Din această pricină, dar mai ales pentru că Maximus în aceeași vreme o prinsese pe sora lui și cucerise o puternică fortăreață, Decebal se arătă dispus să accepte toate condițiile care i s-ar fi impus, nu fiindcă ar fi avut de gând să le respecte, ci numai pentru a putea răsufla, câștigând timp. Deși începu tratativele împotriva voinței lui, și acceptă să dea înapoi armele, mașinile de război, oamenii care le manevrau, să extrădeze transfugii, să dărâme lucrările de fortificație, să părăsească ținuturile cucerite² și, în plus, să considere drept dușmani și prietenii romanilor; acceptă ca de aici înainte să nu mai primească sub nici un cuvânt pe indiferent ce transfug, nici să folosească în slujba sa vreun soldat recrutat din imperiul roman, (căci obișnuia să atragă

prin momeli un mare număr din cei mai valoroși oameni); merse să se întâlnească cu Traian și căzând la pământ i se închină, aruncându-și armele. În legătură cu aceste evenimente Traian trimise o solie la Senat, pentru ca acesta să confirme tratatul de pace încheiat cu Decebal. După ce a luat aceste măsuri și a lăsat o legiune la Sarmizegethusa, după ce presără garnizoane în tot ținutul, se întoarse în Italia.

(Cassius Dio, *Istoria Romană*, III, Cluj, 1985, p. 301-304.)

LXVIII, 10. Trimișii lui Decebal fură aduși în Senat. Ei puseră armele jos, își legară mâinile în felul prinșilor de război și rostiră câteva cuvinte de implorare. În chipul acesta îi înduplecară la pace și-și luară înapoi armele. Traian își sărbători triumful și fu numit "Dacicul". După lupte de gladiatori în teatru (căci îi făceau plăcere) și readuse pe scenă actori de pantonimă (era îndrăgostit de unul dintre aceștia, Pylades); deși iubea faptele de arme nu se îngrijea mai puțin de celelalte și de împărțirea dreptății. El prezida judecățile, când în Forul lui August, când sub porticul numit al Liviei, adesea și în alte părți. Dar când i s-a anunțat că Decebal în multe privințe nu respectă tratatul, ci își pregătește arme, primește fugari, reface întăriturile, trimite soli la vecini și aduce pagube celor ce mai înainte nu se înțelegeau cu el, iar iazigilor le-a smuls un ținut (pe care, după aceea, deși ei îl cereau, Traian nu-l mai dădu înapoi), senatul decretă că Decebal este din nou vrăjmaș, lui Traian însuși, fără să lase conducerea altor generali, porni din nou cu război împotriva aceluia.

LXVIII, 11. Întrucât mulți daci trecuseră de partea lui Traian - și încă din alte pricini -, Decebal ceru iarăși pace. Însă el nu înțelegea să depună armele și să se predea, își aduna - în văzul tuturor - trupe și chema în ajutor pe vecini. Spunea că dacă-l vor părăsi pe dânsul, și ei vor fi în primejdie; că mai ușor și mai sigur își vor păstra libertatea, ajutându-l în luptă, înainte ca el să fi suferit vreo nenorocire. Însă privind nepăsător cum sunt nimiciți dacii, mai pe urmă vor ajunge ei însăși robi, căci vor rămâne fără aliați. Prin forță Decebal n-a izbutit. Dat era cât pe aci să-l ucidă pe Traian prin vicleșug, întinzându-i o cursă. Trimise în Moesia câțiva dezertori, ca să încerce să-l omoare, întrucât se putea ajunge ușor la el. Atunci din cauza nevoilor războiului, primea fără excepție pe oricine voia să-i vorbească. Oamenii aceia nu au putut însă să-și aducă la îndeplinire planul, fiindcă unul din ei a fost bănuț și prins. Supus la cazne, a dat în vileag întreaga urzeală.

¹ Lacună în textul original.

² Prin "ținuturile cucerite" se subînțelege "cucerite de romani".

LXVIII, 12. Atunci Decebal chemă la dânsul pe Longinus¹, comandantul unei legiuni, a cărui dârzenie o simțise în luptele purtate cu el și, după ce-l convinge să vină, cu gând să-l facă să i se supună, îl prinse și-l întrebă de față cu alții despre planurile lui Traian. Pentru că [Longinus] nu voia să mărturisească nimic, îl ținu sub pază, dar nelegat. Decebal trimise apoi un sol la Traian și ceru acestuia - în schimbul eliberării lui Longinus - să-i cedeze țara² până la Istru și să-i plătească banii care i-a cheltuit cu războiul. [Traian] răspunse cu vorbe îndoielnice prin care voia să arate că nici nu-l prețuiește prea mult pe Longinus, dar nici prea puțin; că nici nu dorea să-l piardă, dar nici să-l scape cu sacrificii prea mari. Decebal mai stătea la cumpănă, neștiind ce să facă. Dar între timp Longinus își făcu rost de otravă, cu ajutorul unui libert de-al său și făgădui lui Decebal că are să-l împace cu Traian, pentru ca regele să nu bănuiască de loc ce are în gând și să nu i se pună o pază aspră; Longinus scrisese o scrisoare plină de rugăminți și o dădu libertului s-o ducă lui Traian, spre a putea să rămână nestânjenit. După ce libertul plecă, Longinus bău otravă în timpul nopții și muri. După această întâmplare, Decebal ceru lui Traian pe libert făgăduind să-i dea în schimb trupul lui Longinus și zece prizonieri. Și trimise îndată un centurion prins împreună cu Longinus, spre a aduce la îndeplinire cele cerute. Traian află de la acesta tot ce se petrecuse cu Longinus. Dar nu-i trimise înapoi lui Decebal nici pe acela, și nu-i dădu nici pe un libert, socotind că viața libertului este mai de preț pentru demnitatea imperiului, decât înmormântarea lui Longinus.

LXVIII, 13. Traian construi peste Istru un pod de piatră³, pentru care nu știu cum să-l admir îndeajuns. Minunate sunt și celelalte construcții ale lui Traian, dar acesta este mai presus de toate acelea. Stâlpii, din piatră în patru muchii, sunt în număr de douăzeci; înălțimea este de o sută cinzeci de picioare⁴, în afară de temelie, iar lățimea de șaiszeci: Ei se află, unul față de altul, la o distanță de o sută șaptezeci de picioare și sunt uniți printr-o boltă. Cum să nu ne mirăm de cheltuiala făcută pentru acești stâlpi? Nu trebuie oare să ne numească și felul meșteșugit în care a fost așezat în mijlocul fluviului fiecare stâlp, într-o apă plină de vârtejuri, într-un pământ nămolos, de vreme ce cursul apei nu putea fi abătut? Am arătat lățimea fluviului, nu pentru că ar curge numai cu această lățime - căci pe parcurs se lățește de

două ori și de trei ori pe atât, - ci pentru că acolo este locul cel mai îngust și cel mai potrivit pentru construcția unui pod. Cu cât spațiul se îngustează mai mult aici - deoarece apa coboară dintr-o întindere largă, pentru a intra din nou în alta și mai mare - cu atât se face mai năvalnică și mai adâncă. Încât și împrejurarea aceasta se adaugă la greutatea construirii podului. Concepția măreață a lui Traian se vedește și din aceste lucrări. Astăzi însă podul nu folosește la nimic, căci nu mai există decât stâlpii, iar pe deasupra lor nu se mai poate trece: ai zice că au fost făcuți numai ca să facă dovadă că firii omenești nimic nu-i este cu neputință. Traian se temea că, după ce îngheață Istrul, să nu pornească război împotriva romanilor rămași dincolo și construi acest pod, pentru ca transporturile să se facă cu siguranță peste el. Dimpotrivă, lui Hadrian îi fu teamă că barbarii vor birui străjile acestuia și vor avea trecere lesnicioasă spre Moesia; de aceea distruse partea de deasupra.

LXVIII, 14. Traian trecu Istru pe acest pod; și a purtat război mai mult cu chibzuială decât cu înfocare, biruindu-i pe daci după îndelungi și grele strădanii. El însuși dădu multe dovezi de pricepere la comandă și de vitejie, iar oștenii trecură împreună cu dânsul prin multe primejdii și dădură dovadă de vrednicie. Un călăreț greu lovit fu scos din luptă în nădejdea că va mai putea fi salvat. Dar simțind el că nu se mai vindecă, se repezi din cort (căci rana nu-l istovise de tot) și se întoarse la postul său, prăbușindu-se fără suflare, după ce a săvârșit fapte mărețe. Când a văzut Decebal că scaunul lui de domnie și toată țara sunt în mâinile dușmanului, că el însuși este în primejdie să fie luat prizonier, își curmă zilele. Capul lui fu dus la Roma. În felul acesta Dacia ajunse sub ascultarea romanilor și Traian stabili în ea orașe de coloniști. Fură descoperite și comorile lui Decebal, deși se aflau ascunse sub râul Sargetia, din apropierea capitalei sale. Căci [Decebal] abătuse râul cu ajutorul unor prizonieri și săpase acolo o groapă. Pusese în ea o mulțime de argint și de aur, precum și alte lucruri foarte prețioase - mai ales dintre cele care suportau umezeala -, așezase peste ele pietre și îngrămădise pământ, iar după aceea aduse râul din nou în albia lui. Tot cu oamenii aceia [Decebal] pusese în siguranță, în niște peșteri, vestimente și alte lucruri la fel. După ce făcu toate acestea, îi măcelări, ca să nu dea nimic pe față. Dar Bicilis, un tovarăș al său care cunoștea cele întâmplare, fu luat prizonier și dădu în vileag toate acestea.

LXVIII, 15. După întoarcerea la Roma, venură la Traian nenumărate solii din partea altor barbari și de la inzi. El dădu spectacole timp de o sută și douăzeci și trei de zile, în cursul cărora au fost ucise cam unsprezece mii de animale sălbatice și domestice. Au luptat zece mii de gladiatori.

¹ Cassius Longinus era probabil comandantul unor armate rămase în Dacia, potrivit prevederilor tratatului de pace.

² Probabil teritoriile din stânga Dunării, care au fost anexate de romani după primul război.

³ Lângă Drobeta. Lucrarea a fost începută încă în primăvara anului 103 p. Chr., sub conducerea arhitectului Apolodor din Damasc.

⁴ Un picior avea 29 cm.

EUSEBIUS DIN CAESAREA (260 - 340)

Istoric și teolog grec, originar din Palestina, elev a lui Pamphilos. Eusebius devine în 313 episcop al Caesareei (Palestina), dobândind după 325, datorită culturii sale, o poziție influentă la curtea împăratului Constantin cel Mare, fiind considerat cel mai învățat om al timpului. La 325, Eusebius încheie redactarea *Istoriei eclesiastice*, în 10 cărți, opera sa majoră, prima sinteză consacrată evoluției bisericii creștine (tradusă în limba latină în 403 de Rufinus). Eusebius mai este autorul unei *Cronici universale*, o scurtă cronologie de istorie universală și religioasă până în anul 303, tradusă și completată până în 378 de Hieronymus. Cronica sa universală cuprinde și o serie de date referitoare la Dacia și Dobrogea romană.

Cronica universală

- 95 a, În anul 657 a. Chr., în timpul olimpiadei 33.
b A fost întemeiată cetatea Histria în Pont.
125, b În anul 324 a. Chr., în timpul olimpiadei 114.
Lisimah a stăpânit Lidia, Tracia și Helespontul.
152, k În anul 71 a. Chr., în timpul olimpiadei 177.
M. Lucullus a triumfat asupra bessilor, cucerind Cabyle, Tomis și celelalte orașe vecine.
171, g În anul 17 p. Chr., în timpul olimpiadei 198.
A murit în exil poetul Ovidius și este înmormântat lângă cetatea Tomis.
190, i În anul 86 p. Chr., în timpul olimpiadei 216.
Nasamonii și dacii, care luptau împotriva romanilor au fost învinși.
191, b În anul 90 p. Chr., în timpul olimpiadei 217.
Domițian a trimis asupra dacilor și germanilor.
194, a În anul 101 p. Chr., în timpul olimpiadei 220.
Traian a triumfat asupra dacilor și sciților.
194, b În anul 102 p. Chr., în timpul olimpiadei 220.
După înfrângerea regelui Decebal, Traian a transformat Dacia în provincie, a primit sub ocrotire credincioasă pe iberi, sarmați, osroeni, arabi, bosforani și pe colchi...
205, g În anul 162 p. Chr., în timpul olimpiadei 236.
Romanii luptă împotriva germanilor, marcomanilor, cvazilor, sarmaților și dacilor.
226, b În anul 295 p. Chr., în timpul olimpiadei 268.
Neamurile carpilor și bastarnilor au fost strămutate pe pământul roman.

245, i În anul 369 p. Chr., în timpul olimpiadei 287.

Atharic, regele goților, dezlănțuind o persecuție împotriva creștinilor, ucide foarte mulți și pe alții îi izgonește din locurile lor în pământul roman.

248, h În anul 377 p. Chr., în timpul olimpiadei 289.

Neamul hunilor devastează teritoriul goților. Primiți de romani fără să depună armele, aceștia au fost siliți să se răscoale, datorită lăcomiei comandantului Maximus.

249, c În anul 378 p. Chr., în timpul olimpiadei 289.

A avut loc un război jalnic în Tracia, în care, pierzând sprijinul cavaleriei, legiunile romane au fost încercuite de goți și măcelărite până la nimicire. Însuși împăratul Valens - pe când fugea, rănit de o săgeată, și din cauza durerii prea mari, cădea adesea de pe cal - a fost dus până la căsuța unei proprietăți oarecare de la țară. Urmărindu-l acolo barbarii și dând foc casei, el a fost lipsit de înmormântare.

(*Izvoarele istoriei României*, II, București, 1970, p. 9-13.)

IAMBlichOS (283 - 333)

Filozof grec neoplatonician, născut la Chalcis, în Coelesyria. A fost principalul reprezentant al teoriei neoplatoniciene despre demoni, exercitând o puternică influență atât asupra Academiei neoplatoniciene de la Florența, cât și asupra ocultismului modern. Dintre lucrările păstrate a lui Iamblichos, cea mai importantă este *Viața lui Pitagora*.

Viața lui Pitagora

XXX (173) ... Căci Zamolxis, de origine trac, fost sclav și discipol al lui Pitagora, după ce a fost eliberat s-a întors la geți, le-a întocmit legile cum am arătat la început și a îndemnat la bărbăție pe concetățenii săi, convingându-i că sufletul este nemuritor. Chiar și acum galatii toți și tralii și mulți dintre barbari învață pe copiii lor că nu trebuie să se teamă de moarte, ci să înfrunte cu vitejie primejdiile. Și pentru că a învățat pe geți aceste lucruri și le-a scris legile este socotit la ei drept cel mai mare dintre zei.

(*Izvoarele istoriei României*, II, București, 1970, p. 19.)

AURELIUS VICTOR (sec. IV)

Istoric latin, originar dintr-o modestă familie din Africa de Nord. Pe timpul lui Iulian Apostatul (361), Victor a fost guvernator al provinciei Pannonia Secunda, iar pe timpul lui Teodosiu I (389) a ocupat postul de prefect al orașului Roma. În jurul

anului 360 a redactat lucrarea *Caesares*, în care a înfățișat pe scurt viețile împăraților romani de la August până la Constantinus al II-lea.

Despre împărați

11, 4. De aceea, după ce au fost învinși dacii și o trupă de catti, ... a denumit¹ după numele său cealaltă lună².

13, 2. Cu greu poate fi găsit cineva mai strălucit în timp de pace sau în timp de război. 3. Într-adevăr, el³ ca primul sau chiar singurul a extins stăpânirea romană dincolo de Dunăre, supunând și transformând într-o provincie romană pe daci, care purtau "pileus"⁴, și numeroase neamuri, precum și pe regele Decebal, ca și pe sardonii ... iar între timp s-a făcut printre neamurile sălbatice un drum pe care se merge ușor de la Marea Neagră până în Galia. 4. În locurile mai periculoase și totodată potrivite au fost construite castele militare; peste Dunăre s-a făcut un pod și au fost înființate multe colonii.

33, 3. ... împreună cu fiul său Saloninus, căruia-i dăduse titlul de Cezar, el⁵ a dus statul roman aproape de marginea prăpastiei, astfel încât goții care înaintaseră nestingheriți prin Tracia au ocupat Macedonia, Achaia și ținuturile învecinate cu Asia: ... și fiind pierdute teritoriile de dincolo de Dunăre pe care le câștigase Traian.

39, 43. Și între timp marcomanii⁶ au fost distruși iar tot neamul carpilor a fost mutat pe teritoriul nostru; o bună parte dintre aceștia se găsea aici încă de la Aurelian.

(*Izvoarele istoriei României*, II, București, 1970, p. 23-25.)

EUTROPIUS (sec. IV)

Istoric roman, participant la expediția antipersană a împăratului Iulian Apostatul (363). Pe timpul lui Valens, Eutropius devine funcționar de curte la Constantinopol. Din însărcinarea acestuia elaborează la 367 un compendiu al istoriei romane în 16 cărți, (*Breviarum ab Urbe condita*), de la fondarea Cetății Eterne până la moartea lui Iovian (364). A folosit îndeosebi pe Livius, Suetonius și o cronică imperială cunoscută de la Aurelius Victor. Claritatea expunerii și scurtimea au făcut din această scriere un manual comod și căutat, tradus în grecește și copiat adeseori în

¹ Domițian.

² Octombrie.

³ Traian.

⁴ Un fel de căciulă.

⁵ Împăratul Gallienus.

⁶ Neam germanic de la Dunărea Superioară.

cursul evului mediu. Lucrarea sa cuprinde și informații referitoare la istoria geto-dacilor, a Daciei și Dobrogei romane.

Scurtă istorie de la întemeierea Romei

VII, 23, 4. El¹ a întreprins patru expediții: una împotriva sarmaților, cealaltă împotriva catiilor, iar două împotriva dacilor. Asupra dacilor și catiilor a serbat un dublu triumf; împotriva sarmaților a obținut doar cununa de lauri. Totuși a suferit multe înfrângeri în aceste războaie; căci în Sarmația o legiune de a sa a fost nimicită împreună cu comandantul ei, iar consularul Appius Sabinus și prefectul pretorului Corneliu Fuscus au fost uciși de daci împreună cu marile lor armate.

VIII, 2, 1. I-a urmat la tron Ulpius Traianus, ... 2. ... învingând pe Decebal el a supus Dacia și a transformat în provincie romană ținuturile de dincolo de Dunăre, pe care le stăpânesc acum taifalii, victofalii și tervingii. Această provincie are o circumferință de un milion de pași.

VIII, 6, 1. După moartea lui Traian a fost făcut împărat Aelius Hadrianus 2. ... el a rechemat armatele din Asiria... A încercat să facă același lucru și în Dacia, dar l-au oprit de la aceasta prietenii săi, că nu cumva să fie dați pe mâna barbarilor o mulțime de cetățeni romani; deoarece Traian după cucerirea Daciei, adusese o mulțime foarte mare de oameni din toate colțurile lumii romane pentru popularea orașelor și cultivarea ogoarelor: căci Dacia fusese secătuită de bărbați în urma lungului război a lui Decebal.

IX, 13, 1. După acesta a luat puterea imperială Aurelian, de loc din Dacia Ripensis;... acesta a învins cu multă vitejie pe goți. Datorită diferitelor sale războaie norocoase, el a restabilit puterea romană în vechile ei hotare.

IX, 15, 1. Deoarece toată Illyria și Moesia erau devastate, și nu mai spera să o mai poată păstra, el a golit provincia Dacia, pe care o crease Traian dincolo de Dunăre. Romanii pe care i-a scos de pe ogoare și din orașele Daciei i-a așezat în partea de mijloc a Moesiei. Și astfel provincia Dacia este acum în dreapta Dunării, pe când înainte fusese în stânga ei.

(*Izvoarele istoriei României*, II, București, 1970, p. 37-39.)

RUFIIUS FESTUS (sec. IV)

Istoric roman care l-a succedat pe Eutropius. Din îndemnul împăratului Valens, Rufius Festus întocmește în jurul anului 372 un rezumat al istoriei romane, cuprinzând dezvoltarea imperiului și luptele din Răsărit. Drept izvoare a folosit,

¹ Domițian.

probabil, pe Titus Livius și o istorie imperială anonimă întrebuințată și de Eutropius și de Florus.

Scurtă istorie a poporului roman

VII. ... Proconsulul Curio¹ i-a supus pe moesi și pe dardani, ajungând cel dintâi dintre toți generalii romani până la Dunăre.

VIII. ... Traian i-a învins pe dacii lui Decebal și a transformat în provincie romană teritoriul Daciei de dincolo de Dunăre; aceasta are de jur împrejur un milion de pași; dar în timpul lui Gallienus ea a fost pierdută, iar Aurelian, după ce i-a mutat de acolo pe romani, a creat două Dacii² în regiunea Moesiei și a Dardaniei.

IX. ... Cei mai sălbatici dintre toate neamurile au fost tracii ... Adesea armata romană a fost măcelărită de către aceștia. Marcus Didius i-a respins pe când rățaceau, Marcus Drusus i-a înfrânt între propriile lor hotare, iar Minucius a făcut prăpăd pe gheața râului Hebru. Cei care locuiau în munții Rhodope au fost învinși de proconsulul Appius Claudis...

... Marcus Lucullus cel dintâi s-a luptat cu besii în Tracia. A învins chiar și capitala întregului neam, Tracia, iar pe locuitorii din munții Haemus i-a supus. A ocupat orașele așezate de-a lungul Pontului: Apollonia, Callatis, Parthenopolis, Tomis, Histria; ajungând până la Dunăre, le-a arătat sciților armatele romane. În felul acesta stăpânirea romană a dobândit cele șase provincii ale Traciei, și anume: Tracia, Haemimontus, Moesia Inferioară, Sciția, Rhodope și Europa, în care a fost înălțată cea de a doua capitală a lumii romane.

(Izvoarele istoriei României, II, București, 1970, p. 43-45.)

SCRIITORII ISTORIEI ÎMPĂRAȚILOR

Colecția aceasta cuprinde viețile împăraților romani de la Hadrian și până la Dioclețian (177-284). Despre autorii ei, în număr de șase, nu știm nimic și e aproape sigur că nici n-au existat, iar toată colecția a fost scrisă de un singur autor. Probabil colecția a fost scrisă de un autor de inspirație păgână cândva după anul 394, după modelul biografiilor lui Suetonius.

¹ C. Scribonius Curio, guvernatorul Macedoniei în anii 75-73 a. Chr., a ajuns la Dunăre undeva în regiunea Banatului.

² Dacia Ripensis și Dacia Mediterranea.

Aurelianus, 30, 4. Deci după pacificarea Orientului, Aurelian s-a întors victorios în Europa și aici a sfârșit trupele carpile¹ și fiindcă senatul i-a dat lui în lipsă titlul de Carpicus...

Aurelianus, 39, 7. Văzând că Illyria a fost devastată, iar Moesia pierdută și nemaisperând să mai poată păstra Dacia transdunăreană, provincia care o crease Traian, el a părăsit-o și a retras armata și pe provincialii. Populațiile pe care le-a scos dintr-însa le-a așezat în Moesia și a numit-o "Dacia sa", provincia care acuma desparte cele două Moesii.

(Izvoarele istoriei României, II, București, 1970, p. 107-109.)

AUXENTIUS DIN DUROSTOR (sec. IV)

A fost probabil un localnic din rândurile populației romanizate de la Dunărea de Jos și către anul 380 a ajuns episcop de Durostor, după ce mai înainte trăise un timp în stânga Dunării ca ucenic al episcopului Ulfila. Între anii 381-397 a compus o *Scrisoare despre credința, viața și moartea lui Ulfila*, într-o limbă latină simplă și destul de corectă.

Scrisoare despre credința, viața și moartea lui Ulfila

Căci amintiții episcopi, împreună cu episcopul Ulfila, s-au îndreptat și înspre răsărit, la curtea împăratului Theodosius, așa cum arată limpede scrisoarea lui Auxentius, episcopul Durostorului; iar acolo s-au dus la împărat, care le-a făgăduit convocarea unui sinod.

Și era Ulfila un episcop cu o viață ... și o vorbă ... foarte aleasă, drept credincios al lui Hristos, dascăl întru sfințenie și propăvăduitor al adevărului.

... Săvârșind acestea și altele asemenea și strălucind cu glorie timp de 40 de ani în episcopat, a propăvăduit, prin harul apostolic, fără întrerupere în limba greacă, latină² și gotică, în una și singura biserică a lui Hristos ...

Cine citește toate acestea să știe că el le-a spus, după sfintele scripturi, iar noi numai le-am așezat în scris. A mai lăsat în urma sa, în aceste trei limbi, mai multe tratate și o mulțime de comentarii, ca să fie, pentru ce vor voi, spre folosință și zidire sufletească, iar pentru sine veșnica amintire și răsplată.

¹ În anul 273 p. Chr. bătălia s-a dat lângă Carsium.

² Predica în trei limbi, și mai ales în cea latină, atestă prezența în continuare a unei populații de limbă latină la nordul Dunării.

A-l lăuda, după cuviință, nu sunt în stare; nu îndrăznesc însă nici să-l trec cu totul sub tăcere, căci sunt dator mai mult decât oricui, pentru câtă osteneală, mereu sporită, și-a dat cu mine; el m-a luat de la părinți, ca ucenic, din frageda copilărie, m-a învățat sfânta scriptură, mi-a descoperit adevărul și cu mila lui Dumnezeu și harul lui Hristos m-a crescut în credință atât trupește cât și sufletește, întocmai ca pe un fiu al său.

Prin pronia dumnezeiască și mila lui Hristos, din diac el a fost rânduit la 30 de ani episcop peste neamul goților, spre mântuirea multora, ca să fie nu numai moștenitor al lui Dumnezeu și împreună moștenitor cu Hristos, ci, și în această privință, prin harul lui Hristos, urmaș al lui Hristos și al sfinților lui. Căci după cum sfântul David a fost așezat la 30 de ani rege și profet, ca să conducă și să învețe poporul lui Dumnezeu și pe fiii lui Israel, tot astfel și acest fericit s-a arătat profet și a fost rânduit preot al lui Hristos, să conducă și să îndrepteze, să învețe și să zidească sufletește neamul goților, ceea ce s-a și împlinit minunat prin lucrarea sa cu voia lui Dumnezeu și ajutorul lui Hristos...

Acolo, și din cauza răutății și prin uneltirea vrăjmașului, s-a pornit atunci pe pământul barbar, cu o furie tiranică, o persecuție a creștinilor din partea necredinciosului și nelegiuitului jude al goților. S-a întâmplat că satana, care dorea să facă rău, să facă, fără să vrea, bine; ca aceia, pe care el dorea să-i facă sperjuri și apostati, să ajungă, cu ajutorul și sprijinul lui Hristos, mucenici și mărturisitori; ca persecutorul să ajungă de rușine, iar cei care sufereau persecuția să fie încoronați; ca cel care căuta să învingă, fiind învins, să se rușineze de aceasta, iar cei care erau încercați să se bucure ca învingători.

Și bătându-l acolo cu furie persecuția, după pătirea glorioasă a multor slujitori și slujitoare ale lui Hristos și după împlinirea a 7 ani de episcopat, pomenitul bărbat, prea sfântul și fericitul Ulfila, fiind izgonit cu o mare mulțime de credincioși din ținutul barbar pe pământul romanilor, a fost primit cu cinste de împăratul Constantinius, de fericită pomenire până acum. Și astfel, după cum Dumnezeu a scăpat, prin Moise, pe poporul său din stăpânirea și furia faraonului și a egiptenilor, l-a făcut să treacă marea și s-a îngrijit să-i slujească lui, tot astfel, prin adesea pomenitul (Ulfila), Dumnezeu a scăpat din pământul barbar pe cei care mărturiseau pe sfântul său fiu, unul născut, l-a făcut să treacă Dunărea și să-i slujească în munți, după pilda sfinților...

(Izvoarele istoriei României, II, București, 1970, p. 111-113.)

AMMIANUS MARCELLINUS (c. 330 - c. 395)

Istoric latin, născut în Siria, la Antiohia, într-o familie grecească distinsă. Îmbrățișează de tânăr cariera militară, intrând în trupele de elită ale gărzii imperiale. Din anul 353 face parte din statul major al armatei din Orient. Ca ofițer în armata romană a călătorit în Gallia și provinciile balcanice. Stabilizat la Roma în 380, lucrează la opera sa istorică (în 31 de cărți), în care urmărește destinul Imperiului Roman între domnia lui Nerva și moartea lui Valens (378).

Istoria romană

Descrierea Pontului Euxin și a populațiilor învecinate

XXII, 8, 42. Iar în spațiul de la mijloc al arcului, care are rotunjime impunătoare, cum am mai spus, putând fi străbătut de un călător încercat în cincisprezece zile, se află alanii europeni, costobocii și numeroase triburi scitice răsfirate până în ținuturi îndepărtate fără să li se știe de capăt. Numai o mică parte din ele se hrănește cu cereale, iar celelalte rățesc prin locuri pustii, care n-au cunoscut niciodată plugul sau sămânța, fiind înapoiate și înghețate. Aceste triburi trăiesc după chipul rușinos al animalelor sălbatice, ținându-și ființele lor scumpe, sălașurile și obiectele de întrebuințare primitive în căruțe acoperite cu scoarțe de copac, iar când socotesc potrivit, se pun în mișcare fără nici o piedică, mănându-și căruțele unde vor.

43. Dacă ajungi în dreptul celui alt ținut cu porturi care încheie ultima parte a arcului, ți se arată insula Peuce în jurul căreia locuiesc troglodiții, peucinii și alte neamuri mai mici, apoi Tomi, Apollonia, Anchialos, Odessos și încă multe orașe de pe țărmurile Traciei. 44. Iar fluviul Dunărea, izvorând aproape de rauraci dintr-un munte vecin cu hotarele Raetiei, străbate o întindere mare și după ce primește șase zeci de afluenți, aproape toți navigabili, se varsă în mare prin șase guri pe acest țărm scitic. 45. Dintre acestea prima este Peuce cu insula amintită mai sus, așa cum au fost tâlcuite cuvintele în limba grecească, a doua Naracustoma, a treia Calonstoma, a patra Pseudostoma; căci Borionstoma și apoi Stenostoma sunt mai domoale ca celelalte; a șaptea este încă și mai măloasă, având o culoare întunecată asemenea unei mlaștini. 46. De jur împrejur, pe marginile sale, Pontul este acoperit peste tot cu negură, fiind mai dulce ca celelalte mări de acest fel și puțin adânc. Din evaporarea apelor se înalță deseori un aer des și greu, dar marea se liniștește din pricina mulțimii de râuri care curg într-însa, ridicând bancuri de nisip scurte, deoarece numărul mare de fluvii venite din jur aduc cu ele nămol și mototoale de materii organice. 47. Și se știe că înspre acest loc retras se îndreaptă din cele mai îndepărtate regiuni ale mării noastre gloate de pești spre a depune ouă și a-și crește puii în ape dulci și mai sănătoase, în maluri adânci (care aici sunt foarte dese) la adăpost de lăcomia

animalelor vătămătoare: căci în Pont nu s-a văzut nicicând ceva asemănător în afară de câțiva delfini neprimejdioși. 48. În acest sân al Pontului tot ce cade sub biciul crivățului și zăpezilor îngheață în așa măsură încât nu-ți vine să crezi că apele râurilor curg pe dedesubt și în mersul lor, omul sau animalul abia se poate ține pe picioare, pășind pe un pământ înșelător și fugar; dar neajunsul acesta nu încearcă niciodată marea adevărată, ci numai pe cea amestecată cu apa din râuri.

Populațiile din Tracia și orașele mai de seamă

XXVII, 4, 1. Pe când cele arătate mai sus se petreceau în Gallia și Italia, în Tracia izbucniră noi războaie. Căci, ascultând de sfatul fratelui său, de care era condus, Valens ridică armele împotriva goților, având un motiv temeinic, deoarece aceștia trimiseseră ajutoare lui Procopius, care iscase luptele civile. Deci se cuvine să spun câteva cuvinte, într-o scurtă digresiune, despre originea și așezarea geografică a acestor ținuturi. 2. Descrierea Traciei ar fi ușoară, dacă scrierile celor vechi s-ar potrivi între ele, dar neorânduiala lor încălcească nu ne îngăduie să aflăm adevărul pe care ni-l făgăduiesc. De aceea ne vom mulțumi să arătăm ceea ce ne amintim că am văzut noi înșine. 3. Ținuturile acestea se întindeau odinioară până în depărtări nesfârșite sub înfățișarea unor câmpii domoale și munți înalți, spune slova nemuritoare și plină de înțelepciune a lui Homer, care-și închipuia că de acolo suflau crivățul și zefirul. Acestea sau sunt o legendă, sau înainte vreme toate întinderile fără sfârșit locuite de neamuri sălbatice erau cunoscute sub numele de Tracia. 4. O parte din ele era locuită de scordisci, despărțiți acum departe de aceste provincii, odinioară sălbatici și plini de cruzime, cum ne spun cei din vechime, sacrificând Bellonei și lui Marte pe prizonieri și bând cu lăcomie sânge omenesc în tigve de om. Asprimea lor a prilejuit multe griji și încăierări romanilor, care în cele din urmă pierdură o armată întreagă împreună cu comandantul ei. 5. Dar, după cum ni se arată astăzi, locurile acestea rânduite în forma unui corn de lună au înfățișarea unui frumos amfiteatru. Pe înălțimile lui de la apus, înghesuit între munți prăpăstioși, se deschide defileul succilor¹, care desparte Tracia de Dacia. 6. Partea din stânga, aflată sub straja stepelor de la miazănoapte, este cuprinsă între înălțimile muntelui Haemus și Istru, unde acesta trece prin pământ roman și are lângă el un număr mare de orașe, de castre și întărituri. 7. Pe latura dreaptă dinspre miazăzi se întind înălțimile munților Rhodope, care, în partea unde răsare luceafărul de dimineață, ajung până la mare. În locurile în care apele acestei mări se scurg în valuri puternice spre marea Egee și întâlnesc apele potrivnice, se află o deschizătură îngustă de pământ.

¹ Defileu pe drumul dintre Serdica (Sofia) și Philippopolis (Plovdiv).

8. Iar în colțul de răsărit se leagă cu hotarele Macedoniei prin drumuri strâmte și prăpăstioase, cunoscute sub numele de Acontisma; în apropiere se găsește stația de cursă Arethusa, unde se vede mormântul lui Euripide, cunoscut prin tragediile sale sublime, și Stagira, unde știm că s-a născut Aristotel, care, potrivit cuvintelor lui Cicero, scoate din gura sa un fluviu de aur. 9. Și aceste locuri au fost stăpânite în timpurile vechi de barbari, deosebiți între ei prin obiceiuri și limbă. Dintre aceștia, printre alții, cei mai sălbatici, se crede că au fost odrysii, atât de obișnuiți să verse sânge de om, încât atunci când nu aveau prilejul să aibă în fața lor dușmani, în timpul ospetelor, după îndestulare cu mâncare și băutură, își implântau fierul armelor în trupurile semenilor lor ca în niște străini. 10. Dar după ce statul roman s-a mărit, pe vremea când era în floare puterea consulară, neamurile acestea, mai înainte totdeauna nesupuse și rătăcind din loc în loc fără rânduială și legi, au fost respinse după multă stăruință de către Marcus Didius¹, apoi închise între granițele lor proprii de către Drusus, iar mai în urmă înfrânte și răpuse în luptă de către Minucius lângă râul Hebru, care curge din munții cei înalți ai odrysilor; după aceștia cei rămași au fost nimiciți într-o încăierare sângeroasă de către proconsulul Appius Claudis, iar orașele așezate în Bospor și Propontida au fost cucerite de flotele romane. 11. După aceștia a venit generalul Lucullus, care s-a războit cel dintâi cu neamul neînduplecat al bessilor și a răpus în aceeași luptă și pe haemimontani², care i s-au împotrivit cu înverșunare. Sub amenințarea lui, toate provinciile tracice au trecut în stăpânirea strămoșilor noștri și în chipul acesta, după mai multe încăierări cu sfârșit îndoielnic, au fost adăugate statului roman șase provincii. 12. Între ele, cea din capăt, învecinată cu illyrii, poartă numele special de Thracia și are drept podoabe cetăți mărețe ca Filippopolis, vechea Eumolpias și Beroea. După aceasta Haemimontul are Adrianopolis, care se numea altădată Uscudama, și Anchialos, cetăți mari. Apoi Moesia, unde se află Marcianopolis, poreclit astfel după numele surorii împăratului Traian, apoi Durostorus, Nicopolis și Odessus, iar în dreptul lor este Scythia, în care orașele mai de seamă sunt, între altele, Dionysopolis, Tomi și Calatis... 14. Se știe, după cum s-a aflat din necontenitele zvonuri, ca mai toți țărani locuiesc în ținuturile de munte, pe înălțimile pomenite mai sus, ne întrec pe noi în privința deplinătății puterilor trupesti și a privilegiului unei vieți mai îndelungate, iar lucrul acesta, cred ei, stă în legătură cu faptul că nu se îmbuibă cu necurătenia mâncărilor calde, ci, mereu în puterea vârstei, își răcoresc trupurile cu stropii reci de rouă, sunt stăpâni pe dulceața

¹ Guvernator în Tracia.

² Locuitori ai provinciei bizantine Haemimont.

unui aer curat și simt înaintea tuturor razele soarelui dătător de viață, rămânând până acum neatinși de relele civilizației umane.

Locurile și obiceiurile hunilor și altor neamuri

XXXI, 2, 1. ... Neamul hunilor, puțin cunoscut în vechile monumente istorice, locuiește dincolo de mlaștinile Meotice¹, în prejma oceanului înghețat, și întrece orice măsură a sălbătăciei. 2. La ei, chiar în primele zile de naștere, copiilor li se brăzdează adânc obrazul cu fierul, pentru ca nimicindu-se din timp rădăcina părului, să se acopere cu cicatrici și zbârcituri. Încât îmbătrânesc fără barbă și fără pic de frumusețe, întocmai ca eunucii, cu mădulare butucănoase și vânjoase, cu cefe groase și cu înfățișare monstruoasă care te înspăimântă și te face să crezi că sunt animale cu două picioare sau momâi cioplite în chip grosolan, așezate la marginea podurilor. 3. Pe lângă neplăcuta lor înfățișare omenească, mai sunt grozav de înapoiți, așa încât nici nu simt nevoia focului sau a mâncării gătite, ci se hrănesc cu rădăcini de ierburi sălbatice și cu carne de animale de tot soiul, pe jumătate crude, pe care o încălzesc puțin, așezând-o între picioarele lor și spinarea cailor. 4. Nu sălășluiesc niciodată în case, și se feresc de ele ca de niște morminte oprite folosinței obștești. Nu-i cu putință să găsești la ei nici măcar o colibă țuguiață de trestie, ci în rătăcirile lor prin munți și păduri se obișnuiesc din leagăn să îndure frigul, foamea și setea. Când se duc la străini, nu intră în case decât siliți de o nevoie mare, căci nu se cred la adăpost sub acoperișuri... 5. Se îmbracă cu veșminte de in sau blănuri cusute din piei de șobolani sălbatici și nu au o haină pentru casă și alta pentru ieșirea în public, ci odată îmbrăcată, cămașa de culoare murdară nu mai este lepădată sau schimbată decât atunci când e sfârtecă în bucăți de atâta purtat și îi curg peticele. 6. Își pun pe cap căciulii aplecate într-o parte, iar pulpele păroase și le ocrotesc cu piei de capră. Neavând o formă potrivită, încălțăminte lor îi împiedică să meargă cum trebuie. De aceea sunt prea puțin deprinși cu luptele pe jos și ținuiți aproape pe caii lor vânjoși și urâți, stând pe ei uneori ca femeile, își săvârșesc de acolo toate treburile obișnuite. Stând călare, fiecare bărbat din neamul acesta, atât ziua cât și noaptea, cumpără și vinde, bea și mănâncă, și tolănit pe ceafa strâmtă a animalului cade în somn adânc și are tot soiul de visuri. 7. Când se rânduiește o adunare pentru treburi de seamă, tot în chipul acesta țin ei cu toții sfat împreună. Și nu sunt stăpâniți de autoritatea aspră a unui rege, ci se mulțumesc cu conducerea zgomotoasă a șefilor și iau hotărâri pripite în tot ce se întâmplă. 8. Uneori se luptă când sunt hărțuiți, și la începutul bătăliilor năvălesc în pâlcuri în formă de unghi scoțând tot felul de țipete înspăimântătoare. Și pe

¹ Azi Marea Azov.

cât sunt de ușuratici și gata de fugă, pe atât de repede se răsfiră după o anumită rânduială și dau năvală din nou sau se retrag la întâmplare, pricinuind un măcel întins, iar când atacă întăriturile și jefuiesc tabăra dușmanilor, nici nu se văd de iute ce se mișcă. 9. De aceea poți spune lesne că sunt luptătorii cei mai aprigi dintre toți, deoarece, de departe, se luptă cu sulițele pe care le aruncă, având la vârf oase ascuțite, potrivite și fixate cu dibăcie..., iar de aproape lovesc cu sabia fără să se mai gândească la ei înșiși și în timp ce se feresc de loviturile fierului, învăluiesc pe dușman într-o rețea de fire întortochiate și împiedicându-l în împotrivirea lui, îi răpesc orice putință de a se mișca cu caii sau pe jos. 10. La dânșii nimeni nu ară și nici nu pune mâna pe plug; căci toți umblă de colo până colo fără sălașuri statornice, fără cămin și fără lege, fără un trai regulat, totdeauna ca niște fugari, împreună cu căruțele în care locuiesc. În ele soțiile le țin veșmintele și se împreunează cu bărbații, acolo își nasc și cresc copiii până ce se fac mari. La ei, când e cineva întrebat, nimeni nu poate spune de unde se trage, deoarece a fost conceput într-un loc, s-a născut în alt loc și apoi a crescut în altă parte. 11. Când pun capăt luptei în urma unor tratative, sunt nestatornici și lipsiți de credință și peste măsură de schimbători la orice adiere de nădejde nouă, săvârșindu-le pe toate cu o furie nemaipomenit de pătimașă. Asemenea animalelor necuvântătoare, nu-și dau seama în nici un chip de cinste și necinste, vorbesc cu două înțelesuri și cu dedesubturi, nu-s legați niciodată de teama unei religii sau superstiții, ci aprinși numai de o nemărginită lăcomie pentru aur, se arată atât de capricioși și de ușuratici la minte, încât de multe ori, în aceeași zi, desfac o alianță și tot atunci o leagă din nou, fără să fie nevoie de cuvântul împăciuitoare al cuiva. 12. Acest neam de oameni, pornit și fără frâu, fiind cuprins de o poftă fără margini de a prăda pe alții, s-a năpustit să-i jefuiască și să-i măcelărească pe vecini și a ajuns până la alani, masageții¹ de odinioară. În privința acestora, de unde sunt și ce ținuturi locuiesc, de vreme ce am ajuns cu povestirea până la ei, se cade să spunem câteva cuvinte și să spulberăm confuzia de cunoștințe geografice ce a stăpânit un timp, sub diferite forme, și și-a găsit în sfârșit un temei de adevăr... 13. După ce primește un număr mare de afluenți însemnați, Istrul curge pe lângă sauromați², care se întind până la râul Tanais, hotar între Asia și Europa. Dincolo de el, în pustiurile fără de sfârșit ale Sciției, locuiesc alanii porecliți astfel după numele unor munți. Zdrobind pe încetul populațiile învecinate, după mai multe victorii, le-au alăturat la neamul lor, dându-le propriul lor nume, întocmai cum au făcut și perșii. 14. Între aceștia,

¹ Neam iranic între Marea Caspică și lacul Aral.

² Sarmati.

în ținuturile de la mijloc, locuiesc neurii¹, în apropierea unor munți înalți, acoperiți cu ghețuri și prăpăstioși, pe care vânturile de la miazănoapte îi fac de nepătruns. După ei sunt vidinii și gelonii² peste măsură de cruzi, deoarece jupoale pielea dușmanilor uciși și-și fac din ea îmbrăcăminte sau pături pentru cai, necesare la lupte. În hotar cu gelonii se află agatirșii, care-și vopsesc trupul și părul de culoare albastră; oamenii de jos au semne mai puține și mai mici, iar nobilii mai mășcate, mai arătoase și mai dese.

(*Izvoarele istoriei României*, II, București, 1970, p. 117-119, 121-123, 129-133.)

MACROBIUS

A trăit în jurul anului 400 și a alcătuit un comentariu erudit la opera lui Cicero (*Somnium Scipionis*), dar lucrarea sa de căpetenie este *Saturnalia*, în care a cules informații variate asupra trecutului.

Saturnale

I, 11, 32. Împăratul August a strâns în Germania și în Illyricum mai multe cohorte de sclavi liberați pe care le-a numit cohorte de voluntari. 33. Și să crezi că acest lucru s-a întâmplat numai în statul nostru. În vremea asediului lui Zopyrion, borysteniții au eliberat sclavii, au dat drept de cetățenie străinilor, au iertat datoriile și au putut să țină piept dușmanului³.

(*Izvoarele istoriei României*, II, București, 1970, p. 165.)

PAULINUS DIN NOLA (sec. IV)

S-a născut la Burdigala (azi Bordeaux), în Gallia, a fost elevul lui Ausonius, apoi înalt demnitar de stat. În anul 391 trece la creștinism. A activat câțva timp ca preot în Barcelona, apoi în anul 394 a trecut la Nola, în Italia, unde a ajuns episcop în anul 409. A scris 51 de scrisori și un număr de poezii în care a slăvit, între alții, pe martirul Felix și pe Nicetas, episcop de Remesiana, în Dacia Mediterranea, cu care s-a întâlnit de două ori, în anii 398 și 402.

¹ Populație scitică din nordul Mării Negre.

² Trib scitic din nordul Mării Negre.

³ Aluzie la asediul Olbiei de către Zopyrion, guvernatorul macedonean al Traciei, aproximativ în anii 333-330 a. Chr.

Scrisori

Fratelui de o credință cu mine Severus

XXIX, 14. N-am îndurat, frate, să te ocolească această scrisoare: ca să cunoască în tine mai din plin harul lui Dumnezeu, te-am descoperit ei mai curând prin cuvintele tale decât prin ale mele; căci fiind foarte doritoare de asemenea întâmplări, i-am recitat chiar eu pe Martinus al nostru. În chipul acesta te-am dat în vileag venerabilului episcop și prea învățatului Nicetas¹, care a sosit din Dacia și pe bună dreptate e vrednic de admirația romanilor, fiind atât crainicul tău într-adevăr, pe lângă mulți oameni sfinți al lui Dumnezeu, cât și proslăvitorul meu.

Poemul XVII

Despre întoarcerea lui Nicetas

sau

Despre Dacia

17 Vei merge departe până la dacia de la miazănoapte...

141 ... Ca odinioară lui Tobias printre mezi, așa să-l însoțească și să-i fie călăuză până la daci chiar întregul...

193 Vei păși prin ogoarele filipice ale macedonenilor, și prin cetatea Stobi,

195 vei merge și la Scupi, vecină cu patria ta, ca oaspete în Dardania.

O! De câte bucurii va răsună atunci pământul acela, unde

vei învăța neamurile aspre să-și supună

200 sălbaticile grumazuri blândului Hristos!

Acolo unde Boreas, în ținuturile ripheice², înțepenește fluviile cu ghețuri dese, tu vei dezgheța cu focul (credinței) mințile înțepenite de gheață de deasupra.

205 Căci iată bessii, năpraznici prin pământurile și sufletele lor și mai asprii ca zăpezile, au ajuns acum ca niște oi și sub îndrumarea ta se îmbulzesc spre lăcașul păcii.

¹ Nicetas din Remesiana, episcop.

² Adică departe, la nordul Dunării.

210 Grumazurile pe care, mereu neînfrânți de război,
au respins să se supună sclaviei, le pun acum cu bucurie sub
jugul adevăratului stăpân.

Acum bessul mai bogat prin valoarea muncii sale
215 se înalță; aurul pe care-l căuta
înainte cu mâna în pământ,
îl culege acum cu mintea din cer.

O schimbare a lucrurilor! Ce înfățișare bine rânduită!
Munții inaccesibili mai înainte și sălbateci
220 ocrotesc acum tâlharii prefăcuți în monahi,
fii ai păcii.

Odinioară pământ al sângelui, acum e al vieții,
puterea plină de credință a hoților se îndreaptă spre cer,
iar Hristos e alături de tâlharii
225 care au în stăpânire împărăția din înălțimi.

Unde era odată nărav de fiare,
înfloresc acum rânduiele de îngeri,
iar omul drept trăiește retras în peșterile
în care a sălășuit cândva tâlharul.

230 Răufăcătorul de odinioară ajunge pradă sfinților,
iar ucigașul se căiește de pagubele pricinuite,
dezbrăcat cu adevărat de armele fărădelegii,
de care la despoiat Hristos...

241 Tu străbați codri neumblați, culmi întinse,
și cauți drumul; înfrângi pădurea stearpă
a minții inculte și o prefaci
în ogoare roditoare.

245. Toate ținuturile de la miazănoapte¹ îți zic tată,
la cuvintele tale scitul se împlânzește,
se desprinde din el însuși și sub îndrumarea ta
își părăsește gândurile sălbatece.

¹ Adică de la nordul Dunării.

Aleargă și geții și dacii din cele două ținuturi¹:
cel care lucrează pământul în ținutul de la mijloc² sau
cel cu căciulă și boi mulți, locuitor al
tărului³ îmbelșugat.

(*Izvoarele istoriei României*, II, București, 1970, p. 177-181.)

OROSIUS (sec. V)

Istoric latin, originar din Bracara (Spania), a fost elev al lui Aurelius Augustinus la Hippona, în Africa, și a lui Ieronim în Palestina. La îndemnul lui Aurelius Augustinus a scris o lucrare intitulată *Istorie împotriva păgânilor*. Lucrarea aceasta, făcută după cronica lui Hieronymus, urmărește să respingă acuzația păgânilor că datorită creștinismului se abat atâtea nenorociri asupra contemporanilor, arătând că totdeauna au existat calamități, poate și mai mari, iar creștinismul, dimpotrivă, aduce o alinare pentru nenorociți. Scrierea sa cuprinde și o serie de informații asupra istoriei geto-dacilor, a Daciei și Dobrogei romane.

Istorie împotriva păgânilor

VII, 10, 3. Războiul contra germanilor și a dacilor a fost dus de locuitorii săi într-un mod tot atât de nenorocit pentru stat precum și el⁴, la Roma, decima senatul și poporul, iar la hotare, armata, rău condusă, era distrusă de dușmani prin măceluri neconținute. 4. Căci cât de mari au fost luptele cu Durpaneus, regele dacilor, cu generalul Fuscus, și cât de mari dezastrele romanilor, le-aș enumăra, într-o înșirare lungă, dacă Cornelius Tacitus, care a tratat în mod organic și cu foarte mare exactitate aceste evenimente istorice... 5. Totuși Domițian, umflat de cea mai nebunească vanitate, sub pretextul înfrângerii dușmanilor triumfa, [de fapt,] pentru legiunile distruse.

(*Izvoarele istoriei României*, II, București, 1970, p. 195.)

SOZOMENOS (sec. V)

Sozomenos s-a născut în satul Bethelia, lângă Gaza, în Palestina, și a fost avocat la Constantinopol. Între anii 443 și 450 a compus o *Istorie bisericească*, sprijinindu-se pe opera contemporanului său Socrates. A descris evenimentele dintre anii 324-

¹ Cele două Dacii.

² Dacia Mediterranea.

³ Dacia Ripensis.

⁴ Domițian.

421, pe care le-a rânduit în nouă cărți, după domnii. Opera sa nu este o simplă copie a lucrării lui Socrates, ci folosește materiale proprii, tratate destul de critic, și are o valoare documentară însemnată.

Istoria bisericească

VI, 37, 2. Căci goții, care locuiau mai înainte dincolo de Istru și erau stăpâni peste ceilalți barbari, fiind izgoniți de așa-numiții huni au trecut în hotarele romanilor. 3. După cum se spune, acest neam era necunoscut mai înainte tracilor de lângă Istru și chiar goților înșiși. Nu se cunoșteau, deși locuiau unii lângă alții, pentru că la mijloc se afla un lac foarte mare, și fiecare credea că pământul locuit de ei înșiși era la capătul uscatului, iar dincolo (se întindea) marea și o apă fără de sfârșit. Întâmplându-se să treacă prin lac un bou înțepat de un tăun, a fost urmărit de un bouar. Văzând pământul de dincolo, el le-a dat de știre celor de un neam cu dânsul. 4. Iar alții spun că acest drum, tăinuit la suprafață de ape, le-ar fi fost arătat de un cerb, pe când era urmărit de câțiva huni, care îl vânau. Venind pe urmele lui, s-au minunat de țara din fața lor, cu un climat mai temperat și prielnic pentru agricultură. Ei au anunțat, pe stăpânul neamului lor de cele ce-au văzut. 5. La început au trecut dincolo, la goți, cu puțini (oameni înarmați), după aceea au pornit la luptă cu toată armata, i-au înfrânt și au ocupat tot pământul lor. Cei urmăriți au traversat fluviul și după ce au ajuns în ținuturile romanilor, au trimis soli la împărat, făgăduindu-i că îi vor fi aliați pentru restul timpului și cerând să le îngăduie să se așeze, unde vrea el. 6. Această solie era condusă de Ulfila, episcopul aceluia neam. Desfășurându-se lucrurile după cum au socotit ei, s-au îndreptat să se așeze în Tracia...

VI, 37, 8. ... Ulfila ... la început nu se deosebea în privința credinței cu nimic de biserica universală. Deși în timpul domniei lui Consantin luase parte din imprudență, după cum cred, la sinodul din Constantinopol cu Eudoxius și Acacius, a rămas mai departe în comuniune cu episcopii care susțineau hotărârile părinților adunați în Niceea. 9. Când însă a venit în Constantinopol, se spune că fruntașii sectei ariane¹ au discutat cu el despre credință și au făgăduit că-i vor da ajutor în delegația sa la împărat, dacă va crede la fel ca ei, iar el, fie silit de nevoie, fie că a socotit în adevăr că e mai bine să gândească astfel despre divinitate, s-a întovărașit cu adepții lui Arius și s-a despărțit pe sine și pe tot neamul său de biserica universală... 11. El cel dintâi a fost la goți autorul literelor și a tradus în limba patriei sale sfintele cărți. Așadar aceasta a fost cauza că în general barbarii de lângă Istru urmează credința lui Arius.

¹ Sectă religioasă întemeiată de Arius din Alexandria.

VII, 26, 6. În acest timp biserica din Tomis și din restul Sciției era condusă de scitul Theotimos, un bărbat crescut în dragostea de înțelepciune. Admirându-l pentru virtutea lui, barbarii huni din jurul Istrului îl numeau dumnezeul romanilor. Căci fură puși la încercare de fapte divine din partea lui. 7. Se spune că mergând el odată pe lângă pământul barbarilor de acolo, îl întâlniră pe același drum, în înaintarea lor spre Tomis. Cei din jurul său se văitau că vor pieri în curând, dar el s-a dat jos de pe cal și a început să se roage. Barbarii nu l-au zărit nici pe el, nici pe însoțitorii săi și nici caii de pe care descălicaseră, ci au trecut înainte pe alături. 8. Deoarece (barbarii) năvăleau adeseori și făceau stricăciuni sciților, fiind sălbatici din fire, i-a abătut spre blândețe, ospătându-i și atrăgându-i cu daruri. De aceea, bănuind că e bogat, un tânăr barbar a încercat să-l ia prizonier. Și pregătindu-și o funie cu laț, s-a sprijinit în scut, cum obișnuia când stătea de vorbă cu dușmanii, a ridicat mâna dreaptă și a vrut să arunce lațul asupra lui, spre a-l trage spre sine și spre cei de un neam cu el. Odată cu această încercare și-a ridicat brațul în aer, dar i-a rămas încătușat. Și bărbatul n-a fost eliberat din cătușele nevăzute, până când ceilalți barbari n-au intervenit, iar Theotimos¹ s-a rugat lui Dumnezeu pentru el. 9. Se spune că a rămas cu părul lung, după modul cum era atunci când a început să se ocupe cu filozofia. Traiul îi era modest, iar timpul cinei și-l fixa nu tot la aceeași oră, ci când îi era foame sau sete. Căci era, după părerea mea, faptă de filozof să cedeze și acestora după nevoie, și nu după bunul plac.

(*Izvoarele istoriei României*, II, București, 1970, p. 227-229.)

PRISCUS PANITES (sec. V)

Retor și istoric grec, născut în orașul Panion (de aici și numele său) din Tracia, pe țărmul Propontidei, nu departe de Heraclea. La unii autori el poartă porecla "Tracul". A trăit la Constantinopol și în anul 449 a luat parte la o solie, trimisă de împăratul bizantin Theodosius al II-lea, la curtea lui Attila, regele hunilor. Cu acest prilej a trecut și prin teritoriile de la nord de Dunăre. A scris o *Istorie a Bizanțului* (evenimentele în legătură cu Attila) și o *Istorie a goților*, începând cu evenimentele din anul 433. Lucrările sus-menționate cuprind și unele informații asupra populației autohtone de la nord de Dunăre.

Despre soliile romanilor la cei de alt neam

... De acolo am călătorit pe un drum neted, așezat într-o câmpie, și am trecut peste mai multe râuri navigabile, dintre care cele mai mari, după Istru,

¹ Episcop got din Tomis.

erau așa-numitul Drecon, apoi Tigas și Tifisas. Pe acestea le-am trecut în bărci monoxile, de care se foloseau locuitorii de pe malurile râurilor, iar pe celelalte le-am trecut pe plute, pe care barbarii le poartă în căruțe, deoarece locurile sunt mlăștinoase. Prin sate ni se aducea de mâncare, și anume, în loc de grâu, mei, iar în loc de vin, mied, o băutură preparată din orz. Barbarii o numesc camos. După ce am străbătut un drum lung, spre scăpătat ne-am așezat cortul lângă un lac, care avea apă bună de băut, de unde veneau să se adăpe locuitorii din satul vecin. Un vânt și o furtună năpraznică, iscată pe neașteptate și însoțită de tunete, fulgere mari și ploaie puternică ne-au răvășit cortul și ne-au rostogolit în apa lacului tot ce am pregătit noi acolo. Îngroziți de tulburarea ce domnea în aer și de ceea ce se întâmplase, am părăsit locul acela, ne-am despărțit unii de alții din pricina întunericii și a ploii și am apucat pe unde i s-a părut fiecăruia mai lesnicios. Când am ajuns la colibele din sat (căci toți ne-am îndreptat spre acesta pe diferite căi) ne-am întâlnit la un loc și am început să-i chemăm prin strigăte pe cei care rămăseseră în urmă. La strigătele noastre sciții¹ au ieșit afară din locuințele lor, au aprins trestii, de care se folosesc pentru foc, au făcut lumină și ne-au întrebat dacă avem nevoie de ceva, de facem atâta gălăgie. Însoțitorii noștri barbari au răspuns că ne-am speriat din pricina furtunii. Atunci sciții ne-au poftit la dânșii, ne-au primit și ne-au dat adăpost și au aprins mai multe trestii. Stăpâna satului era una din soțiile lui Bleda². Ea ne-a trimis hrană și femei frumoase pentru culcare (la sciți aceasta este un semn de cinste). Noi le-am poftit pe femei să mănânce din mâncărurile aduse, dar ne-am ferit să ne atingem de ele.

... După ce am trecut câteva râuri, am sosit într-un sat foarte mare unde se spunea că se află cea mai strălucită dintre toate locuințele lui Attila³, construită din bârne și scânduri frumos poleite și bine încheiate și înconjurată cu o împrejmuire de lemn, pusă de frumusețe, nu pentru întăritură. După locuința regelui se găsea locuința lui Onegesius⁴, împodobită și aceasta cu o împrejmuire de lemn de jur împrejur, dar nu era înfrumusețată cu turnuri la fel ca cea a lui Attila. Nu departe de împrejmuire era o baie, construită de Onegesius, cel mai bogat dintre sciți după Attila, cu piatră adusă din țara peonilor, deoarece la barbarii din părțile acelea nu se găsește piatră și lemn, ci se folosesc de material adus de aiurea. Arhitectul băii fusese luat ca prizonier din Sirmium... La intrarea în acest sat lui Attila i-au ieșit în întâmpinare fete tinere, mergând într-o anumită rânduială și fiind

¹ Aici și mai departe sub numele de sciți trebuie de înțeles huni.

² Șef hun, frate cu Attila.

³ Rege al hunilor.

⁴ Șef hun și colaborator apropiat al lui Attila.

acoperite cu voaluri subțiri și albe, pe care le țineau în sus așa că sub fiecare voal, ținut sus de mâinile femeilor de pe delături, mergeau șapte sau mai multe fete. Erau multe șiruri de femei sub voaluri și cântau cântece scitice. Când Attila a ajuns aproape de casa lui Onegesius, deoarece drumul spre palatul regelui trecea pe la el, i-a ieșit înaintea soția lui Onegesius împreună cu o mulțime de sclave. Unele aduceau bucate, altele vin, căci aceasta este cea mai mare cinste la sciți. Ea l-a salutat și l-a rugat să mănânce din ceea ce adusesese cu atâta bunăvoință. Attila a mulțumit soției prietenului său și a gustat din mâncăruri stând călare, iar barbarii ce-l însoțeau i-au ridicat în sus tava, care era de argint. După ce a gustat și din cupa ce i s-a întins, a mers la palatul său, mai arătos ca celelalte case și așezat pe un loc mai înalt.

... Îmi petreceam timpul plimbându-mă în fața împrejmuirii palatului, când mi-a ieșit în cale un om pe care după îmbrăcămintea sa scitică l-am crezut un barbar. Dar el m-a salutat în limba grecească, spunându-mi "Fiți binevenit", iar eu am răspuns mirat că un scit vorbește grecește. Căci sciții sunt amestecați și pe lângă limba lor barbară caută să vorbească sau limba hunilor sau a goților sau a ausonilor¹, atunci când unii dintre dânșii au de-a face cu romanii. Și nu lesne vorbește cineva dintre ei grecește, decât doar cei care au fost luați prizonieri din Tracia sau de pe țărmul Illyriei. Dar aceștia, când sunt întâlniți din întâmplare, pot fi recunoscuți după hainele lor zdrențuite și după capul lor neîngrijit și se vede că au căzut într-o soartă mai rea. Dar omul meu semăna cu un scit bogat, era frumos îmbrăcat și avea capul tuns de jur împrejur. I-am răspuns la salut și l-am întrebat cine e și de unde a venit în ținutul barbarilor, alegându-și traiul scitic. El a vrut să afle de ce caut eu să știu toate acestea, iar eu i-am spus că pricina nedumeririi mele este faptul că el vorbește grecește. Atunci el a zămbit și mi-a spus că este grec de origine, că a venit să facă comerț la Viminacium, oraș al moesilor la Dunărea de Jos, că acolo a stat mult timp și s-a căsătorit cu o femeie foarte bogată. Dar traiul îmbelșugat de acolo a luat sfârșit odată cu căderea orașului sub barbari, când din pricina bogăției sale a fost împărțit ca lot de pradă, lui Onegesius, deoarece prizonierii mai înstăriți, după ce și-i alegea Attila, sunt dați nobililor sciți, pentru că au o situație mai înaltă. Mai pe urmă s-a distins în luptele cu romanii și cu neamul acatirilor², a dat stăpânului său barbar tot câștigul de război, potrivit legii sciților, și a dobândit libertatea. Apoi s-a căsătorit cu o femeie barbară și acum are copii. Ia masa împreună cu Onegesius și socoate starea de acum mai bună decât cea de mai înainte, deoarece străinii care rămân la sciți în urma războiului își petrec viața în

¹ Romani. Dovadă a existenței la nord de Dunăre a unei populații vorbitoare de limba latină.

² Trib hunic.

liniște, fiecare se bucură de ceea ce are și nu supără pe nimeni, dar în schimb nu este supărat de loc sau numai puțin...

(*Izvoarele istoriei României*, II, București, 1970, p. 261-267.)

ZOSIMOS (sec. V)

Zosimos a trăit la mijlocul secolului al V-lea, sub Theodosius și sub succesorii săi. Opera sa poartă titlul *Istorie contemporană* și cuprinde șase cărți. Cartea I e un rezumat al istoriei Imperiului Roman de la August până la Dioclețian. Ea trebuie considerată ca o introducere la opera propriu-zisă, în care Zosimos își propune să descrie evenimentele din secolul al IV-lea și din timpul său. Cărțile II-IV urmează de la moartea lui Dioclețian la aceea a lui Theodosius, în 395. Cărțile a V-a și a VI-a descriu domnia lui Arcadius și primii ani ai lui Theodosius al II-lea. Lucrarea lui Zosimos este una din cele mai bune opere istorice din ultima perioadă a literaturii grecești clasice.

Istorie contemporană

IV, 34. Theodosius respinse pe sciri și pe carpodaci¹, amestecați cu huni, și, învingându-i în luptă, îi sili să treacă Istrul și să întoarcă în locurile lor.

IV, 35. Începând cu pedestrima și cu corăbiile fluviale când îl văzură pe Odotheus, care strânsese oaste foarte multă nu numai dintre neamurile care locuiau lângă Istru, dar și dintre cele mai îndepărtate și necunoscute și care acum sosise cu armata și trecea fluviul. Promotus, comandantul pedestrilor din Tracia, făcu un măcel atât de mare între ei, încât fluviul se umplu de cadavre, iar cei căzuți pe uscat cu greu se puteau număra.

IV, 40. Este un oraș în Scitia tracă cu numele Tomis. Comandatul soldaților aflați în el era Gerontius, bărbat destoinic, de o forță fizică excepțională și apt pentru orice ispravă de război. În afara acestui oraș fuseseră așezați de împărat barbarii cei mai valoroși, înalți de statură și întrecând cu mult prin vitejie pe ceilalți. Aceștia erau aprovizionați mai bine decât soldații (romani) și primeau de la împărat și alte daruri. Cu toate acestea ei nu se gândeau să răsplătească cinstea ce li se dădea prin bunăvoință, ci nesocoteau comandatul și disprețuiau soldații. Văzând această purtare a lor și că plănuiesc ceva împotriva orașului și vor să stârnească tulburări, Gerontius se hotărî să pedepsească insolența și abuzurile barbarilor și împărtași din cauza fricii și că se tem până și de mișcările barbarilor, luă armele și împreună cu un număr redus de însoțitori, se hotărî să se

¹ În anul 381. Mențiunea arată înrudirea strânsă dintre cele două etnii, carpi și daci.

împotrivescă întregii mulțimi a barbarilor; el deschise porțile și înaintă, în timp ce soldații încă mai dormeau sau stăteau împietriți de frică sau alergau pe ziduri și priveau la cele ce se întâmplă. Barbarii începură să rădă de nebunia lui Gerontius și, crezând că omul și-a pus în gând să moară, trimiseră contra lui pe cei mai voinici dintre ei. Acela însă apucă de îndată scutul și încăierându-se cu primul care-l atacă se luptă vitejește, până ce unul din însoțitorii săi, văzându-i înțeleștați, taie cu paloșul umărul barbarului și-l doborî de pe cal. În timp ce barbarii priveau cu uimire vitejia și îndârjeala sa, Gerontius se îndreptă contra altor dușmani. Văzând ceea ce făcea comandantul lor, cei de pe ziduri își aduseră aminte de numele lor de romani, năvăliră afară din oraș, atacă pe barbarii îngroziți și îi măcelăriră. Cei care scăpară se refugiară într-o clădire a creștinilor cu drept de azil. Gerontius, care liberase Scitia de primejdia ce o pândea și învinsese pe barbarii care atacau prin deosebita sa vitejie și măreție de suflet, se aștepta acum să-și primească răsplata de la împărat. Dar, în loc de aceasta, Theodosius, foarte indignat că au fost omorâți barbari pe care el îi cinstise atât de mult, chiar dacă făcuseră rău statului, puse să-l prindă îndată pe Gerontius și-i ceru socoteală pentru că luptase apărând cauza romanilor. Când Gerontius dădu pe față răzvrătirea lor împotriva romanilor și relată jafurile comise de ei și omorârea barbarilor, împăratul nu dădu nici-o atenție spuselor lui, ci stăruie să-i afirme că el a căutat să-i înlăture nu în interesul obștesc, ci din dorința de a pune mâna pe darurile ce li le dăduse împăratul, spre a nu fi dovedit (de ei) că și le-a însușit. Gerontius însă spuse că după uciderea lor el a trimis și acele daruri tezaurului (ele constau din coliere de aur, ce le fusese dăruite de împărat spre a se împodobi cu ele); și numai cu multă greutate putu să scape de primejdia ce-l amenința, împărțind întreaga sa avere eunucilor. Astfel fu răsplătit Gerontius pentru devotamentul său față de statul roman.

(*Izvoarele istoriei României*, II, București, 1970, p. 313-317.)

IORDANES (sec. VI)

Iordanes a fost un got romanizat, originar din Moesia, care a slujit ca notarius. În anul 551 a alcătuit o *Cronică universală* și o *Istorie a goților*. Pentru prima a utilizat îndeosebi pe Eusebius-Hieronymus, Florus, Rufius Festus și Marcellinus Comes, iar pentru a doua - opera a lui Cassiodorus, azi pierdută.

Faptele romanilor

217. ... După aceasta, pe dacii din ținuturile de dincolo de Dunăre, care au o întindere de un milion de pași, i-a prefăcut în provincie Traian, în timpul

domniei sale, după ce regele lor Decebal a fost omorât. Gallienus însă le-a pierdut în timpul domniei sale, iar împăratul Aurelian, rechemând de acolo legiunile, le-a așezat în Moesia și acolo, într-o parte a acesteia a întemeiat Dacia Mediterranea și Dacia Ripensis, la care a adăugat Dardania...

221. ... Marcus Lucullus cucerind de asemenea și cetățile care erau așezate pe țărmul Pontului, adică Apollonia, Callatis, Partheonopolis, Tomis, Istros și supunând toate regiunile până la Dunăre, a arătat sciților vitejia romanilor.

267. Traian a domnit mai mult decât aproape toți împărații: 18 ani și 6 luni. El a repurtat un triumf asupra dacilor și sciților, iar pe iberi și pe sarmați ... i-a îmblânzit.

313. Neamul hunilor năvălind asupra goților pe unii dintre aceștia îi supun, iar pe alții îi fugăresc. Aceștia venind în teritoriul roman sunt primiți fără a depune armele. Datorită lăcomiei generalului Maximus sunt chinuiți de foame și constrânși să se răscoale. După ce i-au învins pe romani într-o luptă, se răspândesc în Tracii.

331. Regele hunilor Attila, în strânsă unire cu gepizii și goții, în fruntea cărora se găseau Ardaric și Valamir, și cu diferite alte neamuri conduse de regii lor, a devastat toată Illyria, Tracia, ambele Dacii, Moesia și Sciția. Comandantul trupelor din Moesia, Arnegisclus, iese din Marcianopolis și pleacă în întâmpinarea sa. Luptându-se vitejește ... este ucis.

Getica

31. Sciția se întinde mult în lung și în lat..., este înconjurată de Ocean ... de Pont și de ultima parte a cursului Istrului, care este numit Dunăre, de la gurile sale până la izvor.

33. În această Sciție primul neam care este așezat, pornind de la apus, este al gepizilor. Partea aceasta a Sciției este străbătută de fluvii mari și celebre. Căci Tisa aleargă prin nordul și vestul ei; înspre sud se află însăși marea Dunăre, iar dinspre est o taie Flutausis care este repede și vigelios și se varsă cu furie în undele Dunării. 34. În mijlocul lor se află Dacia apărută de Alpii abrupti ca de o coroană. În partea lor stângă, spre nord de la izvorul Vistulei se află așezată pe un spațiu imens numeroasa populație a veneților. Deși astăzi numele lor variază după diferitele familii și regiuni, ei poartă mai ales numele de sclavini și anți. 35. Sclavinii locuiesc de la cetatea

Noviodunum și lacul care este numit Mursianus și până la Nistru, iar în nord până la Vistula: drept orașe au păduri și mlaștini. Anții însă, care sunt cei mai viteji dintre ei, se întind de la Nistru la Nipru, acolo unde Marea Pontică face un cot. Aceste râuri se găsesc la o distanță de mai multe zile de drum unul de altul.

37. Dincolo de aceștia, deasupra Mării Pontice, se întind lăcașurile bulgarilor, care au devenit foarte cunoscuți datorită consecințelor nenorocite ale păcatelor noastre. Urmează de aici hunii...

38. Citim despre lăcașul acestora¹ că mai întâi a fost pe pământul Sciției lângă mlaștina Meotis, că apoi au locuit în Moesia, Tracia și Dacia, iar la urmă din nou în Sciția deasupra Mării Pontice.

39. ... În cel de al doilea lăcaș al lor, adică în Dacia, Tracia și Moesia, goții au avut drept rege pe Zamolxe, despre care cei mai mulți scriitori de anale ne spun că a fost un filozof cu o erudiție de admirat. Căci și mai înainte au avut pe învățatul Zeuta, după aceea pe Deceneu și în al treilea rând pe Zamolxe despre care am vorbit mai sus. Goții n-au fost deci lipsiți de oameni care să-i învețe filozofie. 40. De aceea goții au fost totdeauna superiori aproape tuturor barbarilor și aproape egali cu grecii, după cum relatează Dio, care a compus istoria și analele lor în limba greacă. El spune că acei dintre ei care erau de neam s-au numit la început Tarabostes, iar apoi Pilleati: dintre dâșii se alegeau regii și preoții. Și într-atât au fost de lăudați goții, încât se spunea că la ei s-a născut Marte, pe care înșelăciunea poezilor l-a făcut zeu al războiului. De aceea spune și Vergilius: "Neobositul părinte, care stăpânește câmpiile geților". 41. Pe acest Marte, goții totdeauna l-au înduplecat printr-un cult sălbatec (căci victimele lui au fost prizonierii uciși), socotind că șeful războaielor trebuie împăcat prin vărsare de sânge omenesc. Lui i se jertfeau primele prăzi, lui i se atârnavă pe triumfiurile arborilor prăzile de război cele dintâi și exista un simțământ religios adânc în comparație cu ceilalți zei, deoarece se părea că invocația spiritului său era ca aceea adresată unui părinte.

67. Apoi, în timpul domniei la goți a lui Burebista, a venit în Goția Deceneu, pe vremea când Sylva a pus mâna pe putere la Roma. Primindu-l pe Deceneu, Burebista i-a dat o putere aproape regală. După sfatul acestuia goții au început să pustiească pământurile germanilor pe care acum le stăpânesc francii².

¹ Goții. Pentru a arăta vechimea și strălucirea goților, Iordanes i-a identificat cu sciții și geto-dacii, atribuindu-le și faptele acestora. În pasajele ce urmează sub numele de goți trebuie înțeles geto-daci.

² Aluzie la luptele din Panonia contra celților.

68. Cezar însă, care cel dintâi dintre toți a luat asupra sa conducerea statului roman, care a supus puterii sale toată lumea, care a subjugat toate țările până într-atât, încât a ocupat în afară de cetatea noastră până și insulele așezate departe de sânul Oceanului, și care a făcut tributari romanilor chiar și pe aceia care încă nu auziseră de numele de roman, totuși pe goți, deși a încercat în repetate rânduri, n-a putut să-i supună. Gaius Tiberius era de acum al treilea împărat al romanilor; totuși goții au rămas independenți în timpul domniei sale.

69. Ei socoteau ca noroc și câștig, drept unica lor dorință, îndeplinirea în orice chip a lucrurilor pe care le sfătuia îndrumătorul lor Deceneu, judecând că este folositor să realizeze aceasta. El, observând înclinarea lor de a-l asculta în toate, și că ei sunt din fire deștepți, i-a instruit în aproape toate ramurile filozofiei; căci era un maestru priceput în acest domeniu. El i-a învățat etica, dezvățându-i de obiceiurile lor barbare, i-a instruit în științele fizicii, făcându-i să trăiască conform legilor naturii; transcriind aceste legi, ele se păstrează până astăzi, sub numele de *belagines*; i-a învățat logica, făcându-i superiori celorlalte popoare, în privința minții; demonstrându-le teoria celor douăsprezece semne ale zodiacului, le-a arătat mersul planetelor și toate secretele astronomice și cum crește și scade orbita lunii și cu cât globul de foc al soarelui întrece măsura globului pământesc și le-a expus sub ce nume și sub ce semne cele trei sute și patruzeci și șase de stele trec în drumul lor cel repede de la răsărit până la apus spre a se apropia sau depărta de polul ceresc.

70. Vezi ce mare plăcere, ca niște oameni prea viteji să se îndeletnicească cu doctrinele filozofice, când mai aveau puținel timp liber după lupte. Putem vedea pe unii cercetând poziția cerului, pe altul însușirile ierburilor și ale fructelor, pe acesta studiind descreșterea și scăderea lunii, pe celălalt observând eclipsele soarelui și cum, prin rotația cerului, (astrelor) care se grăbesc să atingă regiunea orientală sunt duse înapoi spre regiunea occidentală, odihnindu-se apoi după o regulă prestabilită.

71. Comunicând acestea și alte multe goților cu măiestrie, Deceneu a devenit în ochii lor o ființă miraculoasă, încât a condus nu numai pe oamenii de rând, dar chiar și pe regi. Căci atunci a ales dintre ei pe bărbații cei mai de seamă și mai înțelepți pe care i-a învățat teologia, i-a sfătuit să cinstească anumite divinități și sanctuare făcându-i preoți și le-a dat numele de pileați, fiindcă, după cum cred, având capetele acoperite cu o tiară, pe care o numim cu un alt nume *pilleus*, ei făceau sacrificii; 72. restul poporului a dat ordin să se numească *capillati*, nume pe care goții îl reamintesc până astăzi în cântecele lor, deoarece i-au dat o mare considerație.

73. Iar după moartea lui Deceneu, ei au avut aproape în aceeași venerație pe Comosicus, fiindcă era tot așa de iscusit. Acesta era considerat la ei ca rege și ca preot suprem și ca judecător, datorită priceperii sale, și împărțea poporului dreptate ca ultimă instanță. Părăsind și acesta viața, s-a urcat pe tron, ca rege al goților, Corilus care a condus timp de patruzeci de ani popoarele sale în Dacia. 74. Am în vedere Dacia cea veche pe care acum o ocupă popoarele gepizilor. Această țară, așezată în fața Moesiei, dincolo de Dunăre, este înconjurată de o cunună de munți, având numai două intrări, una pe la Boute și alta pe la Tape. Această Goția pe care strămoșii noștri au numit-o Dacia și care acum se numește Gepidia, după cum am spus, se mărginește la răsărit cu roxolanii, la apus cu iazigii, la mieznoapte cu sarmații și bastarnii și la miezăzi cu fluviul Dunărea. Iazigii sunt despărțiți de roxolani numai prin râul Aluta¹.

76. După un interval de timp îndelungat, sub domnia împăratului Domițian, goții, de teama zgârceniei sale, desfăcură tratatul ce-l încheiaseră odinioară cu alți împărați și începură să devasteze, împreună cu șefii lor, malurile Dunării care erau de mult în stăpânirea Imperiului roman, distrugându-le armatele împreună cu comandanții lor. În fruntea acestor provincii se găsea pe atunci ca guvernator, după Agrippa, Oppius Sabinus, iar la goți conducerea o avea Durpaneus. Dându-se lupta, romanii au fost învinși, iar lui Oppius Sabinus i s-a tăiat capul și goții, năvălind asupra mai multor castele și cetăți, au prădat regiunile care țineau de imperiu. 77. Din cauza nenorocirii celor ai săi, Domițian a plecat cu toate forțele sale în Illyria și încredințând conducerea aproape întregii armate generalului său Fuscus și câtorva bărbați aleși, i-a obligat să treacă peste Dunăre împotriva armatei lui Durpaneus, pe un pod din corăbii legate între ele. 78. Atunci goții, care n-au fost luați pe neașteptate, au pus mâna pe arme și chiar la prima ciocnire au învins pe romani, omorând și pe comandantul acestora Fuscus și au jefuit bogățiile din lagărul soldaților. Pentru dobândirea acestei victorii mari ei i-au numit pe conducătorii lor semizeii, adică "anzi" și nu simpli oameni, ca și cum ar fi învins datorită norocului lor.

82. ... Istoricul Ablavius relatează că acolo pe țărmul Pontului, unde, după cum am spus, s-au așezat goții², o parte dintre ei, care ocupau regiunile răsăritene și se aflau sub conducerea lui Ostrogotha, au fost numiți ostrogoți, adică "răsăriteni", fie din cauza numelui conducătorului lor sau a locului; iar ceilalți au fost numiți vizigoți, adică "din partea apuseană".

¹ Astăzi Olt.

² În pasajele următoare este vorba despre goții veritabili.

83. Și deoarece am spus mai sus că după ce au trecut Dunărea ei au trăit un timp în Moesia și Tracia, dintre rămășițele lor a fost și Maximus, un împărat după Alexandru fiul lui Mamea.

89. Căci neamul acesta a strălucit într-un chip uimitor în regiunea în care trăia, adică pe malul scitic al Pontului ... În timpul domniei împăratului Filip, mai sus-amintit, ... goții, suportând cu greu retragerea ajutoarelor bănești, cum se obișnuiește, din prieteni au devenit dușmani. Căci ei, deși trăiau retrași sub regii lor, erau totuși federați ai statului roman și primeau în fiecare an daruri de la acesta. 90. Ce să mai vorbim? Ostrogoții trecând atunci cu oamenii săi peste Dunăre, a început să jefuiască Moesia și Tracia. Filip a trimis în contra sa pe senatorul Decicus. Acesta, venind în fruntea trupelor sale și neobișnuit nici un succes contra goților, și-a concediat soldații, trimițându-i pe la vetrele lor ca simpli particulari, ca și cum goții ar fi trecut Dunărea din neglijența lor și vărsându-și răzbunarea astfel asupra oamenilor săi, se întoarce la Filip. Soldații însă, văzându-se concediați după atâtea chinuri, alergară de supărare în ajutorul lui Ostrogotha, regele goților. 91. Acesta primindu-i s-a înflăcărat de vorbele lor și a alcătuit de îndată o armată de treizeci de mii de oameni dintr-ai săi în vederea războiului; au fost incluși și taifali și unii dintre asdingi¹, dar și trei mii de carpi, un neam de oameni totdeauna gata de război și care adesea au fost dușmănoși romanilor; totuși pe aceștia, în urmă, pe vremea împăraților Dioclețian și Maximianus, cezarul Galerius Maximus i-a învins și i-a supus statului roman. Adăugând deci Ostrogotha acestora pe goții săi și pe peucinii din insula Peuce, care se găsește la gurile Dunării, la vărsarea în Pont, a pus în fruntea lor pe Argait și pe Gunteric, cei mai vestiți comandanți din neamul lor. 92. Aceștia, trecând pe dată Dunărea și devastând Moesia pentru a doua oară, au atacat Marcianopolis, faimoasa metropolă a acestei regiuni, și după un lung asediu au părăsit-o, primind bani de la cei ce se aflau în cetate.

94. De aici geții², după cum spuneam, după un lung asediu, s-au întors acasă îmbogățiți de pe urma banilor primiți. Văzându-i pe aceștia deodată și pretutindeni învingători și bogați din cauza prăzilor, neamul gepizilor, împins de invidie, îndreaptă armele împotriva unor rude.

97. După cum spuneam deci, Fastida, regele gepizilor, îmboldind poporul său liniștit cu armele a mărit hotarele patriei sale. Căci a distrus aproape cu totul pe burgunzi³ și a supus și alte câteva popoare. Și provocând proteste și pe goți, a călcat el mai întâi printr-un atac nedrept legăturile de rudenie și, împins de trufie nemărginită, în timp ce adăuga noi ținuturi pentru poporul

¹ Populație vandalo-gotică.

² Autorul are în vedere goții.

³ Trib germanic.

său, rărea numărul locuitorilor patriei sale. 98. Trimițând deci soli la Ostrogotha, sub conducerea căruia se găseau încă și ostrogoții și vizigoții, adică ambele ramuri ale aceluiași neam, deoarece el se găsea închis de munți înalți și strâmtorat de păduri, i-a cerut una din două: sau să se pregătească de război sau să-i pună la dispoziție o parte din țara sa.

99. Atunci Ostrogotha, regele goților, care era un bărbat cu sufletul integru, răspunse delegaților că el se îngrozește de un astfel de război și că va fi greu și cu totul criminal să se încaiere cu armele ca niște rude, dar că nu-i cedează teritoriul. Ce să mai spun? Gepizii se reped la luptă; împotriva lor, ca să nu fie mai prejos, pornește și Ostrogotha cu armata la luptă și se întâlnesc lângă orașul Galtis, pe lângă care curge râul Auha. Aici s-a dat lupta din ambele părți cu mult curaj, deoarece ambii aveau aceleași arme și fel de a se lupta; dar pe goți i-a ajutat o cauză mai dreaptă și vioiciunea minții.

100. În cele din urmă partea gepizilor a început să se retragă, iar noaptea au oprit lupta. Atunci Fastida, regele gepizilor, părăsind locul de dezastru al oamenilor săi, a fugit în patria sa pe atât de umilit de ocara cea rușinoasă pe cât fusese de umflat de îngâmfare. Goții sau reîntors victorioși și mulțumiți de plecarea gepizilor și au trăit fericiți în pace în patria lor cât timp a trăit și Ostrogotha călăuza lor.

101. După moartea acestuia, Cniva¹, împărțindu-și, armata în două, pe unii i-a îndemnat să devasteze Moesia, știind că din cauza nepăsării împăraților țara este lipsită de apărători, iar el cu șaptezeci de mii de soldați s-a urcat spre Euscia, adică spre Novae. De aici fiind respins de generalul Gallus, s-a dus la Nicopol, o cetate foarte vestită, așezată lângă fluviu Iatrus; această cetate a zidit-o Traian după înfrângerea sarmaților, și a numit-o cetatea Victoriei. Sosind aci împăratul Decius, Cniva s-a retras în părțile Hemului, care nu e departe de aici, de unde făcând pregătiri, s-a grăbit să meargă la Philippopolis. 102. Împăratul Deceus aflând despre retragerea lui și dorind cu orice preț să vină în ajutorul cetății, a trecut lanțul muntelui Haemus și a ajuns la Beroe. Și în vreme ce își odihnea caii și armata obosită, Cniva cu goții săi năvăli ca fulgerul peste ei și, nimicind armata romană, a alungat pe împărat cu puținii oameni care putuseră să fugă din nou la Euscia dincolo de munți, în Moesia, unde pe atunci Gallus, comandantul limesului, se afla așezat cu cea mai mare parte dintre soldați. Și după ce s-au unit armatele, cea de aici cu cea de la Oescus, împăratul s-a pregătit pentru lupta viitoare.

103. Cniva însă după un asediu mai îndelungat al Philipopolului, a pătruns înăuntru și după ce a pus mâna pe pradă s-a unit cu generalul Priscus

¹ Rege got.

care fusese în cetate, ca și cum ar fi avut de gând să lupte împotriva lui Deceus. Și după ce a început bătălia, îl străpung îndată de moarte pe fiul lui Deceus, care fusese rănit de o săgeată. Tatăl, observând aceasta, se zice că pentru întărirea sufletului soldaților a spus: "Nimeni să nu se întristeze: pierderea unui soldat nu este o micșorare a forțelor statului". Totuși neputând rezista durerii părintești, năvăli asupra dușmanului, căutând să moară sau să-și răzbune fiul, și ajungând la Abrittus, o cetate din Moesia, a fost înconjurat de dușmani și omorât și el, punând un capăt și vieții și domniei sale. Acest loc se numește și astăzi "Altarul lui Deceus", fiindcă înainte de bătălie el făcuse acolo jertfe minunate idolilor.

114. ... Pe când se aflau vandalii¹ aici, li s-a declarat război de către Geberich regele goților, la țarmul sus-amintitului râu Marisia, unde nu s-a luptat mult timp pe picior de egalitate, ci imediat e culcat la pământ însuși Visimar, regele vandalilor, cu o mare parte din neamul său.

115. Iar Geberich, strălucitul conducător al goților, după ce a biruit și jefuit pe vandali s-a întors la locurile sale de unde plecase. Atunci prea puțini vandali care scăpaseră, după ce au strâns ceata celor care nu se putea lupta, părăsind patria lor nenorocită, au cerut de la împăratul Constantin să le dea Pannonia și au rămas aici cu aproximație timp de șaizeci de ani în locuri arendate lor și s-au supus decretelor imperiale ca niște locuitori din provincii.

121. Nu după mult timp, cum relatează Orosius, neamul hunilor cel mai crud dintre toți, datorită sălbătăciei sale, a fost cuprins de furie împotriva goților... Filimer, regele goților și fiul marelui Gdaric, care, după plecarea din insula Scandia, era al cincilea rege al goților, intrase cu neamul său pe pământurile sciților.

130. ... Între timp Hermanaric², care era foarte bătrân, ajungând la vârsta respectabilă de 100 ani, n-a putut suporta nici suferințele pricinuite de rană, nici atacurile hunilor și a murit. Moartea sa le-a dat hunilor posibilitatea să obțină supremația asupra acelor goți care, după cum am spus, locuiesc în partea de răsărit și se numesc ostrogoți.

131. Vizigoții, adică ceilalți tovarăși ai lor, care locuiau în partea de apus, la fel de îngroziți ca și frații lor, nu știau din cauza hunilor ce hotărâre să ia cu privire la ei. Chibzuind mult timp ei trimiseră în sfârșit, după o hotărâre comună, delegați în imperiu, la împăratul Valens, fratele împăratului Valentianus. Ei cereau să li se acorde ca loc de agricultură o parte din Tracia

sau din Moesia, ca să poată trăi sub legile și autoritatea sa. Ca să fie mai demni de încredere ei permit să devină creștini în caz că li se vor da propovăduitori în limba lor. 132. Aflând Valens acest lucru și socotind că-i aduce glorie, a aprobat imediat ceea ce a vrut chiar el să le propună și i-a așezat pe goți în regiunile Moesiei ca un fel de zid al imperiului său contra celorlalte neamuri barbare. Și deoarece împăratul Valens închisese toate bisericile noastre, prins fiind de perfidia arianilor a trimis la predicatori din secta sa, care răspândiră acolo, la niște oameni simpli și ignoranți, otrava ereziei lor. Și astfel vizigoții au fost făcuți de către împăratul Valens mai degrabă ariani decât creștini. 133. Mai departe, împinși de zel, predicară evanghelia atât ostrogoților cât și gepizilor, care erau înrudiți cu cei dintâi, învățându-i cultul acestei erezii și invitară toate neamurile de limba lor să ia parte la cultul acestei secte. Ei înșiși, după cum am spus trecând Dunărea, s-au stabilit, cu permisiunea împăratului în Dacia Ripensis, în Moesia și în Tracia.

137. Ziua aceea a înlăturat foamea goților și siguranța romanilor. Goții au început să se poarte, nu ca niște noi sosiți și străini, ci să comande ca cetățeni și stăpâni unor simpli posesori și să țină sub autoritatea lor cu depline drepturi toate regiunile de nord până la Dunăre.

145. După moartea lui Athanaric¹ toată armata sa a rămas în serviciul împăratului Theodosius și s-a supus Imperiului roman, formând parcă un singur tot cu armata romană. Astfel au fost reconstituite acele unități de federați, înființate odinioară de Constantin, iar goții au fost numiți federați.

178. La această pace, Attila, stăpânul tuturor hunilor, și singurul stăpânitor în lume al aproape tuturor neamurilor din întreaga Scitiei, a fost admirat și s-a bucurat de o faimă strălucită la toate neamurile. Istoricul Priscus, fiind trimis de Theodosius cel Tânăr într-o ambasadă la el, ne relatează, între altele, următoarele: "Trecând peste niște fluvii foarte mari și anume Tisia, Tibisia și Drica, am ajuns în locul în care odinioară Vidigoia, cel mai viteaz dintre goți, a căzut printr-o mișelie a sarmaților; de aici am ajuns nu departe de satul în care stătea regele Attila, zic sat dar era de mărimea unui oraș foarte mare. Într-însul am găsit un palat de lemn făcut din scânduri lucioase, a căror legătură era așa de încheagată într-un tot, încât cu greu se putea observa locul de unire al scândurilor, și numai dacă priveai cu atenție. 179. Puteai să vezi săli întinse pentru oște și portice de o construcție foarte frumoasă. Toată curtea era înconjurată de o împrejmuire uriașă, încât însăși mărimea ei arăta că este vorba de un portal regal. Aceasta

¹ Rege got.

¹ Trib germanic.

² Rege got.

era reședința regelui Attila care stăpânea toate meleagurile barbarilor; el prefera locurile acestea tuturor cetăților cucerite de dânsul”.

226. ... Plecând prin urmare Attila din Dacia și Pannonia, provincii în care atunci locuiau huni cu diferite neamuri supuse lor, și-a pornit armata împotriva alanilor.

260. Când Ardaric, regele gepizilor¹, a aflat aceasta, supărat de faptul că atât de multe neamuri sunt tratate ca niște sclavi fără valoare, s-a răsculat² cel dintâi împotriva fiilor lui Attila. Având succes a șters rușinea și pata rușinoasă a sclaviei, care îi fusese impusă, și a eliberat - prin acțiunea sa de câștigare a independenței - nu numai neamul său, dar și pe celelalte, care erau la fel de asuprite: toată lumea se alătură cu dragă inimă unei acțiuni întreprinse în folosul tuturor. Astfel toți se înarmează ca să se ucidă unii pe alții, iar lupta are loc lângă râul Nedao din Pannonia... 262. După multe și grele ciocniri în mod cu totul neașteptat izbânda s-a arătat prielnică gepizilor. Căci aproape 30000 de ostași huni și de la alte neamuri care îi ajutau pe huni au pierit de sabia lui Ardaric și a celorlalți conspiratori. În lupta aceasta a fost omorât și fiul mai mare al lui Attila, pe nume Ellac... 263. După moartea sa ceilalți frați au fost fugăriți până pe țărmul Mării Pontice, unde, după cum am scris, au stat înainte goții. Și astfel s-au retras hunii, în fața cărora toată lumea părea că se retrage. ... Această acțiune a lui Ardaric, regele gepizilor, a adus fericirea diferitelor neamuri care, împotriva voinței lor, erau sclavii puterii hunilor și a făcut ca sufletele lor întristate de multă vreme să se bucure de libertatea mult dorită. După ce au trimis mai întâi pe solii lor, mulți au venit în Imperiul roman unde au fost primiți cu multă bucurie de împăratul de atunci, Marcianus, și au căpătat anumite pământuri pe care să se așeze. 264. Iar gepizii, însușindu-și cu forța regiunile hunilor și punând stăpânire în calitate de învingători pe tot teritoriul Daciei ca niște oameni destoinici, n-au cerut altceva de la Imperiul roman decât pace și daruri anuale. Printr-un tratat de prietenie împăratul a consimțit atunci bucuros la aceasta și până astăzi poporul acesta primește darul obișnuit de la împăratul roman. Iar goții, văzând că gepizii păstrează pentru ei regiunile hunilor și că poporul hunilor ocupă locurile lor de odinioară, au preferat să ceară pământuri de la Imperiul roman decât să năvălească cu primejdie în altele străine. Și au primit Pannonia care se întinde într-o câmpie lungă și e mărginită la răsărit de Moesia Superioară, la miazăzi de Dalmația, la apus de Noricum, iar la miazănoapte de Dunăre. Țara este împodobită cu multe cetăți, dintre care prima este Sirmium iar ultima

Vindobona. 265. Scirii însă, sadagarii și unii dintre alani împreună cu conducătorul lor, pe nume Candac, au primit Scythia Minor și Moesia Inferior. 266. ... Și Hernac, fiul mai tânăr al lui Attila împreună cu oamenii săi și-au ales loc de așezare în părțile cele mai îndepărtate ale Scythiei Minor. Frații săi Emnetzur și Ultzindur au pus stăpânire pe orașele Utus, Oescus și Almus din Dacia Ripensis. Răspândindu-se năvalnic în toate părțile, mulți dintre huni s-au predat și au devenit supuși romani. Din rândul lor fac parte cei care sunt numiți acum “sacromontizi” și “fosatizi”. 267. Au existat și alți goți, numiți “cei mici”. Ei sunt în număr mare și au avut ca episcop pe Ulfilas¹, despre care se spune că le-a creat un alfabet. Și astfel se mai află ei în Moesia și locuiesc în regiunea Nicopolis, la picioarele Hemimontului; ei sunt mulți, dar săraci și pașnici.

(Izvoarele istoriei României, II, București, 1970, p. 407-413, 417-431.)

PROCOPIUS DIN CAESAREA (sec. VI)

S-a născut în jurul anului 500, a făcut studii temeinice și între anii 527-540 l-a însoțit pe Belisarius în campaniile din Persia, Africa și Italia. Era adeptul aristocrației senatoriale și privea cu scepticism religia creștină și reformele lui Iustinian. A alcătuit o lucrare mare intitulată *Războaiele* (în opt cărți). Această operă descrie evenimentele, în bună parte, văzute de el însuși și cuprinde informații istorice de o valoare incontestabilă. Ea a fost compusă treptat între anii 540 și 553. În jurul anului 550 autorul a completat opera sa cu o aspră critică împotriva regimului lui Iustinian, apărută după moartea împăratului și cunoscută azi sub numele de *Istoria inedită* sau *Istoria secretă*. În opera *Despre zidiri*, alcătuită între 553-555, a descris construcțiile militare din epoca sa, lăsând materiale prețioase pentru cunoașterea istoriei militare, a topografiei și toponimiei Imperiului Bizantin din secolul al VI-lea.

Despre războaie

VII, 14, 21. Dar când vestea se răspândește și ajunge la urechile tuturor, se adună aproape toți anții, deoarece socoteau că este o treabă a obștii întregi; căci ei credeau că vor avea un mare folos din faptul că au pus mâna pe Chilbudios, comandantul armatei romane. 22. Neamurile acestea, sclavinii și anții, nu sunt conduse de un singur om, ci trăiesc încă din vechime în rânduiala democratică și de aceea treburile lor, atât cele prielnice cât și cele neprielnice sunt totdeauna dezbătute de către obște. La fel sunt comune la acești barbari mai toate celelalte obiceiuri ale lor, încă din vechime. 23.

¹ Ulfilas, sau Wulfila, a trăit între anii 311-383, fiind episcop între 341-348.

¹ Trib germanic.

² În anul 454.

Cred¹ că este un singur Dumnezeu, făuritorul fulgerului și singurul stăpân al tuturor lucrurilor, și îi jertfesc boi și alte animale de tot felul. Ei nu știu ce-i aceea soartă nemiloasă, nici nu mărturisesc că ea ar avea vreo înrăurire asupra oamenilor. Când îi amenință moartea, fie că se îmbolnăvesc, fie că pornesc la război, făgăduiesc lui Dumnezeu că, dacă vor scăpa cu viață, îi vor aduce o jertfă; iar după ce scapă, îi jertfesc ceea ce au făgăduit și cred că și-au răscumpărat viața cu prețul acelei jertfe. 24. Ei mai cinstesc și râuri, nimfe și alte zeități și jertfesc tuturor acestora, iar cu prilejul jertfelor fac prorocii. Locuiesc în colibe jalnice, răzlețiți mult unii de alții și mereu se mută dintr-un loc în altul. 25. Când pornesc la luptă, cei mai mulți merg pe jos împotriva dușmanului; poartă în mâini scuturi mici și lănci; dar nu-și pun niciodată platoșă. 26. Unii n-au nici cămașă, nici manta; ci îmbracă numai niște pantaloni până la părțile rușinoase și pornesc așa la luptă împotriva dușmanilor. Amândouă neamurile au o singură limbă, cu totul barbară. 27. Nici la înfățișare nu se deosebesc cu ceva între ei. Toți sunt înalți și foarte voinici. Culoarea pielii nu e prea albă, aceea a părului nu e prea blondă și nici nu bate cu totul în negru, ci sunt toți roșcovani. 28. Duc o viață aspră și neîngrijită, la fel ca masageții, și sunt mereu plini de murdărie, ca și aceia. Dar nu-s răutăcioși, nici vicleni, și în simplitatea lor păstrează felul de a fi al hunilor. 29. Până și numele sclavinilor și anților era unul la început. Într-adevăr, și unii și alții se numeau altădată "spori" poate pentru faptul că locuiesc sporadic, în corturi împrăstiate. 30. De aceea au și mult pământ; căci cea mai mare parte a țărmului de dincolo al Istrului este locuită de dâșii. Așa stau lucrurile cu neamul acesta.

31. După cum am spus, anții se adunară atunci și-l siliră pe omul acela să spună că e Chilbudios, comandantul armatei romane. 32. Îl amenințau cu pedeapsa dacă va zice că nu. În timp ce la ei se petreceau acestea, împăratul Iustinian trimise o solie la acei barbari, cerându-le să se așeze cu toții într-o cetate veche, cu numele Turris, care se afla dincolo de Istru și fusese zidită pe vremuri de împăratul Traian, dar rămăsese părăsită de mult timp, căci o pustiiseră barbarii localnici. 33. Iustinian făgăduia că le va dăruia cetatea, împreună cu teritoriul din jurul ei, deoarece aparținea romanilor încă de la început; că va face tot ce-i va sta în putință ca să-i adune laolaltă și să le mai dea și o sumă mare de bani, numai să-i fie de acum înainte aliați și să-i împiedice pentru totdeauna pe huni de a mai cotropi împărăția romană, așa cum își pusese în gând. 34. Auzind aceasta, barbarii se învoiră și făgăduiră că vor face totul, numai să-l numească din nou pe Chilbudios comandant al armatei romane și să-l lase să locuiască în mijlocul lor, zicând că acela era Chilbudios pe care-l voiau ei. 35. Ademenit de această nădejde, omul nostru

ținea acum și el să fie Chilbudios, comandatul armatei romane; și zicea că el e acela. Pe temeiul acestor spuse fu trimis în Bizanț; dar pe drum se întâlni cu Narses. 36. Acesta intra în vorbă cu el și văzu că omul minte (deși vorbea latinește și învățase multe din apucăturile lui Chilbudios, pe care era în stare să le imite). Narses îl puse la închisoare și-l sili să mărturisească totul; după aceea îl luă cu sine la Bizanț.

Despre zidiri

IV, 6, 1. De la Viminacium, mergând înainte, întâlnim trei fortificații pe țărmul Istrului: Pinci, Cupi și Novae. 2. Construcția și numele lor se întemeia mai înainte pe un singur turn. Acum însă împăratul Iustinian a sporit mult numărul și mărimea clădirilor și întăriturilor din aceste locuri și le-a dat însemnătatea unui oraș. 3. În fața orașului Novae, pe celălalt țărm, stătea din vechime un turn lăsat în părăsire, cu numele Literata, pe care oamenii de demult îl numeau Lederata. 4. Pe acesta împăratul nostru l-a transformat într-o fortăreață mare și deosebit de întărită. 5. După Novae urmează fortărețele Cantabaza, Smornes, Campses, Tanata, Zernes și Ducepratu. Pe celălalt țărm au fost construite din temelii multe alte fortărețe. 6. După aceea urmează așa-numitul Caputbovis, o lucrare a împăratului roman Traian și un orașel foarte vechi cu numele Zanes. 7. Pe toate acestea le-a înconjurat cu întărituri foarte puternice și a făcut din ele cetăți de necucerit ale imperiului. 8. Nu departe de această Zanes se află un post întărit cu numele Pontes. Acolo fluviul întinde un braț și, după ce ocolește o mică parte a țărmului, se întoarce din nou în albia sa obișnuită și se amestecă cu sine însuși. 9. Nu face acest lucru de la sine, ci constrâns de născocirea omenească. 10. Voi arăta din ce pricină locul acesta a fost numit Pontes și de ce silesc oamenii Istrul să facă acolo un înconjur.

11. Împăratul roman Traian, om inimos și energic, nu putea suferi ca împărăția lui să aibă margini și să se termine cu fluviul Istru. 12. De aceea se grăbi să construiască peste el un pod¹, spre a putea trece și spre a nu fi împiedicat de a porni împotriva barbarilor de dincolo. 13. Nu mă grăbesc să arăt cum a construit podul; lucrul acesta să-l facă Apolodor din Damasc, care a fost arhitectul întregii lucrări. 14. Totuși după aceea n-a rezultat vreun folos din el pentru romani, deoarece scurgerea timpului și revărsările Istrului au distrus podul. 15. Tot atunci Traian a pus să se construiască și două fortărețe de ambele părți ale fluviului; cea de pe malul opus a fost numită

¹ Podul ce unea malurile Dunării între Drobeta (azi Turnu-Severin) și Zanes (azi Cladovo)

¹ În pasajul care urmează, autorul expune credințele religioase ale neamurilor slave.

Theodora¹, iar cea de pe țărmul Daciei Pontes, după numele lucrării; 16. căci podul romanii îl numesc în limba latină pontem. Deoarece fluviul nu mai era navigabil pentru corăbii în acea parte, din cauza ruinelor și a temeliilor podului risipite acolo, locuitorii au silit fluviul să-și schimbe cursul și să facă un ocol, ca să-l aibă navigabil și de acolo înainte. 17. Cele două fortărețe, ruinate din cauza timpului îndelungat și mai ales din pricina năvălirilor barbare de prin acele părți, erau complet distruse. 18. Împăratul Iustinian a refăcut Pontes, care se află pe partea dreaptă a fluviului, printr-o construcție nouă și de necucerit și a pus astfel în siguranță de illyri. Dar n-a socotit nicidecum că e nimerit să se îngrijească și de fortăreața Theodora, de pe celălalt mal, fiindcă era expusă barbarilor de acolo. Fortărețele care urmează după Pontes și care stau întregi le-a construit pentru întâia oară Iustinian. Ele se numesc Mareburgu, Susiana, Armata, Timena, Theodoropolis, Stiliburgu și Halicaniburgu²...

32. Afară de acestea a avut grijă și de cetățile care nu se aflau de-a lungul malului fluviului, ci foarte departe de el și care de cele mai adeseori amenințau să se ruineze. Pe acestea le-a înconjurat cu ziduri foarte puternice. 33. Aceste cetăți se numesc: Castra Martis, Zetnucortu și Iscus. Lângă malul fluviului se află o fortăreață veche, numită a hunilor, de care împăratul avu grijă deosebită, mai ales în privința zidului înconjurător. 34. Este un loc, nu prea departe de această fortăreață a hunilor, unde erau două întărituri de ambele părți ale fluviului Istrus, și anume Palatiolum în Illyria și Sucidava pe cealaltă parte. 35. Împăratul Iustinian a restaurat aceste posturi, care se ruinaseră cu timpul, și în felul acesta a oprit năvălirile barbarilor de acolo.

IV, 7, 7. După ea e cetatea Trasmarisca. În fața ei, pe celălalt țărm, împăratul roman Constantin construisese odinioară, cu multă grijă, fortăreața Daphne, socotind că nu va fi inutil să fie străjuit acolo fluviul de ambele părți. 8. Cu trecerea timpului barbarii au distrus totul, iar împăratul Iustinian a zidit la loc începând din temelii.

IV, 7, 15. Acestea sunt fortificațiile din Moesia, atât cele de pe malul Istrului, cât și cele din apropierea lui. 16. Acum mă voi ocupa de cele din Sciția. Aici este mai întâi fortăreața cu numele sfântului Ciril, căreia împăratul Iustinian i-a refăcut cu grijă părțile ruinate din cauza timpului. 17. Dincolo de ea se află din vechime o cetate numită Ulmetum. Din cauză că barbarii sclavini își făcură acolo un loc de pândă, unde stătuseră un timp foarte îndelungat, ea fusese lăsată cu totul în părăsire și nu mai rămăsese nimic din ea, decât numele. 18. Pe aceasta a rezidit-o din temelie și a scăpat

¹ Probabil vechea Drobeta – distrusă în timpul lui Atila – din care a fost reconstruit acum doar un turn, care a primit numele soției împăratului.

² Posturi de observație, actualmente neidentificate.

astfel părțile acelea de năvălirile sclavinilor. 19. Undeva, după ea, se află orașul Ibida, ale cărui ziduri se ruinaseră în mare parte; pe acestea le-a renovat fără întârziere și a făcut astfel ca orașul să fie cât se poate de întărit. 20. Dincolo de el a pus să construiască o fortăreață nouă, numită Aegissus. Se mai află, la extremitatea Sciției, și altă fortăreață, cu numele Halmyris. Și pe aceasta a restaurat-o, reparându-i o mare parte care se ruinasese.

(*Izvoarele istoriei României*, II, București, 1970, p. 443-445, 463-471.)

PETRUS PATRICICUS (500 – 565)

Istoric bizantin, născut la Tesalonic. A fost trimis de împăratul Iustinian cu diferite solii în Italia, Persia și alte regiuni. În anul 538 a primit titlul de *magister officiorum*, iar în anul 550 pe cel de *patricius*, sub care a rămas cunoscut până astăzi. A scris o lucrare istorică (*Istorie*), din care s-au păstrat numai fragmente.

Istorie

4. Decebal, regele dacilor, a trimis¹ o solie la Domițian, promițând pace. În urma acestui fapt, Domițian l-a trimis pe Fuscus cu armată multă. Când a auzit de aceasta, Decebal a trimis din nou o solie la el pentru a-i spune în bătaie de joc că dacă primește ca fiecare roman să plătească anual lui Decebal câte doi oboli, atunci face pace cu el; iar dacă nu primește, va porni cu război și le va pricinui mari necazuri.

5. Decebal a trimis la Traian soli² care purtau pileum, căci aceștia au la ei mai multă trecere. Mai înainte îi trimisese soli cu plete, care sunt socotiți oameni de rând. Aceia au venit în fața lui Traian, au aruncat armele, și-au împreunat mâinile la spate în felul prizonierilor de război și l-au rugat pe Traian să înceapă tratative cu Decebal.

Decebal a trimis iarăși o solie la Traian pentru a-și ușura printr-un armistițiu greutățile în care se zbătea. Îi făgăduia să-i predea lui Traian toate armele și mașinile de război, pe romanii, meșteri de mașini, care se aflau la el și pe dezertori, să distrugă toate întăriturile pe care le construisese, să cedeze teritoriul pe care-l ocupase Traian, să considere pe dușmanii acestuia și ai romanilor ca pe dușmanii săi proprii, să nu primească pe dezertori și să nu țină pe lângă sine nici un soldat roman. Cu aceste condiții Traian a primit solia. Decebal a aruncat armele în fața sa, a căzut la pământ și i s-a închinat,

¹ În anul 86 p. Chr.

² În anul 102 p. Chr.

apoi a trimis soli la Roma. Aceștia și-au împreunat de asemenea mâinile la spate, în felul prizonierilor de război.

8. Carpii îi invidiau pe goți pentru că primeau în fiecare an un tribut de la romani. Ei au trimis o solie¹ la Iulius Menophilus² și i-au cerut cu îngâmfare bani. Acesta era comandant în Moesia și în fiecare zi își instruia armata. Aflând de îngâmfarea lor, nu i-a primit decât după multe zile, dându-le prilejul să vadă cum își făceau soldații instrucția. Și pentru a le frânge îndrăzneala din inimi cu tărgăneli, el s-a suit pe o tribună înaltă, a așezat în jurul său pe mai marii oștirii și apoi a primit pe carpi, dar nu asculta cuvintele lor, ci în vreme ce solii își arătau păsurile, el sta de vorbă cu alții, ca unul care avea ceva mai bun de făcut. Carpii și-au pierdut cumpătul și n-au spus nimic altceva decât atât: “De ce primesc goții de la voi atât de mulți bani, iar noi nu primim?” El spuse: “Împăratul stăpânește multe bogății și se îndură de cei care vin la el cu rugăminți”. Ei adăugară: “Să ne socotească și pe noi în numărul celor care vin la el cu rugăminți și să ne dea și nouă la fel, deoarece noi suntem mai vrednici decât goții”. Menophilus începu a râde și spune: “Despre lucrurile acestea sunt dator să-l înștiințez pe împărat. Întoarceți-vă după patru luni tot în acest loc și veți primi răspunsul”. Apoi s-a dus și-și instruia din nou soldații. Carpii au venit după patru luni. El s-a purtat cu ei la fel ca mai înainte și le-a dat o nouă amânare de trei luni. Apoi iarăși i-a primit, dar în altă tabără, însă în același chip, și le-a împărtășit răspunsul: “Împăratul nu vă dă nimic decât în urma unei învoielii. Dacă aveți nevoie de mărinimia lui, duceți-vă la el, aruncați-vă la picioarele lui și rugați-vă. Poate se va arăta mărinimos față de voi”. Dar ei s-au retras înfuriați și, timp de trei ani cât a condus Menophilus provincia, au rămas liniștiți.

(Izvoarele istoriei României, II, București, 1970, p. 487-489.)

TEOFILACT SIMOCATA (sec. VI – VII)

S-a născut în Alexandria din Egipt, a fost avocat, ocupând unele demnități înalte. Între anii 610-641 a scris o operă istorică (*Istorii*), în care a continuat pe Menander Protector și a înfățișat evenimentele dintre anii 582-602. A cunoscut și imitat pe Herodot, Tucide, Xenofon și Procopius, iar pentru istoria mai nouă a folosit opera lui Ioanes Epiphanius, azi pierdută. În afară de acestea a utilizat documente, rapoarte și informații contemporane.

¹ În anul 239 p. Chr.

² Guvernator roman în Moesia, sub împăratul Gordian al III-lea, între anii 239-241.

Istorii

II, 15. ... Coborâra deci de pe Haemus la Calvomuntis și la Libidurgos și văzură nu departe, cam la patru mile de acolo, pe hagan stând cu corturile fără nici o grijă, întrucât armata îi era împrăștiată prin toată Tracia. Comentiolus aranjă armata și punând-o pe o singură linie de luptă o lăsă să înainteze; porunci să se îndrepte spre Astice, noaptea să fie sub pază, iar a doua zi să năvălească asupra haganului ca o furtună și să facă un mare măcel printre dușmani. Dar o soartă potrivnică găsi cale să schimbe socotelele acestei expediții. Căci, întocmai ca un bondar, distruse stupii bunei chibzuirii și prădă osteneala comandantului, ca pe cea a unei albine. În adevăr, după ce soarele și-a arătat spatele sumbrei nopți și lampa preafrumoasă și dătătoare de lumină acoperindu-și strălucirea a cedat puterii nopții, unul dintre animalele de povară și-a scuturat sarcina de pe el. Se întâmplase însă ca stăpânul lui să meargă înainte. Dar cei care veneau în urmă și vedeau animalul de povară târând în dezordine sarcina după el, strigară la stăpân să se întoarcă și să îndrepte povara de pe animal. Ei bine, acest lucru a fost pricina tulburării ordinii în oștire și a făcut să înceapă fuga înapoi; căci mulțimea auzea glasul și cele spuse erau luate greșit drept un semnal care se părea că era pentru fugă, ca și cum dușmanii s-ar fi ivit în apropiere de ei mai repede decât orice închipuire. S-a produs o foarte mare învălmășală în armată și mult zgomot; fiecare striga tare să se întoarne și se îndemna unul pe altul în limba băștinașă¹ să se întoarcă înapoi, grăind cu foarte mare tulburare *torna, torna* “întoarce-te, întoarce-te”, ca și cum li s-ar fi ivit pe neașteptate o luptă în timpul nopții. Se împrăștie așadar toată oștirea ca o armonie a coardelor de la liră. Haganul fugi de această a doua și cea mai mare primejdie cât îl ținură picioarele și lăsând căile bătute și strămutându-se în alt loc, găsi o scăpare și mai neașteptată decât cea dintâi. La fel făcură și romanii și fugeau la rândul lor; o frică falsă făcuse să se întoarcă oștirea romană și o primejdie neadevărată înspăimântă pe ostașii ei. Totuși aceștia măcelăriră mai mulți avari când se dădu o ciocnire neașteptată între cele două armate; căci întorcându-se unii din armata romană, atacară foarte energic pe dușmani.

(Izvoarele istoriei României, II, București, 1970, p. 539.)

MAURICIUS (sec. VII)

Cea mai întinsă și importantă operă de strategie de până la începutul secolului al VII-lea a iscat numeroase discuții privind autorul și titlul lucrării. Patru din cele

¹ Limba vorbită de populația romanică din Balcani.

cinci manuscrise prezintă ca autor pe Mauricius, iar al cincilea pe Urbicius. Probabil din eroare, în unul din cele cinci manuscrise, numele lui Urbicius a ajuns din anexă la capătul lucrării. În consecință, autorul lucrării e un oarecare Mauricius, care nu trebuie confundat cu împăratul cu același nume. Judecând după conținut, lucrarea aceasta a luat naștere în primul pătrar al secolului al VII-lea.

Arta militară

XI, 4. Cum să ne rănduim în luptă împotriva slavilor și anților și celor deopotrivă cu dâșșii?

<1.> Neamurile slavilor și anților au traiul și obiceiurile la fel și sunt slobode: ele nu rabdă nicidecum să fie robite sau stăpânite și mai cu seamă în țara lor. <2.> Au mulți bărbați și sunt suferitoare, îndurând cu ușurință căldura, frigul, ploaia, goliciunea trupului și lipsa de hrană. <3.> Sunt blânzi și binevoitori cu oaspeții și-i duc pe rând din loc în loc unde au nevoie. Dacă întâmplător străinul a fost păgubit din lipsă de grijă a celui care l-a primit, vecinul acestuia pornește cu război împotriva lui, socotind drept o datorie sfântă să-și răzbune oaspetele. <4.> Pe cei care se află prizonieri la ei nu-i țin ca sclavi până la nesfârșit, ca celelalte neamuri, ci le hotărăsc un anumit timp și lasă în seama lor dacă doresc să se întoarcă în ținuturile de baștină, plătind o răscumpărare oarecare, sau rămân acolo slobози și prieteni. <5.> Au o mulțime de animale de tot felul și de roade, care zac în grămezi, mai ales mei și pârâng. <6.> Femeile lor sunt de o cuminenie mai presus de firea omenească, așa încât multe din ele cred că moartea bărbaților e și moartea lor și se lasă sugrumate de bunăvoie, deoarece nu mai socotesc viață traiul petrecut în văduvie. <7.> Locuiesc în păduri și pe lângă râuri, mlaștini și bălți greu de pătruns și își fac mai multe ieșiri din locuințele lor, de bună seamă din pricina împrejurărilor în care se află. <8.> Lucrurile de trebuință le țin ascunse în pământ și nu agonisesc nimic de prisos, să se vadă. <9.> Duc o viață de jaf și le place să-și încerce dușmanii în locuri încurcate, înguste și stâncoase. Folosesc cu pricepere năvălirile repezi, înfruntările pe neașteptate și loviturile pe furiș, ziua și noaptea, și nascocesc multe căi de înfruntare. <10.> Sunt iscușiți și în trecerea râurilor, mai mult ca toți, și se împotrivesc cu tărie în apă: de pildă, de multe ori unii dintre ei, când se află pe locurile lor și sunt luați pe neașteptate de jur împrejur, se scufundă în apă, apucă în gură trestii mari, crescute în apă și goale peste tot, care se întind până deasupra apei, și stând la fund, cu fața în sus, răsufală prin ele și ajung de le țin multe ceasuri, încât nici nu-i bănuiești; cu toate că văd întâmplător trestiiile, cei neștiutori le cred crescute în locurile acelea. Cei care se pricep la asta, cunosc trestiiile după tăietură și așezare; ei le înțepă cu ele gurile sau le smulg din gură și-i scot afară, pentru că nu mai pot sta după aceea în apă.

<11.> Se înarmează cu două sulite mici de fiecare bărbat, iar unii din ei cu scuturi temeinice, dar greu de purtat. Folosesc și arcuri de lemn cu săgeți mici, unse cu otravă, care e vătămătoare, dacă cel lovit de ele nu ia o băutură împotriva otrăvii sau alt ajutor scornit de mințile vracilor ori nu-și taie repede rana, ca să nu îmbolnăvească tot trupul. <12.> Sunt nestăpâniți și răzbunători, nu cunosc rânduiala și nici nu caută să se prindă în luptă încheată sau să iasă în locuri descoperite și netede; sau, dacă se întâmplă că au îndrăzneala în clipa încăierării, scot numai strigăte și se mișcă puțin înainte. Dacă dușmanii rânduiți în față se retrag îndărăt la strigătele lor, ei se avântă mai cu tărie; dacă nu, se întorc pe unde au venit și nu se grăbesc să încerce puterea dușmanilor, ci fug în păduri, deoarece acolo au multă îndemânare și ajutor și se pricep să lupte cu iscusință în locuri strâmte. <13.> Și de multe ori aduc prăzi, pe care, cu oarecare tulburare, le lasă fără să le bage în seamă și fug în păduri, iar pe cei care rătăcesc și se îndreaptă spre prăzi îi înfruntă cu ușurință și le pricinuiesc pagube. Asemenea isprăvi sunt gata să facă tot felul și de bună voie, ca să-și vatăme dușmanii. <14.> Sunt cu totul fără credință și lipsiți de cuvânt față de înțelegerile făcute, urmându-le mai mult de teamă decât cu daruri, și se lasă duși când vin alții și calcă în picioare hotărârile luate, deoarece fiecare gândește în alt chip și nimeni nu vrea să asculte de celălalt. <15.> În lupte îi supără loviturile săgeților, înfruntările pe neașteptate, năvălirile din mai multe părți, încăierările pedestrașilor și mai cu seamă ale celor cu arme ușoare, ca și așezările în locuri descoperite și întinse.

<30> Deoarece au mulți regi¹ și nu se înțeleg între dâșșii, e nimerit ca pe unii dintre ei să-i mânuim cu vorbe și daruri, mai ales pe cei din apropierea hotarelor noastre, iar împotriva celorlalți să pornim cu război, pentru ca dușmânia față de toți să nu ducă la unire sau la o singură stăpânire. <31> De așa-zișii refugiați², trimiși să ne arate drumurile și să ne descopere pe cineva, trebuie să ne păzim cu străjnicie; măcar că sunt romani, ei au căpătat cu vremea această calitate, au uitat de ale lor și sunt cu mai multă tragere de inimă față de dușmani...

<38> Așezările slavilor și anților sunt tot pe lângă râuri și se țin unele de altele, dar fără să fie la mare depărtare între ele și au în apropiere păduri, mlaștini și stufării, încât se întâmplă totdeauna că năvălirile împotriva lor se opresc în pragul acestor așezări și toată oastea se trudește acolo. Cei din ținuturile vecine, având în prejmă pădurile, când simt de aproape mișcarea dușmanilor fug ușor din fața celor care-i înfruntă. <39> Tinerii lor sunt

¹ Probabil că este vorba de simpli conducători militari.

² Este vorba de elemente romanice de la nordul Dunării, care se refugiaseră la sud de Dunăre și serveau drept călăuze trupelor bizantine.

iscușiți și, când găesc o clipă potrivită, se reped pe ascuns asupra oștenilor noștri, așa încât năvălitorii nu pot face nici un rău dușmanilor.

(*Izvoarele istoriei României*, II, București, 1970, p. 557-563.)

THEOPHANES CONFESSOR (752 – 818)

S-a născut într-o familie bogată și a intrat de timpuriu în mănăstirea de la Sigriane, a luat parte la luptele iconoclastice și a murit în exil, în insula Samotrace. Biserica răsăriteană îl consideră între sfinții mărturisitori, de unde și numele său latinesc Confessor. Cronica sa a luat naștere între anii 810-814 și a înfățișat evenimentele dintre anii 284-813.

Cronografia

(Anul 6171 (679), p.356, 18-27 De Boor). În acest an neamul bulgarilor pătrunse în Tracia. E necesar să vorbim și despre vechimea bulgarilor unogunduri și cotragi.

În părțile de miazănoapte ale țărmului Pontului Euxin, în așa-zisa mlaștină Meotică, se varsă cel mai mare fluviu dinspre ocean, după ce străbate pământul sarmaților, fiind numit Atel. În ea se varsă așa-numitul Tanais, izvorând și el din munții Caucaz de la porțile iberice; iar de la confluența lui Tanais cu Atel (căci Atel se desparte în două mai sus de amintita mlaștină Meotică) curge așa-numitul fluviu Cufis și (p.357, 1-28 De Boor) se varsă în capătul Mării Pontice, aproape de Necropole, lângă înălțimea zisă Criu Prosopon (Fruntea berbecului). Din mlaștina Meotică pomenită mai sus se naște o mare ca un fluviu și se varsă în Pontul Euxin prin ținutul Bosforului și regiunea cimeriană. Din acest fluviu este pescuit murzilul și alți pești la fel cu dânsul. Iar în părțile dinspre răsărit ale mlaștinii amintite, lângă Fanaguria și lângă evreii care locuiesc pe acolo, se află foarte multe neamuri. Între această mlaștină și fluviul zis Cufis, în care e pescuit peștele bulgăresc numit xyst, se află Bulgaria veche, zisă Bulgaria cea Mare, precum și așa-ziii cotragi, care se întâmplă să fie de același neam cu dâșii. Pe timpul lui Constantin, stăpânul dinspre apus al pomenitei Bulgarii, anume Kubrat, conducător și peste cotragi, a lăsat la moarte sa cinci feciori și le-a cerut să nu se despartă niciodată de traiul lor împreună spre a stăpâni toate neamurile și a nu fi subjugăți de nici unul din ele. Puțin timp după moartea lui, cei cinci feciori ajunseră la învoială și se despărțiră unul de altul, fiecare împreună cu gloata aflată sub conducerea sa. Feciorul cel mai mare, numit Batbaian, a păzit porunca tatălui său și a rămas pe pământul strămoșesc până în ziua de astăzi. Al doilea frate, numit Cotrag, trecu fluviul Tanais și se

stabilă în preajma fratelui celui dintâi. Al patrulea și al cincilea trecură fluviul Istru sau Danubis: unul rămase cu oastea în Pannonia, în regiunea avarilor, aflată sub conducerea hanului avarilor, iar celălalt se îndreptă spre Pentapolis de lângă Ravenna și ajunse sub stăpânirea creștinilor. Apoi după acești frați, cel de al treilea numit Asparuh, trecu peste fluviile Danapris¹ și Danastris² de la nord de Dunăre, (p.358, 1-3 De Boor) și ocupă (regiunea) Oglos³ și se așază între acesta din urmă și celelalte două socotind că e un loc sigur și inexpugnabil din orice latură, căci avea în față mlaștini, iar din celelalte laturi era înconjurat de râuri și oferea multă siguranță împotriva dușmanilor pentru un neam micșorat prin separarea de ceilalți. După ce s-au despărțit acești frați, în felul amintit, în cinci grupe și au ajuns la fărâmițare, s-a ridicat marele neam al chazarilor, din adâncimile cele mai îndepărtate ale Berzilei din prima Sarmație și a pus stăpânire pe tot pământul de dincolo de fluviu până în Marea Pontică. Acesta l-a supus pe fratele cel dintâi Batbaian, stăpânul primei Bulgarii și a luat de la el tribut până în ziua de azi. Împăratul Constantin (al IV-lea) a aflat că pe neașteptate un neam murdar și nespălat s-a așezat în Oglu, dincolo de Dunăre și, năvălind în ținuturile din apropierea Dunării, pustiește țara stăpânită acum de el, dar aflată atunci sub oblăduirea creștinilor. El s-a întristat peste măsură și a dat poruncă tuturor comandamentelor militare să treacă în Tracia. După ce a înarmat o flotă, a pornit împotriva lor pe apă și pe uscat între numitul Oglu și Dunăre, iar de-a lungul țărmului din apropiere a pus în mișcare corăbiile. Când au văzut bulgarii această oaste unită și numeroasă, s-au gândit să scape, au fugit în întăriturile lor și s-au pus la adăpost. Trei patru zile n-au cutezat să iasă din întărituri, iar romanii nu s-au prins în lupte din pricina mlaștinilor aflate în față. Văzând slăbiciunea romanilor, neamul acesta necurat a prins inimă și a ajuns mai cutezător. Suferind greu de dureri de picioare și fiind silit să se întoarcă în Mesembria pentru o cură de băi, împăratul împreună cu cinci corăbii repezi și cu oamenii lor a părăsit pe conducători și gloată (p.359, 1-25 De Boor), după ce le-a poruncit să lupte mai departe, să-i alunge din întărituri sau să-i înfrunte cu război, dacă se întâmplă să iasă din ele; iar dacă nu ies, să stea lângă dâșii și să-i păzească în adăposturi. Cei din trupele de călăreți au răspândit zvonul că împăratul fuge și, cuprinși de teamă, au luat-o și ei la fugă, fără să fie alungați de nimeni. Când au văzut bulgarii așa ceva, au început săi urmărească din urmă; pe cei mai mulți i-au ucis cu săbiile, iar pe o seamă i-au rănit. Și urmărindu-i până la Dunăre, au trecut-o și pe aceasta și au mers până la așa-zisa Varna, lângă Odessos, și până în ținuturile

¹ Azi Nipru.

² Azi Nistru.

³ Râu și regiune neidentificată între Delta Dunării și râul Nistru.

aflate mai înăuntru. Ei au găsit locuri așezate în deplină siguranță și străjuite în spate de fluviul Dunărea, iar în față și în lături de strâmtorile munților, de Marea Pontică și de neamurile învecinate ale sclavinilor, de așa-zisele șapte semenții: pe severieni i-au strămutat din fața strâmtorii Veregavilor¹ în părțile dinspre răsărit, iar în ținuturile dinspre miazăzi și apus în țara avarilor aveau înțelegere cu restul șapte semenții. Ei s-au răspândit și s-au lătit în aceste ținuturi și au început a prăda cetățile și satele din împărăția romană, luând prizonieri. De aceea împăratul se văzu silit să încheie pace cu dâșii și se înțelesă să le plătească un tribut anual, spre rușinea romanilor, din pricina pierderilor. Căci era lucru vrednic de auzit pentru oamenii din depărtare și din apropiere, cum o împărăție care îi supusese pe toți, în răsărit, la apus, la miazăzi și la miazănoapte, fusese înfrântă de acest neam murdar și abia ieșit la iveală.

(Izvoarele istoriei României, II, București, 1970, p. 617-621.)

LEON CEL ÎNȚELEPT (886-912)

Împăratul Leon al VI-lea, zis cel Înțelept, a scris numeroase opere de dogmatică, astrologie, strategie, versuri, epigrame etc.

În lucrarea sa de strategie intitulată *Tactica* (20 de cărți) a încercat să strângă la un loc și să sistematizeze cunoștințele de artă militară acumulate până la dânsul, folosind îndeosebi tratatul despre strategie a lui Mauricius de la începutul secolului al VII-lea.

Tactica

XVIII, 79. Slavii locuiau cândva dincolo de Istru, numit și Dunăre. Romanii îi atacau și înfruntau cu război. Și slavii duceau o viață nomadă înainte de a trece Dunărea și de a-și apleca grumazul sub jugul împărăției romane...

XVIII, 99. Neamurile slave aveau același fel de trai și se asemănau între ele, erau libere și nu sufereau să fie aservite sau stăpânite, mai ales atunci când locuiau dincolo de Dunăre, în țara lor proprie. După ce au trecut dincoace și au fost silite să primească sclavia, n-au vrut să asculte cu plăcere de alții ci, într-un fel oarecare, numai de oamenii lor. Ei socoteau că e mai bine să fie nimiciți de șeful tribului, decât să slujească sau să se închine legilor romane și au primit sfințenia botezului salvator numai cu condiția de a-și păstra libertatea cu care se deprinseseră din vechime...

XVIII, 106. Foloseau ca hrană meiul, dar le plăcea mai mult cumpătarea și suportau greu muncile agricole, deoarece iubeau o viață mai liberă și lipsită de trudă, decât să dobândească cu multă osteneală belșug de băuturi și avere.

XVIII, 107. Se înarmau uneori cu sulite mici sau cu două lănci de fiecare bărbat, iar unii și cu scuturi mari și late sau cu scuturi rotunde; foloseau și arcuri de lemn și aveau săgeți înveninate, ceea ce e vătămător, dacă cel rănit nu ia măsuri contra otrăvii sau alt remediu împotriva veninului, sau nu-și taie în grabă rana, ca să nu se răspândească otrava, căci ea distruge tot corpul. Le place să locuiască și să fugă în desișuri și în locuri inaccesibile.

(Izvoarele istoriei României, II, București, 1970, p. 643-645.)

SUIDAS

Sub acest nume, considerat multă vreme drept nume de autor, ni s-a păstrat un dicționar de cuvinte și de noțiuni alcătuit în a doua jumătate a secolului al X-lea. Autorul sau autorii anonimi ai acestui dicționar au cunoscut bine cele două literaturi antice și au cules un material imens și deosebit de prețios, care completează informațiile rămase de la scriitorii antici. Numele Suidas, sau (mai corect) Suda vine de la termenul *suda*, aplicat în mod metaforic și însemnând "construcție măreață și făcută cu multă trudă, bine plănuită și utilă".

Lexicon

II, 2. Țara Daciei: pe care a întemeiat-o Traian în ținuturile de dincolo de Istru. Pe aceasta a părăsit-o Aurelian, când a fost amenințată provincia illyrilor și moesilor, socotind că va fi cu neputință să salveze granița mărginașă din mijlocul râurilor. Luând deci pe romanii colonizați acolo, din orașe și din sate, i-a așezat în Moesia centrală, numind-o Dacia. Aceasta se află acum între cele două Moesii și le desparte una de cealaltă.

II, 500. Zamolxis: a fost sclavul lui Pitagora, cum spune Herodot, în cartea a patra. Era scit. Întorcându-se (acasă) învață că sufletul este nemuritor. Mnaseas arată că la geți Cronos era cinstit și numit Zamolxis. Helanicos în "Legiurile barbare" spune că (Zamolxis) a devenit grec și a arătat geților din Tracia ceremonii de inițiere în mistere și le-a mărturisit că el nu va muri și nici cei care sunt cu dânsul, ci vor avea parte de toate bunătățile. Spunând acestea și-a construit o locuință sub pământ. Apoi a dispărut dintr-o dată din mijlocul tracilor și își petrecea vremea în ea. Geții îl doreau. În al patrulea an a apărut din nou, iar tracii au căpătat deplină încredere în el. Unii susțin că Zamolxis a fost sclavul lui Pitagora, fiul lui

¹ Strâmtoare în partea de răsărit a munților Haemus din Bulgaria.

Mnesarchos din Samos și, după ce a fost eliberat, propăvăduia aceste învățături. Dar se pare că Zamolxis a trăit cu mult înainte de Pitagora. Cred în nemurire și terizii și crobyzii și socotesc că cei morți se duc, cum spune Zamolxis, dar se vor întoarce din nou. Ei cred mereu că acestea sunt adevărate. Jertfesc și fac praznice, ca și cum mortul se va întoarce înapoi.

(Izvoarele istoriei României, II, București, 1970, p. 699-701.)

KEKAUMENOS (sec. XI)

Kekaumenos făcea parte din marea familie tesalioță, de origine armeano-georgiană, și se înrudea, de asemenea, cu neamurile Polemarchos și Niculița, ai căror membri au deținut înalte funcții în administrația și armata bizantină. Kekaumenos este autorul unei lucrări intitulată *Sfaturi și povestiri*. Este vorba de o culegere de sfaturi adresate de scriitor fiilor săi, destinați a urma obișnuita carieră civilă și militară a aristocraților bizantini. Alcătuită între anii 1075 și 1078, această lucrare cuprinde numeroase informații istorice și etnografice de cel mai mare interes. Deosebit de importante pentru noi sunt informațiile referitoare la vlahii din Tesalia, la starea lor socială, ocupațiile și modul lor de viață, ca și la răscoala la care au luat parte în anul 1066. Kekaumenos ne transmite unele tradiții despre originea dacă a romanilor și despre migrarea lor de la nordul spre sudul Peninsulei Balcanice.

Sfaturi și povestiri

7

1066, iunie-toamna. Niculița devine conducătorul răsculaților. Desfășurarea operațiunilor militare ale armatei sale, alcătuite mai ales din vlahi și bulgari

...Acea¹ aveau întrunire a doua zi în casa lui Verivoi Vlahul. Când ei au vestit vlahilor că "și protospatharios Niculița Delphinas ni s-a alăturat" (căci el era atunci protospatharios), aceștia s-au bucurat foarte și voiau chiar să se ducă toți la dânsul. El însă fără să întârzie, le-a luat-o înainte și s-a dus unde erau ei adunați. Când l-au văzut, aceștia i-au sărit îndată în întâmpinare cu supunere și, după ce a descălecat, l-au salutat și l-au condus în mijlocul lor, spunându-i: "Noi te avem ca pe un părinte și un stăpân și n-am vrut să facem nimic fără tine; căci nici nu este drept. Și fiindcă ai venit, spune-ne în privința planului acesta, ce avem de făcut?" Iar el le-a spus că "ăsta nu e lucru bun; căci în primul rând îl supărăm pe Dumnezeu, făcându-ni-l dușman, apoi pe împărat care poate să pună în mișcare împotriva noastră neamuri multe, și să ne prăpădească. Și apoi acum e luna iunie și cum avem

¹ Răsculații.

9

Diatribă împotriva vlahilor. Însemnări despre obiceiurile, caracterul, originea și istoria lor

Vă sfătuesc deci pe voi și pe urmașii voștri următoarele¹, deoarece neamul vlahilor este cu totul necredincios și stricat, neavând credință dreaptă nici față de Dumnezeu, nici față de împărat, nici față de rudă sau de prieten, ci umblă pe toți să-i înșele și minte strașnic și fură mult, jurându-se zilnic cu jurăminte preafricșate față de prietenii săi și călcându-și ușor [jurămintele] și făcând și frații de cruce și cumetrii și închipuindu-și că prin acestea va înșela pe cei mai simpli și deoarece n-a păstrat niciodată credință față de cineva, nici față de împărații mai demult ai romeilor. Loviți cu război de către împăratul Traian și înfrânți deplin, au fost supuși [de acesta], iar regele lor, numit Decebal, a fost ucis și capul i-a fost înfipt într-o sulită în mijlocul orașului romeilor. Căci aceștia sunt așa-numiții daci, [ziși] și besi. Și locuiau mai întâi lângă râul Dunăre și Saos, râu pe care acum îl numim Sava, unde locuiesc mai de curând sârbii, în locuri întărite [de natură] și greu accesibile. Bizuindu-se pe acestea s-au prefăcut că [nutresc] prietenie și că sunt supuși față de împărații de mai demult ai romeilor și ieșind din întăriturile [lor] prădau ținuturile romeilor. De aceea [romeii] mîniindu-se au pornit, cum am spus, împotriva lor și i-au zdrobit. Și aceștia, fugind de acolo, s-au împrăștiat în tot Epirul și toată Macedonia, iar cei mai mulți dintre ei s-au așezat în Elada. Sunt și foarte fricoși, având inimă de iepuri, iar îndrăzneala pe care o au vine și ea tot din frică. Vă sfătuesc așadar pe voi să nu vă încredeți într-înșii nicidecum. Și dacă va avea loc vreo răscoală și ei se vor preface ca au [față de voi] dragoste și credință, jurându-se pe Dumnezeu că vor păzi-o, să nu credeți. Căci e mai sănătos pentru voi ca nici să-i puneți să jure îndeobște, nici voi să nu le dați jurământ, ci să-i supravegheați [cu grijă] ca pe niște ticăloși, fie că jură, fie că primesc jurământ. Trebuie așadar

¹ Diatriba împotriva vlahilor care urmează, plină de acuzații neîntemeiate și un limbaj ocarnic, se explică prin încercarea autorului de a-și disculpa ruda, pe Niculița, pentru participarea la răscoala din Tesalia împotriva bizantinilor. După el, vina pentru această răscoală aparține vlahilor și Niculița a acceptat conducerea mișcării, silit de aceștia și alți răsculați, numai cu gândul de a o controla.

să nu ai încredere în ei nicidecum, însă prefă-te și tu că le ești prieten. Iar dacă va fi vreodată răscoală în Bulgaria, cum s-a spus mai înainte, chiar dacă ei vor mărturisi că-ți sunt prieteni și chiar dacă-ți vor jura [asta], să nu-i crezi. Și dacă-și bagă nevestele și copiii în vreo cetate a Romaniei¹, îndeamnă-i să-i bage, dar să stea înăuntrul zidurilor, iar ei afară. Și dacă vor voi să intre la familiile lor, să intre numai câte doi sau trei; iar când aceștia vor fi ieșit, să intre iarăși alții. Să ai multă grijă de ziduri și de porți. Și procedând astfel, vei fi în siguranță. Iar dacă vei lăsa să intre mulți deodată la familiile lor, cetatea va fi trădată de ei și vei fi mușcat de ei ca de viperă și atunci îți vei aduce aminte de sfaturile mele. Dar dacă vei păzi aceste [îndemnuri], îi vei avea și pe ei supuși și pe deasupra, vei fi și lipsit de grijă.

(Izvoarele istoriei României, III, București, 1975, p. 31-33, 39-43.)

¹ Aici se are în vedere Imperiul Bizantin.

INDICE DE TEME

1. Geografia spațiului vechi românesc

Herodot – 7
Pseudo-Scymnos – 18-20
Strabon – 28-30
Ovidiu – 32-33
Pomponius Mela – 38-40
Ptolomeu – 48-53
Ammianus Marcellinus – 73-74

2. Triburile tracice

Homer – 4
Sofocle – 5
Herodot – 11-12
Xenofont – 15-16
Heraclid din Pont – 17
Strabon – 25-27
Plutarh – 43-44
Rufius Festus – 70

3. Geții în secolele VI-III a. Chr.

Sofocle – 5
Herodot – 11-12
Hellanicos – 13-14
Tucidide – 14
Platon – 16-17
Diodor din Sicilia – 22-23
Strabon – 27-28
Curtius Rufus – 38
Plutarh – 44
Arian – 54-56
Polyainos – 56
Pausania – 57-58
Eusebius din Caesarea – 66-67
Iamblichos – 67
Suidas – 110

4. Geto-dacii în secolele II a.

Chr. – II p. Chr.
Cezar – 20
Horațiu – 24
Strabon – 28-29

Ovidiu – 32-36
Trogus Pompeius – 37
Frontinius – 40
Dion Chrysostomos – 41-42
Plutarh – 43-44
Tacit – 44-45
Florus – 47
Apian – 54-56
Dio Cassius – 58-59
Eusebius din Caesarea – 66-67
Aurelius Victor – 68
Eutropius – 69
Rufius Festus – 70
Orosius – 82-83
Iordanes – 89-97
Petrus Patricius – 101-102

5. Războaiele daco-romane

Criton – 45
Suetoniu – 46
Dio Cassius – 58-65

6. Daco-romanii și dacii liberi

Auxentius din Durostor – 71-72
Ammianus Marcellinus – 73-76
Paulinus din Nola – 79-81
Priscus Panites – 83-86
Petrus Patricius – 101-102
Teofilact Simocata – 103-104

7. Religia creștină în spațiul dunărean

Auxentius din Durostor – 71-72
Paulinus din Nola – 79
Sozomenos – 82-83

8. Migratorii

Goți:

Sozomenos – 82-83
Iordanes – 92-93

Huni:

Ammianus Marcellinus – 76-78

Procopius din Caesarea – 98-101

Kekaumenos – 110-112

Cuvânt înainte	3	Arian	54
Homer	4	Polyainos	56
Sofocle	5	Pausania	56
Herodot	5 -	Dio Cassius	57
Hellanicos	13	Eusebius din Caesarea	66
Tucidide	14 -	Iamblichos	67
Xenofon	14 -	Aurelius Victor	67
Platon	16	Eutropius	68
Heraclid din Pont	17	Rufius Festus	69
Pseudo-Scymnos	17	Scriitorii istoriei împăraților	70
Cezar	20	Auxentius din Durostor	71
Diodor din Sicilia	21	Ammianus Marcellinus	73
Horatiu	23	Macrobius	78
Strabon	25	Paulinus din Nola	78
Ovidiu	32	Orosius	81
Trogus Pompeius	34	Sozomenos	81
Curtius Rufus	37	Priscus Panites	83
Pomponius Mela	38	Zosimos	86
Frontinus	40	Iordanes	87
Dion Chrysostomos	41	Procopius din Caesarea	97
Plutarh	42	Petrus Patricius	101
Tacit	44 -	Teofilact Simocata	102
Criton	45	Mauricius	103
Suetoniu	46	Theophanes Confessor	106
Florus	47	Leon cel Înțelept	108
Ptolomeu	47	Suidas	109
Apian	53	Kekaumenos	110

Note:

"COPIADACT", s.r.l. Alexandru, 181, Cîmpina, Republica Moldova
 Bui de țară 18.12.1998, Căp de țară 7.25, Comanda 433
 "COPIADACT", s.r.l. Alexandru, 181, Cîmpina, Republica Moldova
 Bui de țară 18.12.1998, Căp de țară 7.25, Comanda 433

Priscus
Gepizi:
Iordane

Vandali
Iordane

Sclavin
Procopie

Cuvâ
Home
Sofoc
Herod
Hellas
Tucid
Xenof
Platon
Herac
Pseud
Cezar
Diodo
Heracl
Strabo
Ovidiu
Trogu
Curtiu
Pompe
Fronti
Dion C
Plutarc
Tacit ..
Criton
Sueton
Florus
Ptolom
Apian

Toate titlurile Editurii "Cartdidact" pot fi procurate
pe adresa: bul. Ștefan cel Mare, 115
tel. 248-111

Editura "Cartdidact", str. V. Alecsandri, 16/1, Chișinău, Republica Moldova
Bun de tipar 18.12.1999, Coli de tipar 7,25, Comanda 433
Tipografia "Reclama", str. Alexandru cel Bun, 111

Cartidact